

KOROŠKI

svižinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

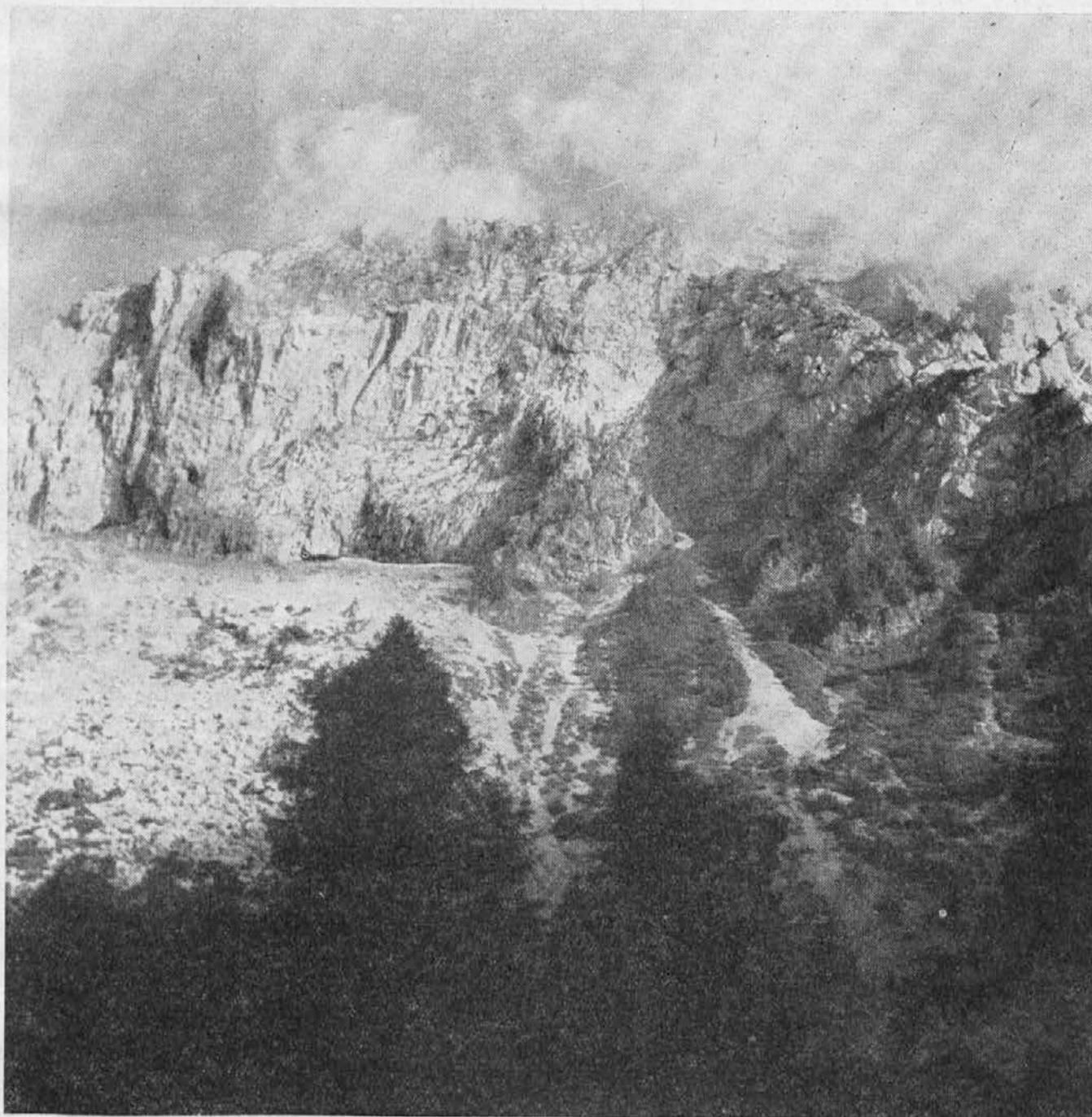
Leto VI.

Ravne na Koroškem, 29. novembra 1956

Štev. 10—12

Pravično
je
srečno
in
večno

SVOBODNA JUGOSLAVIJA

Raduha

Enkrat mora biti slika Raduhe tudi na prvi strani našega lista. Kadar koli jo obiščemo, jo doživimo ponosno, veličastno, svobodno
Pa jo objavljamo danes — za praznik ponosne, veličastne, svobodne domovine

DAN REPUBLIKE

Tiho, skromno, toda zavestno in ponosno jugoslovanski narodi vsako leto po osvoboditvi praznujejo 29. november — Dan republike.

Časovno se hitro odmikamo velikim zgodovinskim dogodkom med narodnoosvobodilno vojno in takoj po njej. Že takrat, ko so se jugoslovanski narodi borili na življenje in smrt, so bili postavljeni novi demokratični temelji današnje družbene ureditve. Izgon okupatorjev in bodoča republikanska državna ureditev na federativnem načinu sta bila izraz volje ljudskih poslancev iz vse Jugoslavije, ki so se sredi vojne vihre zbrali 29. novembra 1943 v malem bosanskem mestu Jajcu. Zgodovinski in hkrati prvi državniški akt ljudske oblasti ob povojni demokratični ureditvi Jugoslavije pomeni rojstvo nove pravične družbene ureditve, temelje svobode in bratske enakopravnosti vseh jugoslovanskih narodov.

Cena naše svobode je bila visoka. Na krvi in kosteh 1.700.000 naših bratov in sestra je vstala nova Jugoslavija — posledica zavestnega revolucionarnega dela. Vznikla je kot logičen zaključek težkih borb velikih naporov in krvavih žrtev, ki so jih skozi štiri leta narodnoosvobodilne vojne doprinali jugoslovanski narodi.

Republika našemu ljudstvu ne pomeni samo obliko nove državne ureditve. Njen nastanek pomeni predvsem svobodo, konec izkoriščanja in izgradnjo gospodarstva za lastne interese.

Ljudska revolucija je pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije napravila konec raznim strankarskim intrigam bivše Jugoslavije in visoko uveljavila delovnega človeka na vseh področjih družbenega dogajanja.

Veliki napor naših ljudi za obnovo v vojni porušene domovine so svetel vzor nesebičnega in požrtvovalnega dela. Kljub velikim naporom se je pri nas zgradila močna industrija. V težkih dneh enajstih let je republika dokazala svojo veliko življenjsko silo. Niso je mogla razbiti nasprotovanja Zahoda, ne grožnje Vzhoda. Slabe letine, visoki izdatki za investicije, bremena zunanjih posojil, neizpolnjevanje reparacijskih obveznosti tujih držav do Jugoslavije, ki je za časa vojne toliko trpela, vse to ni omajalo našega ljudstva. Zvesti ideji socializma so naši narodi gradili svoje gospodarstvo in ustvarili materialno bazo naše resnične svobode in neodvisnosti.

Davna velika želja proletarcev vsega sveta: podjetja delavcem — je bila prvič v zgodovini uresničena pri nas. Družbeno upravljanje na vseh področjih dokazuje sposobnost delovnih ljudi pri reševanju najbolj perečih problemov.

V mednarodnem merilu naša republika veliko pomeni. Kot svobodna, neodvisna država stalno ščiti demokratične interese malih narodov in držav. Načelo enakopravnosti in mirnega sožitja med narodi je glavno načelo naše zunanje politike. Vsak naj odloča o svoji usodi. Kakor so si naši narodi krojili novo družbeno ureditev, tako naj si tudi drugi narodi ob upoštevanju svojih lastnih pogojev ustvarjajo svoj demokratični razvoj.

Nedavni poznanjski dogodki na Poljskem, tragični oktobrski dnevi na Madžarskem in vrenja v severni Afriki so posledica tujega vmešavanja in zaviranja lastnega demokratičnega razvoja. Jugoslovani obsojamo vsako tuje vmešavanje v notranje zadeve držav bodisi s to ali ono družbeno ureditvijo. Iskreno pa želimo miru in mirnega sožitja med narodi.

Ko letos spet praznujemo 29. november — praznik Republike — se hkrati ponosno in zavestno oziramo na težko preteklost, ki je porok naši lepši bodočnosti. Svoji domovini pa kličemo: Naj živi in se razvija za blaginjo delovnih ljudi.

Franc Fale

Oktobrska konferenca tovarniške organizacije ZK, na kateri so prisostvovali tudi član Izvršnega sveta LRS Tone Bole ter Ivo Janžekovič in Janez Japelj iz Maribora. Časopisi so takrat zapisali: »Za zgled lahko služi organizacija na Ravnah, ki usmerja prav zaradi svoje aktivnosti in tesne povezave ne samo politično vzgojo in gospodarsko politiko v podjetju, marveč v vsej občini...« Veseli smo takih priznanj — spodbuda so, zato jih radi ponovimo

Ker smo zaradi pravočasne izgotovitve in razdelitve (za državni praznik) zaključili list že 7. novembra, bomo poročila in sklepe občnega zbora sindikalne podružnice Železarne Ravne ter listo novega odbora objavili v naslednji — novoletni številki.

Nagrade HTZ (dobra delovna obleka) oziroma denarni ekvivalent sodelavcem, ki v letu 1956 niso in ne bodo utrpeli ali povzročili obratne nesreče, bodo izročene takoj v januarju 1957, brž ko bodo prijavljene in ugotovljene še vse decembrske nesreče.

Že leto dni izhaja v Ljubljani napredna revija slovenske delavnosti

»DELO IN VARNOST«

za smoter ekonomskega in varnega dela. Naročite jo pri Zavodu za proučevanje dela in varnosti pri delu LRS v Ljubljani.

Inž. Milan Dobovišek:

KAKO TALIMO V ELEKTRO-OBLOČNIH PEČEH

Upravljanje s pečjo in taljenje jekla v obločnih električnih pečeh je precej enostavnejše in večstransko kot v Siemens-Martinovih pečeh. Odvisno je v glavnem od metalurške izbire postopka taljenja, od regulacije električnih naprav ter od uporabe oksidacijskih ali redukcijskih pojgov.

Kljub različnim možnostim, ki obstajajo v okviru samega procesa, lahko razdelimo proces taljenja v dva glavna načina. Za prvi način taljenja je značilna oksidacijska doba z istočasnim odfosforanjem in končna redukcijska doba, v kateri se jeklo čisti od nezaželenih elementov. Tak način taljenja imenujemo metalurgi »taljenje s popolno oksidacijo« (Aufbauschmelzen). Drugi način taljenja jekla obstaja sicer brez oksidacijske dobe, vendar je vseeno vezan na delno odfosforanje že med raztaljevanjem vložka. Pri tem načinu obstaja v glavni meri le redukcijska doba taljenja, zato ga imenujemo »taljenje brez oksidacije« (Umschmelzen), po domače pa tudi »pretopitev«. Med obema načinoma taljenja jekla v obločnih električnih bazičnih pečeh je vrsta raznih variacij, katere so v glavnem potrebne zato, ker to zahtevajo: kvaliteta jekla, vložek, čas, ki ga imamo na razpolago, ferolegure itd. Vendar vsi ti vmesni postopki spadajo v eno ali drugo skupino, saj imamo tu ali oksidacijsko ali redukcijsko dobo. Ker je največ v uporabi prvi način taljenja, si ga bomo tudi nekoliko podrobneje ogledali. Celotni postopek razdelimo na sledeča manjša obdobja:

1. zakladanje,
2. raztaljevanje,
3. oksidacija,
4. redukcija,
5. legiranje,
6. dezoksidacija,
7. prebod (izpust).

Različna obdobja niso strogo ločena drugo od drugega, ampak se mnogokrat delno združujejo, kot raztaljevanje in oksidacija. Legiranje je popolnoma odvisno od kvalitete taline ter od izbire načina dela. Čas legiranja je odvisen od različnih ferolegur, ki jih bomo uporabili. Nadalje so možne še različne kombinacije skupno s SM pečjo itd. Obrabljjenost obloge obločne električne peči ne vpliva toliko na hod kot pri SM peči, kjer nam peč pred popravilom kar ves mesec slabo (hladno) topi. Pri obločni peči je regulacija temperature enostavna ter lahko v vsakem primeru zelo hitro zvišujemo ali znižujemo

temperaturo, čeprav je peč tik pred večjim popravilom. Mirno lahko rečemo, da je delo na obločni električni peči enostavnejše kot na SM peči,

Namen tega sestavka je, da si nekoliko od bližje ogledamo posamezna obdobja med taljenjem jekla v obločnih električnih pečeh.

1. Zakladanje

Zakladamo pri manjših pečeh v veliki meri ročno ali tudi na drug enostavnejši mehanski način. Pri večjih obločnih električnih pečeh pa je skoraj izključno vpljučano zakladanje s pomočjo šaržirne košare. Jasno je, da zahteva drugi način zakladanja nekoliko dodatnih strojnih naprav, saj moramo peč izpeljati ali pa odmakniti obok. Pri nas na Ravnah 10-tonsko peč izpeljemo, medtem ko 4-tonsko peč zakladamo ročno. Prednost dajemo brez nadaljnjega strojnemu zakladanju. Tu lahko pridobimo mnogo na času. Posebno ugodno je zakladanje s košaro, če imamo opravka z zelo slabim vložkom, ki je močno voluminozen.

Že napolnitev košare z vložkom in nadaljnji način zakladanja v peč sta velikega pomena za začetek taljenja, čas taljenja ter vzdržnost sten in dna peči. Vložek mora biti v košari zelo tesno naložen. Posebno pazite, da bomo imeli pod elektrodami kompakten vložek in s tem onemogočili direktni vpliv obločnega plamena na dno peči. Če bomo imeli založen samo voluminozen, lahek vložek, si bodo elektrode zelo lahko in hitro naredile pot skozi vložek, pušale malo taline ter zaradi močnega pregrevanja pregrevale in uničevale obzidavo dna peči. Uporaba ostružkov do 10 % je ugodna, saj lahko z njimi dosežemo dobro podlago pri padcu vložka iz šaržirne košare v peč, omogočimo dober polnilni faktor ter ublažimo električne sunke na omrežje v začetku taljenja.

Žlindrin dodatki se delno dodajajo v peč z metalnim vložkom. Njena količina je različna in odvisna od kvalitete vložka. Tako bomo na primer za rjasti vložek dali več apna oziroma apnenca ter nič rude. Za kompakten čist vložek pa lahko damo manj apna in več rude. Vse to pa je zopet odvisno od izbire postopka taljenja. Za zaščito dna pred mehanskim vplivom vložka ali oksidnim vplivom rjastega vložka dajemo na dno peči zadostno količino apna ali apnenca. Najbolje je, če damo rudo šele takrat, ko dosežemo med

raztaljevanjem že precejšnjo količino taline.

2. Raztaljevanje

Ako smo peč pravilno napolnili z vložkom, ne bomo imeli v začetku raztaljevanja nobenih težav niti velikih sunkov in bomo že hitro v začetku preklapili ročno regulacijo elektrod na avtomatično. Večkrat se zgodi, da nastopijo težave v začetku raztaljevanja zato, ker imamo v vložku slabo prevodne materiale (apno, rudo, pesek, šamot itd.) ali da je vložek založen s premalim polnilnim faktorjem, kar pomeni, da so med posameznimi metalnimi kosi večje praznine. V takih primerih ne dobimo kontakta med elektrodo in vložkom. Po nepotrebnem moramo peč ustavljati, odkrivati ter popravljati nastalo situacijo. Ponekod dajo pod elektrode koks ali karburit v drobni obliki. Če elektrode nepravilno združimo (privijemo) skupaj, se nam bodo polomile. Posledica je ta, da bomo posebno pri pretopitvenih postopkih naogljčili talino na nedovoljeno mero in šaržo s tem popolnoma pokvarili. V takem primeru moramo kos elektrode iz peči takoj odstraniti, če pa ne vemo, da se je zlomila, potem se moramo med nadaljnjim taljenjem poslužiti oksidacijskega sredstva, katero nam bo podražilo proces. Lahko pa nam talino pokvari. Če imamo vložek tesno enakomerno založen, se bodo hitro pod elektrodami pričela ustvarjati nekakšna tekoče testasta mesta in ta se bodo vedno večala, dokler elektrode ne pridejo že tako nizko, da dosežejo prvo talino. Ob tem času je potrebno posamezne kose železa drezati z železnimi drogovi v nastalo talino. Pri novejših izvedbah električnih peči je možno peč zavrteti za določen kot in s tem pričeti ponovno taliti od vrha vložka. Tak način dela nam omogočajo še hitrejšo raztalitev vložka. Konec raztaljevanja mora vsak topilec zaznati s pomočjo železnega droga, s katerim premeša talino ter pretipa vse dno in ugotovi ali so se mu vsi kosi raztalili. Večkrat se zgodi, da zaradi nepazljivosti topilca traja raztaljevanje vložka pre dolgo, in to takrat, ako topilec ni pravočasno z drogom odrinil večje količine vložka od vratice proti sredini peči. V takem primeru, ko topilec zaradi neraztaljenega vložka pri pragu ne vidi v peč, ima lahko ostali vložek v peči že davno raztaljen. Ko smo vložek raztalili, ga moramo dati takoj na prvo preizkušnjo, saj od nje zavisijo ves nadaljnji postopek dela. V zvezi s tem je važno poudariti, da mora topilec zahtevati od hitrega laboratorija, naj mu prvo in zadnjo preizkušnjo zelo hitro analizira. Če tega ne napravi, se v prvem primeru znatno podaljša postopek taljenja, v drugem primeru pa lahko zgreši analiza. Vendar je zadnji bolj merodajen pri izdelavi Siemens-Martinovega jekla. Ob raztaljevanju vložka naj vedno velja pravilo: šaržo toplo raztalite, kajti to nam bo omogočilo metalurško pravilni nadaljnji potek taljenja.

Nadalje je važno pravilo, da se sme v obločni peči tako dolgo topiti z najvišjo

Nadaljevanje razprave

»KONSTRUKTER IN LIVAR«

je v tej številki zaradi tehničnih ovir izpadlo. Nadaljevali bomo spet prihodnjič.

Ob velikem zanimanju in ob še večji potrebi tozadevne izpopolnitve je Društvo livarjev Slovenije odločilo, da bo razprava izšla potem še kot poseben priročnik.

Obratovodstva, ukrenite, da bodo novinci o delu poučeni in vedno opozorjeni tudi na morebitne ogroženosti na delovnem mestu

napetostjo, dokler imamo v peči še posamezne kose metalnega vložka, ki ščitijo obok in stene pred direktnim sevanjem obločnih žarkov. Pozneje pa moramo znižati napetost vsaj za eno četrtino.

Pri vseh taljenjih, katere nameravamo izvajati z oksidacijsko periodo, se prične brez ozira na to, da imamo že v vložku nekoliko nosilcev kisika (rjasto železo, razne dodatke v vložku), dodajanje rude ter ostalih žilindrnih tvornih snovi. Dodatek oksidantov v času raztaljevanja vložka je ugoden, saj nam že ob raztalitvi daje talino, katera se že lepo kuha in s tem lahko skrajšamo dobo oksidacije. Na drugi strani smo s prej omenjenim postopkom fosfor le delno vezali na apno v kalcijev tetrafosfat, medtem ko smo v glavnem dosegli fosforov pentoksid. Žilindro, ki vsebuje fosfor, moramo vleči iz kopeli v zato pripravljene posode. Kolikor torej nimamo opravek z vložkom, ki vsebuje visok procent fosfora, moramo že med raztaljevanjem pričeti fosfor odstranjevati z dodatki onih surovin, ki nam omogočajo bazično žilindro ter visoko koncentracijo FeO v žilindri (ruda, apno, apnenec). Ravno tako je ugodno pričeti uporabljati prej omenjene oksidante že med raztaljevanjem, če hočemo izdelati nelegirano orodno jeklo in imamo zanj v vložku razmeroma visok procent mangana. Pri vsem tem, kar je omenjeno glede pravočasnega pričetka oksidacije, moramo vedeti, da v primeru, če bomo imeli v vložku majhne količine mangana ter nizek ogljik, ne bomo operirali z rudo predčasno ampak le z dodatki apna. Obstajajo mišljenja, da naj med raztaljevanjem vložka omenjene surovine za oksidacijo in tvorbo žindre ne dodajamo, ampak naj pričnemo z dodajanjem šele takrat, ko imamo po raztaljenju že analizirano talino. Ta primer pride v glavnem v poštev tam, kjer imamo možnost taliti vložke z malimi količinami fosfora in žvepla. Pri nas je ravno nasprotno.

V oksidacijski dobi ni nevarnosti, da bi se talina navzela plinov dušika ter vodika, ako delamo s suhimi oksidanti. Vedeti pa moramo, da dobimo med raztaljevanjem vložka, posebno pri legiranem vložku s kromom, s pomočjo aktivnega vpliva električnega obloka večje količine dušika v jeklo, kot je to primer pri Siemens-Martinovem procesu. Navzeta vodik in dušik lahko v veliki meri odstranimo v dobi oksidacije (glej diagram števil. 1). Pri izdelavi pretopitvenega postopka (brez oksidacije) moramo nujno izbrati vložek s čim manj rje ter čim bolj suhe dodatke za žilindro, celo predgrete. V nasprotnem primeru dobimo v talino preveč nezaželenih elementov, katerih pa med redukcijsko dobo ne moremo več odstraniti. Nadalje moramo vedeti, da izgubimo med raztaljevanjem zaradi visoke temperature električnega obloka precejšnjo količino legiranih elementov, ki nam direktno hlapijo v pečni atmosferi in oksidirajo. Tega ne moremo popolnoma preprečiti, vendar lahko tako izhlapevanje omejimo, če ne damo v vložek legiranih elementov direktno pod elektrode. Znano nam je tudi, da večji del nekaterih legiranih elementov normalno oksidira in gre v žilindro.

3. Oksidacijska doba

Oksidacija zavzema v obločnih električnih pečeh manjši obseg kot v Siemens-Martinovih. Odvisna je le od oksidacijske sposobnosti vložka ter od dodane količine oksidacijskih snovi. Ako imamo vložek brez rje in pomirjeno oziroma silicirano jeklo, sploh ne bomo imeli nobene oksidacije, ampak bomo imeli v talini celo nekoliko silicija, za katerega pa vemo, da je močan dezoksidant. Posebno pride to do izraza, če imamo vložek iz odpadkov, ki vsebujejo višji odstotek silicija (to so kvalitete KHSv, KHSO, VMS 135, Per 1, OSiMo, OSiKRo 1, 2, 3, Utop 1 itd.). Silicirni odpadki se zato uporabljajo le delno pri postopkih brez oksidacije. Kolikor se to pojavi pri postopkih z oksidacijo, nam dela samo težave, je pa posledica nepravilno sestavljenega vložka ali pa pomanjkanja primerne vložka.

Naloga oksidacijske dobe je odprava fosfora in ogljika iz taline ter pri nizko-odstotnih manganskih orodnih jeklih znižati vsebnost mangana. Med oksidacijo moramo voditi živo ter enakomerno kuhanje taline, ker bomo s tem v veliki meri iz jekla odpravili nezaželene pline ter suspenzije. Kuhanje naj ne bo premočno. Vsebnosti vodika se dajo med pravilno oksidacijo znižati na minimalne vrednosti, kot smo videli na diagramu števil. 1, če imamo opravek z navadnim vložkom. Pravilni — enakomerni potek kuhanja omogoča tudi večjo vzdržnost obokov, ker onemogoča sicer močan odboj obločnih žarkov na obok.

Jasno je tudi, da uporabljamo pri oksidaciji znatno nižje napetosti kot pri raz-

taljevanju, kar tudi ugodno vpliva na vzdržnost oboka in ostale obzidave peči. Dovedena temperatura med oksidacijsko dobo naj bo tolikšna, da nam omogoča pri menjavi oksidne žindre, ko izklopimo električni tok, že zadovoljivo temperaturo taline. Tudi iz kvalitativnih ozirov je obdržanje dovolj visoke temperature med oksidacijo za nas ugodno. Talina kuha pod nekoliko nižjo koncentracijo železovega oksidula na zadovoljivo zaželeno višino ogljika. Odstranjevanje (izločanje) nemetallnih vključkov in ostalih reakcijskih produktov, ki nastajajo med posameznimi kemičnimi reakcijami, je pri višji temperaturi bolj temeljito. Nepravilna oksidacija je v veliki meri kriva za kvaliteto slabo izdelano jeklo. Pri preračunavanju potrebnega dodatka oksidantov moramo strogo paziti na to, da jih ne bomo preveč uporabili. Zgodi se namreč, da pride do nepotrebnega nizkega ogljika in mangana ali celo do preoksidacije taline. Kako daleč smemo oksidirati talino, zavisi od kvalitete in od izbire postopka taljenja. V mnogih jeklarnah obstaja splošno pravilo, da je potrebno vsako talino med oksidacijsko dobo pokuhati do rdečega loma, ki nastopa pri 0,08 % C ter < 0,15 % Mn, vendar to ni vedno potrebno, posebno pri nizkolegiranih konstrukcijskih jeklih.

Med oksidacijsko dobo je potrebno jemati preizkušnje za analize na C, Mn, P, medtem ko na žveplo ni potrebno, in če imamo v vložku še druge elemente, katerih vsebnost se med oksidacijo spremeni. Vendar naj se zadnji analizirajo le v končni preizkušnji oksidacijske dobe. V zvezi s hitro analizo zadnje preizkušnje oksidacijske dobe je potrebno poudariti, da je za vsakega metalurga izredno važno, da čim hitreje analizira. Mnogokrat se zgodi, da se ravno zaradi prepočasnega analiziranja celotno taljenje po nepotrebnem zavleče, ali pa celo, da med rafinacijsko dobo izberemo nepravilni postopek.

Že proti koncu raztaljevanja večkrat delno menjamo žilindro. To nastopi, če smo imeli v vložku mnogo nečistoč, ki so povzročile slabo aktivno, debelo plast žindre. Prav tako vplivajo na slabo aktivnost žindre tudi večje količine kromovih oksidov, ki nastanejo, če talimo legirani vložek s kromom. Nadalje je potrebno menjati žilindro proti koncu raztaljevanja, če imamo opravek z visokimi fosfori ali visokimi mangani, katere želimo znižati. Te najbolj gotovo odpravimo iz kopeli, če imamo hladno talino z dovolj visokim FeO v žilindri. Drugega delnega vlečenja žindre normalno ne izvajamo, le kadar pri prvem nismo dosegli zadovoljivih rezultatov.

Drugačen postopek je potreben, če delamo z legiranim vložkom. V tem primeru ne smemo tako energično voditi oksidacije niti vleči žindre, ker bi s tem povzročili preveliko izgubo legiranih elementov. Od-fosforanje je vseeno zadovoljivo, ker vsebuje tak vložek že sam po sebi nizke količine fosfora. Gledati moramo, kolikor želimo rentabilno obratovati, da med oksidacijo žindre ne bomo po nepotrebnem prevečkrat menjavali in s tem zavlačevali proces, čeravno je to iz metalurških ozirov v večini primerov ugodno. Vedeti moramo tudi to, da bomo pri uporabi legiranega

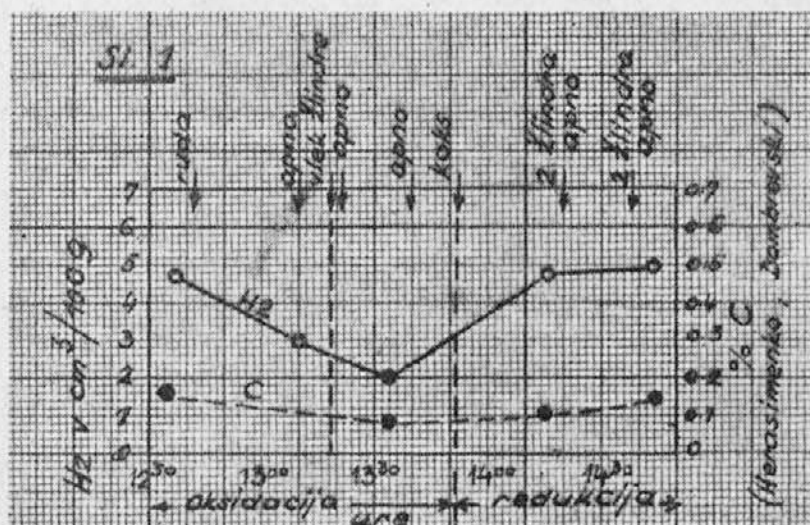
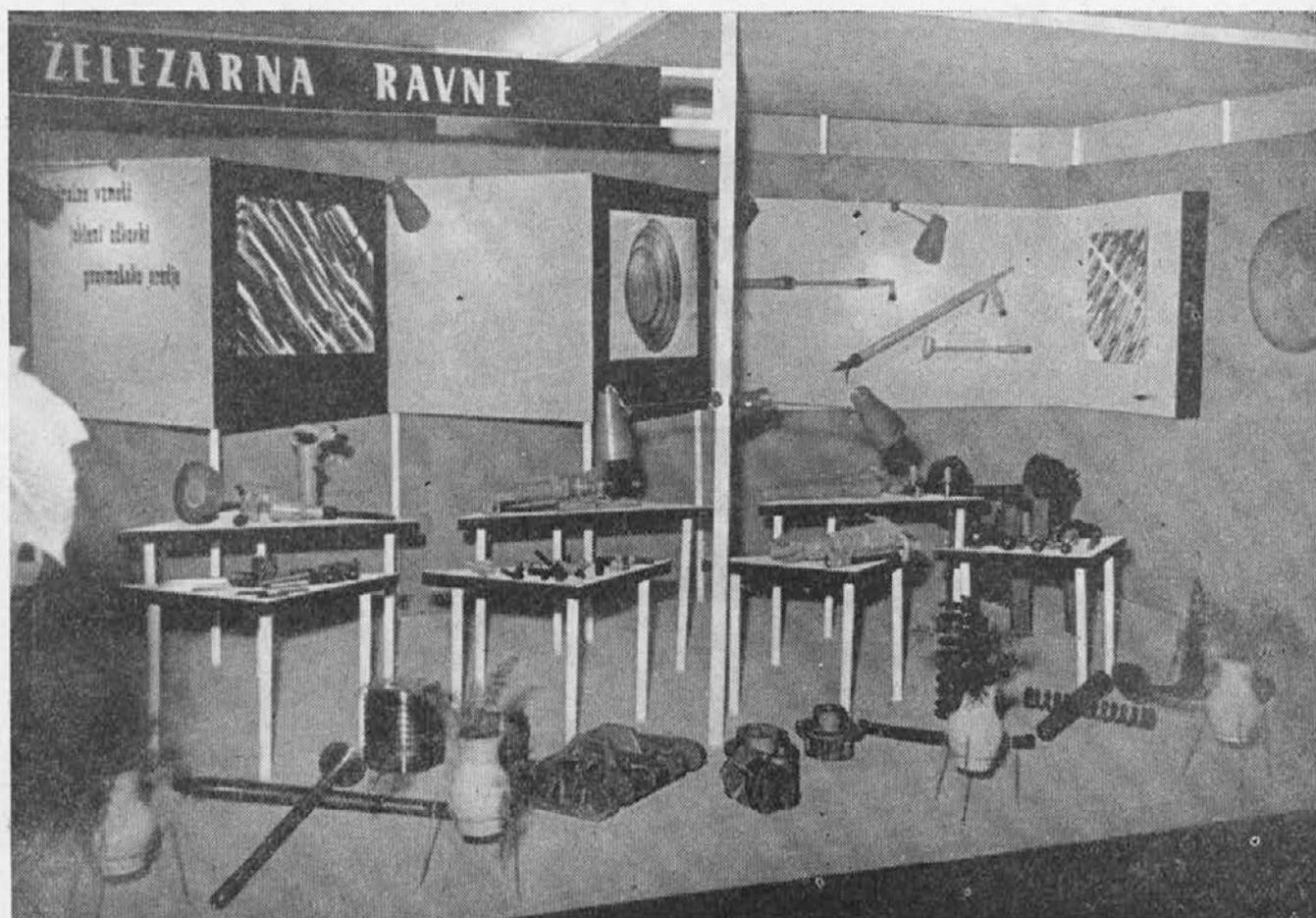

Diagram števil. 1

Izdelki
naših fužin
na
razstavi
v Mariboru

vložka delali z manjšo količino žlindre kot pri navadnem vložku. S tem bomo izgubili (oksidirali) manjšo količino potrebnih dragocenih legiranih elementov. Pravilna oksidacijska žlindra se sme peniti le nekaj časa po dodajanju oksidantov (rude, bok-sita, apna), medtem ko mora biti med pravi-
nim kuhanjem zelo tenko tekoča. Količina žlindre naj ne presega 6 % teže taline, normalno pa znaša 5 %.

V članku nimam namena podajati fizi-kalno-kemičnih potekov reakcij posameznih elementov, ker bi ga s tem izredno razširil. Kemične reakcije so iste za Siemsen-Martinove in za obločne električne peči. Povprečni padec ogljika naj med oksidacijo ne presega 0,4 % C/h. Pri trših vložkih je lahko višji, torej 0,4 % C/h, medtem pri nižjih pa nižji ca 0,2 % C/h. Moderna metalurgija se peča celo s hitrejšimi oksidacijami, in sicer predvsem z uporabo kisika kot oksidacijskega sredstva. Vendar je tudi uporaba kisika omejena. Največ ga uporabljamo pri visokolegiranih Cr, Cr-Ni talinah, za izdelavo nerjavečega jekla, ki mora vsebovati čim nižji odstotek ogljika. Kisik v plinasti obliki ima tudi to dobro lastnost, da nam v nekaj minutah poviša temperaturo kopeli za 100° C ali celo več. Kisik lahko uporabljamo tudi tedaj, če hočemo vložek hitro raztaliti. V tem primeru bomo začeli pihati kisik v na pol raztaljeni vložek na tisto mesto, kjer talina že obstaja. S tem pridobimo na času in na zmanjšanju potrošnje električne energije. Če kisik pravilno uporabljamo, lahko znižamo potrošnjo električne energije na 500–600 kWh/t jekla.

Po končani oksidacijski dobi moramo oksidno žlindro popolnoma odstraniti iz taline. Pri tem moramo električni tok

popolnoma izklopiti — s tem pa izgubimo ogromno toplote in se nam talina močno ohladi. Zato moramo na ta padec temperature taline računati že med oksidacijsko dobo. V začetku vlečemo žlindro popolnoma čisto iz taline, brez vsakega dodatka apna, le zadnje količine žlindre moramo zaradi izredne tekočnosti odebeliti z dodatkom apna, vendar naj bo to apno izredno suho. Če je vlažno, pride v direktni dotik s čisto talino ter jo onesnaži z vodikom, katerega med rafinacijsko (redukcijsko) dobo ne moremo več odstraniti. Da je treba žlindro popolnoma odstraniti iz taline, mora biti vsem metalurgom znano, saj dobimo v nasprotnem primeru med redukcijsko dobo nezaželeno redukcijo fosfora, mangana itd., katerih prej z vlečenjem žlindre nismo dovolj odstranili. Po izvlečenju oksidne žlindre moramo narediti novo redukcijsko žlindro.

Kolikor hočemo pri postopkih brez oksidacije (pretopitvah) zadržati čimveč legiranih elementov oziroma jih reducirati iz žlindre, moramo z delno oksidacijsko žlindro preiti brez vsakega vlečenja postopoma na redukcijsko žlindro oziroma iz delne oksidacijske dobe (kolikor obstaja) preidemo v redukcijsko dobo taljenja.

4. Redukcijska doba

Pri postopkih s popolno oksidacijo v bazičnih pečeh se bomo takoj po vlečenju oksidacijske žlindre poslužili nekake preddezoksidacije taline. Ta preddezoksidacija se navadno izvrši z ogljikom, zrcalovino, feromanganom, silikomanganom ali ferosilicijem. Z ozirom na sestavo taline najdejo omenjene ferolegure vsaka svoj pomen. Pri visoko ogljikovih nelegiranih orodnih jeklih z nizkim manganom se navadno poslužimo ogljika. Dodamo ga v

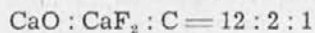
obliki zmletega karburita, metanskih saj ali zmletih grafitnih elektrod. Koks bi bil sicer poceni, vendar vsebuje naš koks previsok odstotek žvepla. Dodani ogljik moramo preračunati tako, da bomo imeli, pri pravilno vzeti prvi preizkušnji v dobi redukcije, v talini ogljik med spodnjo in srednjo mejo zaželenih končne analize. Seveda bo marsikdo rekel, da je računal pravilno, da pa je kljub temu dobil vedno različen odstotek. To je razumljivo, če imamo za ogljičenje različen material. Če pa je material vedno enak, potem je imel v peči različne pogoje, katere si je večji del ustvaril sam (temperatura, FeO!). Na take pogoje bi moral dober metalurg močno paziti. Forsirano pokuhana talina bo prav gotovo zahtevala več ogljika za določeni zaželeni odstotek, prav tako tudi hladna ali slabo očiščena talina od žlindre itd. Za jeklo z nižjimi ogljiki bomo izvedli preddezoksidacijo z FeMn ali FeSi. Vendar sam FeSi ni posebno ugoden, ker vse potrebne suspenzije prepočasi izvleče. Zelo ugoden je SiMn zato, ker tvori v jeklu z raztopljenim FeO lahko tekoče reakcijske produkte, ki se bodo zelo hitro dvignili iz kopeli v žlindro.

Ako vključimo kratko delno oksidacijo pri pretopitvenih postopkih, nam po pravilu ni potrebno vključevati neke preddezoksidacije na golo kopel. Če je potrebno menjati analizo mangana ali ogljika, je dodatek še vedno možen v začetku redukcijske dobe.

Takoj ko smo naredili preddezoksidacijo na golo kopel, pričnemo dodajati redukcijsko žlindro, katero smo si prej sestavili. Ta je ali bela ali pa karbidna. Eno ali drugo bomo izbrali z ozirom na kvaliteto jekla, katerega želimo izdelati (analizo).

Bela žlindra ima sledeče sestavine:

Karbidna žlindra ima sledeče sestavine:

V obeh primerih lahko namesto fluorita damo nekoliko SiO_2 (peska). Pri potrebnem močnem odžveplanju ne bomo dodajali peska, ker nam ta v žlindri veče del prostega CaO , ki bi sicer služil za odžveplanje. Ti dodatki naj bodo absolutno suhi (topli). Ne bi imelo nikakega smisla, da bi se med oksidacijo trudili in odpravili ves vodik iz taline, sedaj bi ga pa z nekaj zamahi zopet spravili nazaj v talino. To ne bi bila več metalurgija ampak velika neumnost.

Količina žlindre naj znaša ca. 4 do 5% teže taline. Ko se je ta žlindra v redukcijski dobi dobro raztalila, moramo napetost zopet nekoliko znižati, tako da preidemo na najnižjo stopnjo. Nadaljnja regulacija temperature je odvisna samo še od količine in vrste ferolegur, katere bomo dodali med redukcijsko dobo, ter od temperature taline, katero želimo imeti ob prebodu, z ozirom na analizo jekla in format litja. Bele žlindre prično že po delni ohladitvi takoj razpadati v beli prah, medtem ko karbidna, posebno pa močno karbidna žlindra ne razpada tako hitro in popolno, vendar tvori siv prah zaradi suspendiranih ogljikovih delcev. Istočasno pa žlindre že oddajajo plin aceten, ker pridejo v dotik z zračno vlago — ta nameri povzroča razpad kalcijevega karbida. Med redukcijsko dobo se moramo še vedno posluževati dodatkov oglja, fluorita in apna, da obdržimo pravilno sestavo zažele žlindre. Pri izpustu taline z močno karbidno žlindro moramo le-to zadržati, sicer se talina lahko visoko naogljjiči. Zadržati je pa ni potrebno, če je ogljik v talini še dovolj nizek, tako da to naogljjičenje ne bo škodovalo končni analizi in kvaliteti jekla. Pri karbidni žlindri se med veliko količino ogljika in med oblokom elektrode tvori kalcijev karbid, CaC_2 , ki predstavlja še močnejše redukcijsko sredstvo kot elementarni ogljik. Količina kalcijevega karbida naj z ozirom na odstotek ogljika ne presega 5%. Dognano je, da pri 0,5% ogljika v jeklu ter 1,3% kalcijevega karbida vsebuje žlindra še vedno 1% $\text{FeO} + \text{MnO}$. To pa ni ugodno, ker ta dva nista v žlindri prav nič zaželeni, če imamo opravke s karbidno žlindro. Drobno suspendiran ogljik v žlindri rahlo vpliva na talino, katero nekoliko ogliči (za ca. 0,02% C/h).

Če je redukcijski vpliv karbidne ali bele žlindre preslab, lahko ta vpliv pojačamo z dodatki ferosilicija ali aluminija. Navadno se teh poslužujemo pri taljenju nizko ogličnih jekel, kjer moramo preprečiti vsakršno ogličenje taline z uporabo bele žlindre. Dodatki sledijo navadno z dodatkom omenjenih ferolegur v prašnati obliki, katere moramo enakomerno natrositi na žlindro. Dodatek teh elementov ne sme biti tolikšen in tako dodan, da bi direktno vplival na talino samo, ker bi nam tvoril nezaželeno težko ločljive reakcijske produkte. Vedno jim moramo dodati tudi apno, da jih veže v lahko taljivo žlindro. Karbidne žlindre so res prave redukcijske žlindre, saj je CaC_2 zelo mo-

čan reducent, kateri onemogoči obstoj oksidov v žlindri. Bele žlindre pa navadno vsebujejo tudi nekoliko oksidov, kateri jim dajejo značilne barve. Žlindra ima pri 1% FeO in 1% MnO še vedno belo barvo, medtem ko ji že 1% Cr_2O_3 daje zelenkasto barvo.

Vse reakcije, kemična ravnotežja med talino in žlindro, potekajo v obločnih električnih pečeh zelo počasi. Samo s stalnim mešanjem taline in žlindre lahko pospešimo potek kemičnih reakcij. Pri martinovski to sploh ni potrebno, ker se talina vedno giblje, saj lahko s presledki kurimo od obeh strani peči. Difuzija oksidov iz jekla v žlindro traja v redukcijski dobi pri obločni električni peči vsaj eno do eno in pol ure.

Razen redukcijske oksidov iz taline je v redukcijski dobi tudi odžveplanje. Z razkrojevanjem apna (CaO) s sulfidi se tvori kalcijev sulfid (CaS), kateri se v žlindri topi. Nasičenost revnih žlinder na SiO_2 je pri nekako 4–5% CaS , to pomeni, da moramo s pravo žlindro odstraniti največ 0,1% žvepla iz jeklove taline. Kolikor imamo opravka z večjimi količinami žvepla, se moramo poslužiti večkratnih zmenjav žlindre. Če pa imamo na razpolago le normalni čas rafinacijske dobe, potem ne bomo odžveplali več kot nekako za 0,03–0,05% žvepla.

Ravno tako kot v oksidacijski moramo tudi v redukcijski dobi posvetiti veliko pozornost plinom v jeklu. Če smo oksidacijo izvedli skrbno oziroma pravilno, je ob koncu oksidacije ostala v talini le majhna količina plinov. Kot smo to videli na sliki (diagramu) števil. 1, se more vodik (H) med oksidacijo znižati do ca. 2 $\text{m}^3/100 \text{ g}$ jekla. Tudi dušik (N_2), kolikor niso v jeklu taki elementi, ki zelo radi vežejo dušik, more znašati manj kot 0,004%.

V redukcijski dobi je druga situacija. Tu plinov ne bomo mogli več odstraniti, ampak jih bomo le pridobili v jeklo. Koliko jih bomo dobili nazaj, pa je popolnoma odvisno od dodatkov z žlindro, medtem ko pečna atmosfera le malo vpliva na dodatek plinov talini, saj ni s talino v dotiku, ampak od nje ločena z žlindro. Posebno žgano apno, katerega nimamo na razpolago vedno svežega, vsebuje veliko vode. Mnogi metalurgi so mnenja, da je ugodno prvo žlindro na golo kopel narediti z apnecem namesto z apnom in šele pozneje dodajati apno. Vendar to ni popolnoma ugodno, saj z razkrojenim CaCO_3 dobimo po nepotrebnem izločanje CO_2 , kateri nam stalno premetava talino, česar v dobi redukcijske prav gotovo ne želimo. Vsekakor bi bilo najbolje vse apno brez prahu najprej dobro pregreti in še rdečega ali vsaj zelo vročega vreči na talino. Tako bi imeli ugoden potek redukcijske dobe, pravilno redukcijsko žlindro in talina ne bi dobila znatne količine vodika (H). Nekateri uporabljajo tudi tako imenovane šamotne ali kremen-magnezitne žlindre, katere imajo sicer izreden redukcijski vpliv, ne prenašajo vodika, so pa za odžveplanje nemogoče, zato se jih ne poslužujemo.

Pri pretopitvenih postopkih, kot smo že omenili, preidemo iz delno oksidacijske žlindre postopoma v redukcijsko, zato te žlindre zadržujejo sorazmerno dolgo časa

še veliko količino legiranih elementov v obliki oksidov. Ako je velika količina žlindre, imamo navadno precejšnje težave, če hočemo žlindro narediti močno redukcijsko in iz nje reducirati vse prej med raztaljevanjem oksidirane legirane elemente. Zato bomo pri pretopitvenih šaržah v glavnem delali s sorazmerno majhno količino žlindre. Legirani elementi naj se dodajo šele takrat, ko smo naredili žlindro dobro redukcijsko.

Med redukcijsko dobo bi praviloma morali poleg analitične kontrole taline delati tudi preizkušnje na kvaliteto (reduktivnost) žlindre, posebno pa na količino kisika v jeklu, kajti samo na ta način bi lahko izvedli točno dezoksidacijo taline po predpisu.

5. Legiranje

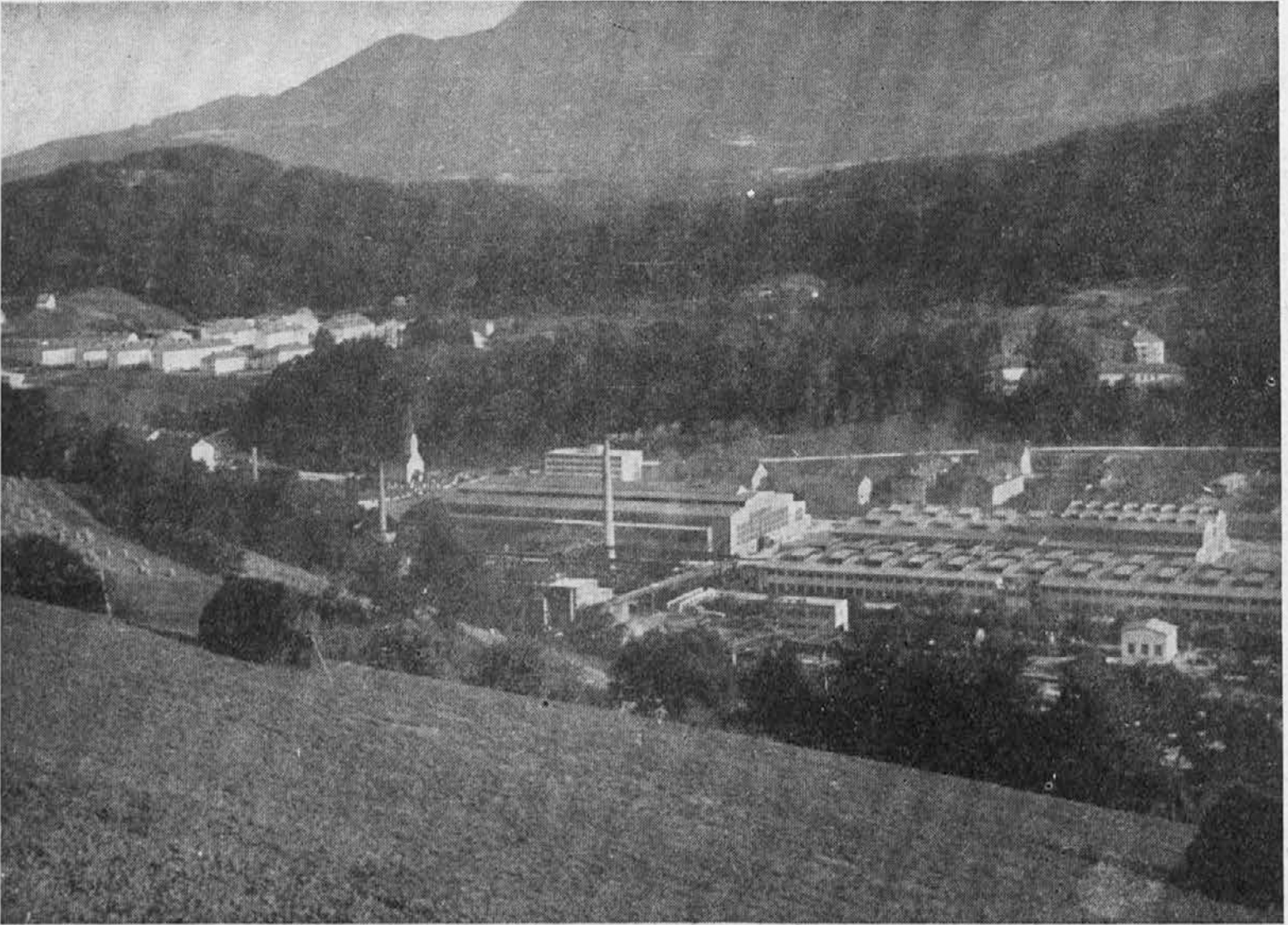
Dodatek legiranih elementov se vedno izvrši časovno po nekem vrstnem redu. Ta vrstni red je odvisen od metalurškega obnašanja posameznih elementov v elektrobazičnih pečeh. Oni elementi, kateri imajo manjšo afiniteto do kisika kot železo, se navadno lahko založijo skupno z vložkom, elementi, kateri imajo večjo afiniteto do kisika kot železo, pa se dodajo šele po oksidacijski dobi. Nadalje je ta dodatek odvisen od oksidacijske stopnje kopeli v redukcijski dobi, od temperature tališč posameznih elementov, ki jih moramo legirati. Pri pretopitvenem postopku, kjer pravzaprav nimamo nobene oksidacijske dobe, lahko del tistih elementov, kateri imajo večjo afiniteto do kisika kot železo, tudi založimo v peč z vložkom. Ako pa imamo pri pretopitvenem postopku le delno oksidacijo in potem ne nameravamo menjati delno oksidacijske žlindre, ko preidemo v redukcijsko žlindro, bomo del teh elementov, kateri so nam prej nekoliko oksidirali, ponovno reducirali iz žlindre v talino. Ostali legirani elementi se ravno tako dodajo v dobi redukcijske kot pri taljenju s popolno oksidacijo. Gotove legure se dodajajo v trdnem stanju tudi v ponovco, in to zaradi njihove izredno velike afinitete do kisika. To so kalcij (Ca), cirkon (Zr) in titan (Ti). Ako bi te legirali v peč, bi bil njihov odgorek (oksidacija) prevelik. Pri preračunavanju dodatka posameznih ferolegur poleg končne analize ter količine taline je nujno treba vedeti tudi za odgorek (oksidacijo) posameznih legiranih elementov. Odgorke posameznih legiranih elementov za SM, obločne električne ter visokofrekvenčne peči bomo morali pozneje obravnavati v posebnem članku.

a) Legiranje z ogljikom

Za karburiranje uporabljamo ali koks, zmlete elektrode, karburit ali tudi različna druga umetna sredstva. Kolikor je potrebno ogličiti le nekoliko, se s pridom uporablja tudi surovo železo ali razne ferolegure z višjimi odstotki ogljika (FeMn , FeCr carbure itd.).

Naogljčenje taline pri postopkih s popolno oksidacijo se izvrši le na golo kopel po odstranitvi oksidacijske žlindre. Pri visokoogljikovih jeklih služi dodana večja količina ogljika istočasno kot odlično preddezoksidacijsko sredstvo taline, saj pušča za seboj plinske reakcijske produkte.

Naša lepa tovarna, na desni zgoraj kulturne ustanove, na ravni tam pa naši domovi. Na Ravnah smo storili kar prav, ko smo vso to rast povezali, kajti šele delo, dom in kultura skupaj so sreča in zadovoljstvo človeka ter moč in mera napredku posvečene domovine

Naogljčiti moramo talino tako, da bo višina ogljika za ca. 0,1% nižja od zaželeno končne analize. To je potrebno zato, da lahko v dobi redukcije mirno delamo s karbidno žlindro. Kolikor pa imamo opravek z belo žlindro, lahko višina ogliččenja doseže za ca. 0,05% C nižje od končne analize. Ako imamo opravek z manjšimi količinami dodanega karburita, moramo računati, da nam ga bo zaradi zračne oksidacije zgorelo (se izgubilo) ca. 10 do 15 odstotkov.

Upoštevati pa moramo, da imamo pri različnih sredstvih za ogliččenje različno količino pepela. Tako računamo za naše pogoje, ako delamo z zmletim karburitom, pri ogliččenju za manj kot 0,5% C izgubo ca. 10 do 18% ogljika. Pogoj je seveda dobro preddezoksidirana talina. Pri legiranju ogljika na višje odstotke je potrebno upoštevati nekoliko višji odgorek zaradi končne oksidacije in ostalih mehanskih izgub. Tu upoštevamo odgorek od 15 do 20% pri dobro preddezoksidirani talini. Jasno je, da vpliva na pravilni izplen tudi temperatura taline ter čista kopel žlindre. Pri mehkih kvalitetah, ki imajo veliko kisika (ogliččenje na kopel z zelo nizkim C in Mn!), se naj izvrši v začetku po malih obrokih, ker pride sicer do močne reakcije kopeli, tako da nam večkrat celo teče talina preko praga.

Pri bazičnih pretopitvenih šaržah ogljik navadno preračunamo že kar z dodanim

vložkom na željeno višino. Kolikor je ogljik še vedno prenizek, upoštevajoč še dodatke legur ter prihod ogljika zaradi karbidne žlindre, se more ogliččiti kopel na zaželeno višino z dodatkom odpadka elektrode ali karburita. Tu pa je treba po karburiranju ostanek izvleči iz peči, talino pa nekajkrat zaporedoma dobro premešati, da dobimo zaželeno homogenost taline. Karburiranje z majhnimi kosi ni ефекtno. Vedno se vzame velik kos, vendar je treba vedeti za čas ogliččenja. To pa se da približno določiti, ako vemo, kako velik je kos ter si izračunamo potreben čas ogliččenja. Pri delu s črno žlindro je tudi možno uporabljati odpadke elektrode ali karburita, če hočemo držati talino na zaželeni višini ogljika kljub oksidaciji taline. Verjetno pa je mnogo bolje talino dovolj trdo raztaliti, nato pa normalno oksidirati. Torej ako bo talina, katero bomo vodili v nadaljnjem postopku oksidacijsko ter izdelovali šaržo na črno žlindro, vsebovala prenizek odstotek ogljika, bomo takoj po raztalitvi dodali določeno količino grodlja kot sredstvo za naogliččenje. Uporaba elektrod za ogliččenje ni priporočljiva zaradi ekonomskih ozirov.

b) Legiranje z Ni, Cr, in Cu

Legirani elementi nikelj, kobalt in baker imajo izredno majhno afiniteto do kisika,

tako da pri postopku taljenja med oksidacijsko dobo ostanejo praktično v talini (ne oksidirajo znatno). Zaradi teh njihovih ugodnosti jih bomo vedno lahko založili v vložek. Posebno ugodno je to, če imamo opravek z večjimi količinami. S tem skrajšamo postopek taljenja, ker nam pozneje ni treba čakati na njihovo raztalitev. Druga ugodnost dodatka v vložek je ta, da lahko med oksidacijsko dobo izidejo vsi plini, katere ti elementi mnogokrat vsebujejo, prav tako pa lahko izplavajo tudi vsi reakcijski nemetalni produkti med oksidacijo iz taline v žlindro. Med zakladanjem z vložkom moramo zaščititi omenjene ferolegure oziroma legirane elemente pred direktnim vplivom električnega obloka, zato jih dajemo le ob stenah ali med elektrode.

Del teh legur dodamo nekoliko pred raztalitvijo ali v oksidacijski dobi. Kolikor pa imamo opravek z zelo nizkimi količinami teh elementov, jih lahko damo tudi na golo kopel. Račun dodatka se naj izvrši na spodnjo mejo zahtevane analize, ostanek se doda po poznejši kontroli.

(Nadaljevanje na strani 37)

VODIČ PO MUZEJU NOB V SLOVENJEM GRADCU

Kakor smo omenili v zadnji številki našega lista, je graditelj in upravnik Muzeja NOB naših krajev, Bogdan Zolnir, oskrbel vodič po muzeju oziroma tolmačenje posameznih razstavnih predmetov.

Iz te njegove sestave povzemamo bistveno razlago, ki bo služila obiskovalcem te naše ustanove — zbora dokumentov iz težkih pa velikih časov.

Razvrstitev po posameznih prostorih oziroma dobah je naslednja:

Vstop

Doprni kip maršala Tita, delo akademskega kiparja profesorja Keržiča; panoramska slika Slovenske Koroške v olju 2,90m × 1,35m, delo akademskega slikarja profesorja Pečka; deset povečav iz domače narodnoosvobodilne borbe.

1. soba

IZ MALGAJEVIH ČASOV

V vitrini 1: fotografija jugoslovanske vojske leta 1918 na Koroškem; zemljevid s stanjem junija l. 1919 na Koroškem ter Narodni sveti od leta 1918 do 1920; slika poročnika Malgaja, ki je padel nad Dobrijami pri Ravnah; fotografiji posnetki manifestacij koroških Slovencev, ki so zahtevali priključitev k Jugoslaviji, in tisk iz plebiscitne dobe, ki dokazuje zavito propagando nasprotnikov.

ZAČETKI NAPREDNEGA GIBANJA V KRAJU

Korenine naše ljudske revolucije segajo tudi v naših krajih daleč nazaj v leta 1919 in 1920, ko so se začeli združevati mežiški in leški rudarji, pa ravenski železarji in delavci ostalih manjših obratov v svojih organizacijah, da bi se na eni strani vsestransko izobraževali ter bili na drugi strani složni proti izkoriščevalnim režimom.

Prežihov Voranc je ustanovil 1. maja leta 1920 partijsko celico, na Ravnah. Nekako od tedaj dalje delujejo tudi po ostalih krajih Mežiške doline Delavska telovadna in kulturna društva, kar dokazuje tudi prekrasna zastava »Svobode« Mežica iz dobe 1919—1927 s posvetilom na hrbtni strani, ki se glasi »Pod tvoj prapor proletarska mladina«.

Na steni so fotografske povečave skupinskih slik delavskih društev »Svoboda« in »Vzajemnost« iz Črne, Mežice, Raven, Leš in Mute. Slike prikazujejo člane in članice na raznih proslavah in izletih. Vidimo jih kot tamburaše, telovadce, igralce in tako dalje. Imajo godbe na pihala, močne dramske skupine ter tudi ženske telovadne vrste.

Zemljevid kaže kraje, v katerih so bile partijske celice od leta 1925—1930, ko so bile Ravne na Koroškem sedež okrožja KPS »Sever«. Prežihov Voranc se je moral leta 1930 umakniti stalnemu preganjanju ter oditi v emigracijo. Iz Slovenjega Gradca se znajdeti zaradi naprednega gibanja v tisti dobi v zaporih naša znameniti-

tejša revolucionarja: učitelj Franjo Vrunč in delavec Tone Kader, ki sta preživela tri leta v Sremski Mitrovici (skupno z Mošo Pijado). Partija pa je vkljub vsemu krepila svoje vrste.

Na mizah pod steklom: fonogram akta deželne vlade o prepovedi proslave 1. maja leta 1920 v Mežiški dolini ter poročilo orožniških postaj iz Mežiške doline, da so delavci vkljub temu praznovali 1. maj (originali so iz arhiva okrajnega glavarstva Velikovca). Sledi napredni delavski tisk tiste dobe, iz katerega so črpali borbena tradicijo novi in novi kadri. V predalih naših starih delavskih funkcionarjev so našli glasila »Rdeči prapor«, »Glas svobode« z manifestom proletariatu Slovenije, »Delo«, »Majski spis«, »Delavske novice«, »Enotnost«, »Delavsko politiko«, »Ljudsko pravico«, »Strokovno borbo« ter izvede revij »Svoboda« in »Vzajemnost«. Razstavljen je tudi partijski propagandni tisk proti monarhiji in kapitalističnim izkoriščevalcem, kakor tudi marksistična literatura, ki so jo tedaj izdajali.

Ker je začel fašizem že tedaj iztezati roke vsenaokrog, kaže zemljevid kraje, kjer je komunistična stranka prirejala narodnoobrambne tabore, na katerih je opozarjala naše obmejno ljudstvo na veliko nevarnost, ki preti od fašizma. Priključene so še slike takratnih krivohrbteničnih voditeljev z nacisti in fašisti, ki samo potrjujejo, da je imela komunistična stranka prav.

2. soba

FAŠISTI SO VDRILI V DEŽELO

Fotografije s pohoda nacistov v Mežiško in Mislinjsko dolino, ki kažejo obstreljevanje utrdb pri Prevaljah in v Dravogradu; slike mrtvih jugoslovanskih graničarjev v Dravogradu ter porušeni mostovi od Dravograda do predora v Mislinju.

V vitrini štev. 3 spodaj je nemška fašistična zastava, dalje brzostrelka, čelada in paradna pokrivala s kljukastim križem, Hitlerjeva knjiga »Mein Kampf« ter znamenito delo »Unterm Edelweiß in Jugoslawien«, v katerem so Nemci s kupom laži slikali in popisovali prihod v naše tri doline. V tej sobi je zemljevid naših krajev, ki so bili priključeni k »Tretjemu rajhu«, in iz katerega je razvidno, da je bila Mežiška dolina priključena Koroški, Mislinjska in Dravska dolina pa deželi Štajerski. V plakatu »Prebivalstvu Jugoslavije« ter v »Stenskem časopisu prebivalstva zasedenega ozemlja« (s sliko Kärntner volksbunda v Mežici) pišejo nacisti, da smo Slovenci Nemci, da je prišel med nas kralj Matjaž, ki se imenuje Adolf Hitler. Zanimiv je tudi zemljevid Hitlerjeve Nemčije, na katerem je označeno ozemlje našega kraja, ter poziva za vpis v Štajersko oziroma Koroško domovinsko zvezo. Prikaz nemškega hitrega raznarodovanja so tudi nemške napisne table za naše vasi, kot n. pr. za Pernice — Pernitzen, Mlake — Laaken, Podkraj — Unter-

ort, Graško goro — Grazenberg, Stari trg — Altmark itd. Mnogo smeha vzbujajo v vitrini štiri prikazane tako imenovane »piksne«, s katerimi so fašisti izsiljevali od našega ljudstva denarno pomoč za nemško vojsko, so pa vendar zgodovinsko zanimive, ker imajo posodice, najdene na Ravnah, vtisnjene nazive »Gau Kärnten«, one iz Slovenjega Gradca pa »Gau Steiermark«. V tej sobi je tudi skrinja z grbom mesta Slovenjega Gradca, ki nosi naslov »Unser Dorfbuch«. Na skrinji so vdelani hrastovi listi; kroniko nemške slave pa je po vojni kdo skril in verjetno uničil.

3. soba

PRVE BORBE, PRVE ŽRTVE

Takoj po vdoru nacistov smo se vključili v osvobodilno borbo tudi pri nas, toda naše prve uporniške skupine so kmalu izkrevavele.

Zemljevid okraja Slovenj Gradec prikazuje središče, kjer so se pod vodstvom komunistične stranke razvile prve protifašistične skupine, ki pa so kmalu izkrevavele, kar potrjujejo tudi nemška »obvestila«. Uporniki s Prevalj so bili ustreljeni 20. avgusta 1941, iz Dravograda 3. septembra 1941, sekretar celice na Ravnah Jaka Logar 12. februarja 1942, Mislinjčani 6. marca 1942 in v maju 1942 najvidnejša sodelavca KP iz Slovenjega Gradca, kar potrjujejo nemške »Bekanntmachunge«. Zraven so fotografije inž. Rada Iršiča, našega narodnega heroja, ter slike Zagernika, Goloba, Franceta Čebularja in Logarja, organizatorjev in prvih aktivistov OF v naših krajih.

V vitrini 5 spodaj je slika koroškega gauleiterja in njegov proglas ljudstvu Mežiške doline, v katerem mu dopoveduje, da je prišla zadnja ure osvoboditve ... Zraven so značke »Kärntner Volksbunda«. Sledi letak, najden v Dravogradu, na katerem piše v nemškem in slovenskem jeziku »Ti nisi Slovenec, ti si domoljubni Štajerc, ti boš postal polnovredni Nemec, uči se nemščine!« V debeli knjigi so nemški sezname vseh izgnanih Slovencev iz Spodnje Štajerske, zraven pa je seznam izseljenih Korošcev, in sicer tretji transport v Srbijo, v katerem so navedeni tudi ljudje iz Mežiške doline. Ta original je predal muzeju N. Ornik iz Otiškega vrha in se popolnoma ujema z oštevilčenimi lističi, ki so jih na poti v Srbijo morali nositi izgnani Slovenci okoli vratu. Takšne lističe je ohranila družina mg. Klobučarjeva iz Dravograda in so tu razstavljeni. Ker so začeli Nemci meseca maja 1941 vpisovati naše ljudstvo v politično organizacijo, so tu razstavljene rdeče, zelene in bele izkaznice ter značke Štajerske domovinske zveze.

Nemški razglas v vitrini pove, da so nacisti 17. septembra 1941 ustrelili Fortunata Pogorelnika iz Šmartna pri Slovenjem Gradcu. Zasledili so ga, ko je zbiral orožje in strelivo za prve partizanske čete. Zanimivost v tej vitrini je tudi majhna pi-

štola nemškega orožnika, ki je padel v borbi s Pohorsko četo 11. avgusta 1941 na Pohorju. Muzeju jo je dal Ivo Skrlavnik.

Tako vidimo, da so začeli padati po Mežiški in Mislinjski dolini prekaljeni ljudje, ki so bili čvrsto povezani z vlogom KP ter sploh z rastjo splošnega upora in ljudske revolucije. Večina so bili člani delavskega razreda. KPJ je torej razvila v najtežjih

katerega sestavi so bili tudi nekateri člani uporniške skupine iz Mislinja, ki so se z begom na Dolenjsko rešili januarja 1942 smrti. Načrt kaže njihovo dolgo odisejajo,

POHORSKI BATALJON

V jeseni 1942 so prišli v naše kraje partizani druge grupe odredov ter pričeli dramiti zasužnjeno ljudstvo.

Fotografije prikazujejo štiri partizane domačine iz Mislinjske doline, ki so bili borci 1. pohorskega bataljona, zraven tega nekaj fotografij iz taborišča tega bataljona na Pohorju ter posnetek mrtvega Zdravka Čebularja iz Mislinja, kjer piše na hrbtni strani v nemščini: Pohorje, 8. januarja 1943, Zdravko Čebular, naša enota — vermanšaft!! Na majhnem črtežu so prikazane hiše in kraji, kjer se je 1. pohorski bataljon, kot najboljši takratni slovenski bataljon, največkrat zadrževal. Zraven je tudi slika komandanta 2. grupe odredov Staneta ter posnetek Lakovnikove domačije v Smiklavžu in Lazarjeve kmetije nad Dovžami, kjer se je France Rozman najčesteje zadrževal na Štajerskem. Pohorski bataljon je bil v tisti dobi naslonjen na Saleško-mislinjsko okrožje. Na sliki je sekretar partijskega okrožja »Petek« — Ulrih Tone.

V vitrini 7 spodaj je nad 20 »draguljev« našega muzeja, to je predmetov in zapiskov pohorskih junakov iz leta 1942: čevlji bataljonskega zdravnika dr. Mroža in politkomiarja 3. čete Zdravka. Preobula sta se pri Lahovniku. Od te hiše je tudi Spodnještajerski koledar 1942, v katerega je Lahovnikova mama vpisovala vse datume o prihodu komandanta Staneta in partizanov Pohorskega bataljona. Zraven so tri potrdila tega bataljona od 2. septembra 1942, 26. novembra 1942 in od 4. decembra 1942, podpisana od Groge, Rajka in Zdravka. Hribovci s Pohorja so prinesli v muzej NOB še več preostankov našega herojskega bataljona, kot srebrnik, katerega je Groga poklonil v zahvalo kmetici na Legnu, žlice z monogramom AP (Artur Perger — grof v Mislinju), katere so odvzeli nemškemu veleposestniku od napadu na Mislinje. Dalje predmete iz bitke 5. decembra 1944 na Skrivnem hribu, ko je obležalo na bojišču nekaj razbitega orožja in posoda iz kuhinje ter sekira, žaga in kramp. Iz prvega taborišča v bližini Kope pa je ohranjena posoda za mleko in olje, deža za mast in sodček, v katerem so imeli slivovko. Partizan Franci Mekinda je predal v muzej priročni instrumentarij za operacije, katerega je nosil kot spremljevalec komandanta Staneta, ko je hodil na obisk k Pohorskemu bataljonu. Zraven tega je na katedru razstavljen pisalni stroj iz tehnike tega bataljona, to je od Rožaja na Spodnjem Razborju.

ODGOVOR FAŠISTOV NA UPOR

Slike prikazujejo taborišče Begunje, kjer so Nemci zapirali tudi ljudi iz Mežiške doline, uvedli so delovno taborišče v Dravogradu; fašiste vidimo ob ustreljenih slovenskih upornikih-talcih. Našli smo njihove fotografije, ko z naperjenimi puškami zaslišujejo naše ljudi, vidimo jih, ko so prinesli na pokopališče pobite partizane, kako hajkajo mimo požganih slo-

venskih domačij in kako gore slovenske kmetije v bližini Črne. Nova odredba nemškega generala Lurkerja od 28. julija 1942 ponovno grozi s smrtjo vsakomur, ki sodeluje s partizani. Pod slikami Steindla, Uiberreitherja ter Rainerja visi znameniti obupni nemški klic, izdan poleti 1942, ki se glasi: »Befreiungsfront-Anhänger, kehrt zurück! Pripadniki osvobodilne fronte, vrnite se! Javite se najbližji gestapo postaji.« Zraven tega proglasa pa je slika nemške policijske enote, ki se je naselila na Rimskem vrelcu, ter slika slovenske »Hitlerjeve mladine«, ki jo je nemška propaganda v Slovenjem Gradcu po fašistično prekvasila.

I. KOROŠKI BATALJON — NAPAD NA MEŽICO

Posnetki iz 1. Koroške čete na Peci, zatem sekretar Koroškega okrožja Matjaž, komandant I. Koroškega bataljona Lenart in komandant 4. operativne cone Stane. Na reliefnem zemljevidu prikaz Koroškega in Saleško-mislinjskega okrožja v jeseni 1942. Posnetek partizanov Koroškega bataljona aprila 1943 nad Kotljami in četica koroških partizanov, ki so odšli po napadu na Mežico kot pomoč na Pohorje. Velika slika predstavlja koroške politične in vojaške voditelje dne 12. maja 1943 na konferenci pod Belo pečjo.

Na podestu so maketa bunkerja, v katerem je prezimovala Koroška četa pozimi 1942 v Topli na Peci; kotliček iz tega bunkerja in petrolejka ter maketa Mežice, na kateri so prikazane smeri napada ponoči 3. aprila 1943.

V vitrini 8 so: na reliefnem posnetku Pece prikaz pohoda v Mežico ter umika v Koprivno; sezname domačih partizanov, ki so bili v I. Koroškem bataljonu ob napadu na Mežico; prijava nemške tajne policije z dne 22. aprila 1943; razni računi in pisma Koroškega bataljona iz spomladi 1943; posnetek 2. čete Koroškega bataljona z dne 27. aprila 1943, ko je bila onstran Pece.

V vitrini 9 spodaj: sekcija, s katero je prišel sekretar Koroškega okrožja Matjaž na Peco, ter njegova spomenica 1941 in

Raport na Mlakah novembra 1944

partizanska oznaka; izvod »Ljudske pravice«, ki je izšla 15. januarja 1943 v bunkerju v Topli na Peci; lovška puška prve koroške partizanke Marjetke iz prve koroške čete; strelivo iz bunkerja »Zeleni kader« nad Golobovo hišo v Koprivni; raketna pištola komandanta Staneta najdena pri Burjaku v Topli, kjer jo je odložil tik pred odhodom na napad na Mežico

Skupina partizanov leta 1943 na Peci

časih veliko silo odpora tudi po naših krajih, saj so po teh celicah delovali — posebno od leta 1937, ko je prevzel vodstvo KPJ Josip Broz-Tito — ljudje, ki so šli odločno proti vsem težavam, ki jih je nakazovala in že uprizarjala fašistična agresija.

Vitrina 6: V Stražah pri Mislinju najdeni izvod glasila CK KPS »Delo« od avgusta 1941, iz katerega so zvedeli člani uporniške skupine Zdravka Čebularja, da se je »pričel veliki boj proti fašističnim razbojnikom« in kako je treba pristopati k akcijam. Drugi izvod »Dela« od septembra leta 1941 pa prinaša osmrtnico za slovenjegraškim rojakom, komandirjem Celjske čete Franjem Vrunčem, ki je naš prvi narodni heroj. Pod tem zadnja slika Franja Vrunča v njegovi sobi, zraven vidna marksistična literatura in Engelsova slika.

Zanimivost je tudi »Slovenski poročevalec«, najden na Muti pri učitelju Lojzetu Kosu, ki je izšel 16. julija 1941 menda v Mariboru. Pismo, razstavljeno v tej vitrini, je pisal ujeti član uporniške skupine Lovro Pačnik s Prevalj, ki je bil zaprt v Begunjah. Piše, kako so gestapovci 20. avgusta 1941 streljali šest njegovih tovarišev. Pismo je predala muzeju Pačnikova žena z Leš, prinesla pa ga ji je neka usmiljenka iz Begunj decembra 1941.

Ko so propadle v jeseni 1941 uporniške skupine na Prevaljah ter v Dravogradu, je poslal PK KPS v naše kraje kot instruktora Dušana Kvedra, ki naj bi znova povezal vse razbite ostanke članov KP. Tedaj so mu aktivisti OF izdali lažno nemško izkaznico na ime Tomaž Orehek, kar priča tudi fotografski posnetek, katerega je poslal v naš muzej general in poslanik Dušan Kveder.

Vendar je kljub temu zaradi silovitih nemških represalij proti NOB partizanstvo na Štajerskem preko zime 1941/42 dokaj zamrlo. Komaj poleti 1942 najdemo večje partizanske skupine zopet v naših krajih. Fotografski posnetek iz nemške žandarmerijske knjige — postaja v Črni — priča, da je bila prva nemška hajka za partizani Štajerskega bataljona v dneh 13. in 14. julija 1942. Kmalu zatem pa je prišel preko Koprivne nad Črno Kranjčev bataljon, v

2. aprila 1943; sekcija in opasač partizana Gagoviča, katerega je osvojil v nemškem skladišču v Mežici 3. aprila 1943; pištola iz I. Koroškega bataljona, katero so poslali v popravilo k Dervišu; spomenica in polparabela partizana I. Koroške čete Dol-feta Hochkrauta ter fotografija koroškega partizana, narodnega heroja Toneta Okro-garja-Nestla iz dobe, ko je s svojo četo prodril onstran Železne Kaple. Zraven foto-grafije je njegovo orožje iz borbe; pol-parabela in pištola, katero je odvzel nem-skemu generalu. Ta narodni heroj je pred svojo prerano smrtjo večkrat napovedal, da bo izročil našemu muzeju nekaj trofej, ki sedaj zares tukaj spominjajo na junaka, kakršnih ljudstvo ne bo nikoli pozabilo. Zraven tega so tu ohranjeni trije žigi, ka-tere so uporabljali Nemci v Mežici kot propagando proti partizanom. Na prvem piše: »Čemu dovoliš, da ti kradejo?«, na drugem: »Glad je tvoj strup proti bandi-tom«, na tretjem pa: »Nemčiji banditi ne bodo vsega požrli«. Te stavke so na pošti v Mežici natiskavali na vsako pismo, ki je bilo naslovljeno slovenskim ljudem v hribe, kjer so bili gospodarji naši parti-zani.

Na steni je ukazno pismo predsednika republike o imenovanju komandanta I. Koroškega bataljona Franca Pasterka-Lenarta za narodnega heroja ter povečava pozdravnega pisma, ki so ga poslali koroški partizani 12. maja 1943 vrhovnemu poveljniku tovarišu Titu.

Dalje je tisk iz Matjaževe tehnike v Topli pozimi l. 1942/43.

4. soba

Vitrina 10: tisk koroške tehnike v Ja-vorju, ki je padla v roke Nemcem 3. sep-tembra 1943; pogled v partizansko torbico komisarja Frante Komela iz leta 1943; na-redba štaba 4. operativne cone Štajerske z dne 20. marca 1953; partizanski denar; okrožnica nemške tajne policije, Celovec, z dne 20. marca 1943, v kateri javljajo, da je na terenu severno od Velenja proti Slo-venjemu Gradcu na delu »bandit« Kristl. Dokaz temu je listina Okrožnega komiteja KPS za Saleško-mislinsko okrožje pod-pisana od sekretarja Kristla.

Vitrina 11: najnovejše odkritje tega muzeja: nad šolo v Mislinskem jarku na Pohorju najdeni svežnji partizanske lite-rature, ki je izšla decembra 1943 na Do-lenjskem v Marovškem in so jo prinesli kurirji na Pohorje, kjer tedaj še ni bilo nobene tehnike. Na zavitkih piše: »Za Pohorski odred«, »Za Maribor«, »Za Slo-venske gorice«, »Za Ptujsko polje«. Iz novic v »Slovenskem poročevalcu« z dne 7. decembra 1943 je zvedelo naše ljudstvo, da je pod vodstvom maršala Tita vzpo-stavljena prva demokratična vlada v Ju-goslaviji. Kurir je verjetno šel na zvezo in padel, partizanski tisk so domačini skrbno skrili kot dragocen spomin in ga sedaj odstopili muzeju.

Zraven tega sta v vitrini beležnica Gam-sovega Slavka s točnimi podatki, kaj in koliko pomoči so mu dali za partizane Slovenjgradčani od oktobra 1943 dalje, ter starinska pištola kalibra 12 mm, s ka-tero je partizančil takrat šestnajstletni Slovenjgradčan Fišer Ferdo-Mojka kot

kurir Pohorskega odreda od Graške gore do Mozirskih planin.

BITKA ZA POHORJE IN SLOVENSKO KOROŠKO ZNOVA OŽIVI

Po katastrofi Pohorskega bataljona 8. ja-nuarja 1943 je pod vodstvom štaba 4. ope-rativne cone znova zaživela bitka za Po-horje in Slovensko Koroško.

Fotografije pohorskih in koroških parti-zanov iz poletne in jesenske dobe 1943, ko je bil ustanovljen na Pohorju Pohorski odred. Zemljevid pa prikazuje kraje, od koder je odšlo 8. avgusta 1943, tik pred

Kotuljci in Selani v svojih lesih 1943

kapitulacijo Italije, proti Dolenjski s ko-roških hribov 280 koroških partizanov, na Pohorje pa 90. Spodaj na katedru: lahki italijanski minometi in lahki mitraljezi, kakršne so prinesli nekateri naši partizani meseca oktobra 1943 na Pohorje z Do-lenjske.

8. januarja 1944 je bila pri Primožu nad Vuzenico ustanovljena XI. Pohorska bri-gada Miloša Zidanška. Fotografiji kažeta domače partizane ter bataljon koroških borcev, ki odhajajo 25. decembra 1943 z Raduhe na Pohorje v sestavo nove bri-gade. Štirideset dni pozneje je prišla na Štajersko slavna XIV. divizija Borisa Ki-driča.

PRIHOD XIV. DIVIZIJE

Posnetki s prihoda XIV. divizije kažejo trpljenje, kakršno so lahko prenašali na pohodu med strahovito nemško ofenzivo in grozno zimo le prekaljeni ljudje in ko-munisti, ki so tvorili jedro divizije. Tri zadnje slike niso doslej znane v javnosti, našli smo jih pri bivšem nemškem vojaku, ki je služil vojsko v Slovenjem Gradcu ter bil v februarški ofenzivi proti diviziji na Graški gori.

Spodaj na katedru so težki italijanski mitraljezi, katere so tovorili v naše kraje ob prihodu divizije z mulami. Zraven so ostanki sedla ter pripomočki za brivca iz divizije, najdeni na Graški gori.

V spodnji vitrini 12: partizanski čevlji, povezani z žico, od prihoda XIV. divizije najdeni pri kmetu Prižrniku na Graški gori; neeksplozirana nemška mina iz bitke 21. februarja 1944 na Frgunovem vrhu; nadalje deli našega orožja, ki so jih po tej strašni bitki na Graški gori pobrali kmetje ter hranili v spomin na divizijo, ki je tiste dni preživela najtežje ure v svoji zgodo-vini; zraven je tudi ostanek mitraljeza neznanega borca XIV. divizije, katerega smo prekopali leta 1949 na Paškem Kozjaku ter našli zraven kosti njegovo orožje, raz-bito v bitki.

Zgoraj v vitrini 13: pismo štaba 4. ope-rativne cone z dne 5. marca 1944 Mislinj-sko-saleškemu okrožnemu komiteju, v ka-terem zahteva vso pomoč, da bi se vsi ranjeni in ozebli tovariši po veliki nemški ofenzivi na divizijo čimprej vrnili v se-stavo brigad te divizije. Zraven tega je original listine štaba XIV. divizije od 23. marca 1944 kot naznanilo vsem Slo-vencem Spodnje Štajerske. Značilna je tudi partizanska prisega najdena v torbici partizana Bezlaja, dalje poročilo v časo-pisu »Slovenski partizan« s podatki o borbah XIV. divizije na Štajerskem. Tu je razstavljen tudi zemljevid s točkami, kjer so v tisti dobi delovale kurirske sta-nice med Pohorjem in Dolenjsko ter Ko-roško.

Takoj po prihodu XIV. divizije so pri-čeli misliti v štabu divizije na zdravljenje ranjenih in ozebljen partizanov, pričeli so graditi prve popolnejše partizanske bol-nice; več takšnih primitivnih bolniških kočic je bilo zgrajenih tudi pod Malo Kopo, kjer je deloval zdravnik dr. Ivo Kopač-Pavček. V tej sobi je v razmerju 1:1 prikazana operacijska soba v postojanki »Dovže«, katero je zgradil in vodil partizan Pori Kristijan-Kristl iz Slov. Gradca, ki je pobegnil k partizanom s ce-lotnim instrumentarijem ter mnogimi dru-gimi pripomočki. Operacijski mizi, instru-mentarij ter nosila in konzole so originali! Akvareli bolniških kočic so bili izdelani med NOB. Muzej hrani tudi veliko večino bolniških listov ranjenih partizanov iz vseh dr. Pavčkovih partizanskih bolnic.

V steklenici, ki je izkopana iz partizan-skega groba, je ohranjeno pismo s podatki dveh partizanov, ki sta izkpravela na Po-horju za dobljenimi ranami. Tudi kaseta, v kateri je nosil zdravlila partizan Šercer-jeve brigade Drago Jančič, je lep primer trpljenja in junaštva iz NOB. Ko je bil ranjen v bitki z Nemci skozi uho, se je boril še dalje. Drugi strel ga je zadel v nogo in tedaj je obležal. Ko je po nekaj urah zbral moči in se poskušal umakniti z bojišča, so ga Nemci zadeli tretjič, in sicer skozi kaseto in pljuča. Ponoči so ga naši borci prenesli v partizansko bolnico, kar pričajo tudi bolniški listi iz bolnice Trška gora na Pohorju, ki so tudi raz-stavljeni. Iz ostalih bolniških listov je razvidno, da so ležali v bolnicah pod Malo Kopo tudi komandant 4. operativne cone Mile Kilibarda, komandant XIV. divizije Tone Vidmar, komandant XIII. brigade Franc Bobnar, znani komandant Murat ter Francozi, Angleži in člani ruske misije. Toda bolnic Nemci niso nikdar odkrili, ker je ljudstvo podpiralo z vsemi sredstvi do zadnjega dne svojo partizansko vojsko. Tisk koroške tehnike z Javorja do 3. sep-tembra 1943.

5. soba

Vitrina 14 na steni. V njej so na zemlje-vidu zarisane meje okrajnih in okrožnih odborov OF, ki so se med osvobodilno voj-sko razvijali na ozemlju bivšega slovenje-graškega okraja. Zraven vitrine in spodaj v njej so dokumenti partizanskih in OF odborov ter razne brošure iz pomladnih dni 1944. V tisti dobi so pričela preletavati naše nebo zavezniška letala iz južne Italije na poti v Avstrijo, kjer so bombardirala

Nekoliko veselejša plat lesovanja

razne industrijske centre. Kmalu zatem so pričeli zavezniški odmetavati s padali orožje in sanitetne potrebščine — v vitrini 15 so ostanki padal ter iz njih predelane srajce, kakršne so nosili partizani. Zanimiv je tudi žepni robec iz svile, na katerem je vtisnjen zemljevid južne in srednje Evrope kot orientacija zavezniškemu letalskemu oficirju, če bi letalo strmoglavilo na zemljo.

RAZŠIRJENJE LJUDSKE VSTAJE

Fotografijske povečave kažejo enote XIV. divizije, ko se je 24. marca 1944 zopet zbrala na Graški gori. Lokomotive leže prevrnjene ob železniški progi, vidimo slike zavezniških letal in padal, ko odmetavajo orožje, ter posnetke nemških čet, ki hite z mislinjsko električno železnico na Pohorje, toda naše brigade so tedaj pričele z ofenzivami.

Zato je bil Steindl prisiljen spregovoriti prebivalstvu Mislinjske doline in je izdal plakat, v katerem roti ljudstvo, naj vendar ostané zvesto Adolfu Hitlerju! Čitajte plakat! Na steni poziv za mobilizacijo v NOB.

V sredini te sobe je v vitrini 15 veliki relief, delo umetnika Potočnika iz zemljepisnega muzeja v Ljubljani (2,4 × 1,6 m). Prikazuje ozemlje bivšega slovenjegraškega okraja, na katerem tolmačimo obiskovalcem potek naše NOB.

Fotografijske povečave mnogih partizanskih skupin iz Vzhodno-koroškega odreda. Na reliefnem posnetku področja Pece in Raduhe prikaz ozemlja, kjer so izbojevali koroški partizani od 19. do 25. avgusta sploh eno največjih zmag. Zraven je slika komandanta Koroške grupe odredov, narodnega heroja Vinka Simončiča »Gašperja«.

V vitrini 16 spodaj: bluza z oznakami komandanta »Modrasa«; čevlji partizana

Pavliča Zdravka z žebli, ki so jih morali kovati partizani v gozdu, ker sicer niso mogli hoditi po zasneženih goratih predelih; lesena partizanska žlička Rožankove mame iz dobe, ko so jo pred divjimi fašisti rešili partizani v skalnato duplino za Uršljo goro, ter uniforma sekretarja Pokrajinskega odbora OF za slovensko Koroško tovariša Karla Prušnika »Gašperja«. V tej vitrini so tudi biseri tega muzeja, štampljke: Pokrajinski odbor OF za slovensko Koroško, zatem Oblastni komite KPS za slovensko Koroško ter štampljka Koroškega odreda. Tukaj je tudi razstavljena listina štaba Koroškega odreda naslovljena Ziljski četi, katere ves arhiv hrani ta muzej.

V vitrini 17: zastava III. bataljona Vzhodno koroškega odreda s Pece.

Na katedru spodaj je maketa tehnike XIV. divizije »SOVA« ter razmnoževalni stroj tehnike »KAJUH«.

Na fotografijah so skupine naših domačih partizanov po koroških gorah, Pohorju, na Pernicah severno od Drave ter v osvobojeni Savinjski dolini.

V vitrini 18 spodaj: radijski sprejemnik iz tehnike Kajuh, dve sto strani debel dnevnik partizana Alberta Mirkaca iz Golavabuke, šifrirani zapiski Pepce Tomazin iz Koroške bolnice B-11 ter delci granat iz strahovite bitke Tomšičeve brigade, ki jo je ta imela z Nemci na Razborju 6. oktobra 1944.

Fotografijski posnetki iz dobe, ko je bil Lackov odred severno od Drave na Pernicah ter dva motiva iz Savinjskih planin.

V kotičku so najtežji spomini iz zadnje vojne. Grozote fašizma! Drevo, ob katerega so fašisti vezali v črneškem gozdu ujeti partizane in druge aktiviste ter jih postrelili. Spodaj je maketa, ki prikazuje celice smrti v gestapovski bazi v Dravogradu, ter brošura Morišče Dravograd.

Fotografija Franca Feleta iz Dobrave ter fotokopija pisma, katerega je pisal kot ujeti partizan materi, tik preden so ga fašisti ustrelili. Glasi se: »Draga mati! Visoko dvignite glavo in okoražite se! Danes sem obsojen na smrt, to zato, ker sem še Slovenec, nisem razbojnik, temveč človek. Bodite močni!...« Druga slika kaže nemške vojake, kako streljajo privezanega talca, tretja požgano Rakitnikovo domačijo nad Prevaljami in enajst križev za enajst ubitih pred hišo — zato, ker je bil eden sinov partizan. V vitrini 19 zraven oddelka naših ljudi iz Dachaua krvava obleka »Štajerske Lenčke«, katero je ubil gestapovec 1. maja 1944, ko je izobesila slovensko zastavo, ter ostanki taboriščnega blaga, ki ga je imel všitega v suk-njiču naš veliki revolucionar in pisatelj Prežihov Voranc. Zraven so tudi predmeti, kot ure in pisala, katere so odvzeli Nemci v taboriščih našim ljudem; pozneje jih je mednarodni Rdeči križ vrnil našim oblastem, toda svojci umrlih v nemških taboriščih se ne javljajo, da bi jim vrnili njihovo lastnino. Tiski partizanskih tehnik, ki so delovale po tukajšnjih planinah po prihodu XIV. divizije.

Tehnika »SOVA« v Mislinjskem jarku, tehnika »KRIŠTOF-STANE ILC« nad Vuzenico, tehnika »KAJUH« na Graški gori, tehnika »SEVER« nad Pamečami, tehnika

»BOJAN 33« na vzhodnem predelu Uršlje gore, tehnika »NETOPIR« — zahodno od Uršlje gore in tisk iz bunkerja na »MLAKAH« — severno od Pernic.

6. soba

V vitrini 20 so razstavljena raznovrstna partizanska in nemška poročila iz naših krajev za zadnje vojne mesece. Na zemljevidu so nakazani bunkerji, v katere so se morali skriti Nemci po naših dolinskih centrih v samoobrambi pred partizani, čeprav so ob prihodu trdili, da bodo ostali večno v teh krajih.

ZASEDLI SMO SLOVENSKO KOROŠKO

Na fotografijah vidimo partizanske skupine na Graški gori na Pohorju, v Dravski dolini, pri Ravnah in na Uršlji gori, kako se vsi vesele, ker se bliža dan svobode, partizan »Boj«, to je Vrabičev sin s Tople na Peci, pa igra na harmoniko ono znano »Na Slovenskem smo mi gospodarji!«

Ostale slike prikazujejo pohod 4. operativne cone skozi Mežico na Koroško, dalje štab in enote XIV. divizije v Avstriji na slovenski zemlji! Spodaj v vitrini 21 so prikazana najnovejša odkritja Muzeja NOB, to so razna partizanska orožja, titovke, oznake z rokavov, mnogi kurirski dnevniki, partizanski tisk, fotografije, nemški žigi naših občin ter slovenske štampljke prvih krajevnih odborov naše ljudske oblasti s triglavskimi grbi.

V vitrini 22 pri oknu je prikaz dogodkov po naših krajih po nemški kapitulaciji med 12. in 15. majem 1945, ko so pričeli bežati skozi naša koroška vrata pri Dravogradu in na Poljani sto tisoči zaostale nemške, ustaške ter ostale kvislinške vojske, pa je velika večina njih obležala pod udarci naših partizanskih brigad v Doliču, na Poljanah ter v Podklancu. Zato stoji zraven te vitrine junak »Zmagovalec«, kip v mavcu visok 3,4 m, ter zastave, s katerimi so počastili naši bivši borci proslavo na

Marjetka, Majda, Lojzka, Trbovšek, Peter leta 1944

Ostrožnem. Desno od tega so puške, ki so jih odložili domači partizani po končani vojni ter se lotili obnove porušene domovine (vitrina 23).

Ob koncu razstave je v tej sobi prikazano tudi študijsko gradivo muzeja NOB o razvoju osvobodilne borbe v Mežiški, Mislinjski in gornji Dravski dolini z vsemi operativnimi enotami, v katerih so se borili na tej zemlji naši domači. V vitrini 24 spodaj so po doslej ugotovljenih dejstvih napisani življenjepisi padlih partizanov, žrtev in talcev ter okvirne kronike za 12 občin, katere pa morajo osnovni odbori

ZB dopolnjevati. Nad to vitrino je na veliki plošči diagram kot spomin na naše najdražje svojce, ki so dali domovini največ, kar ji more prispevati človek, to je lastno življenje. Pod velikim napisom NASI PADLI PARTIZANI, TALCI IN ŽRTVE se blešči ločeno po posameznih občinah ter po seznamih po zaporedju umiranja 595 rdečih petokrakih zvezdic kot znaki padlih borcev, 71 silhuet ustreljenih talcev ter 330 modrih znamenj za žrtve fašizma, skupno 996 njih, ki so se uprli nemškemu okupatorju ter umrli za ideje svobodoljubnega človeštva.

Razstava, ki je sicer prehodnega značaja, ima na koncu ukazni listini predsednika republike o imenovanju naših dveh prvoborcev Franja Vrunča ter inž. Rada Iršiča za narodna heroja.

Ostalo zelo obsežno dokumentarno gradivo, zbrano pod našim muzejskem področju iz naše NOB, pa je ohranjeno v posebni sobi po predpisih arhivskega zakona urejeno ter na razpolago znanstvenikom, ki proučujejo celotni razplet naše NOB in ljudske revolucije.

V sredini sobe je tisk koroških partizanskih tehnik z onstran meje.

KULTURNO PROSVETNA DEJAVNOST KRAJA

Z občnega zbora naše »Svobode«

Delavsko prosvetno društvo SVOBODA »Prežihov Voranc« je ob koncu preteklega meseca spet dalo svoj letni obračun dela. Z veseljem ugotavljamo, da je obračun pozitiven in svetel, čeprav so tu pa tam še kake spodbudne luknje in manjka sodelovanja, predvsem denarja na vseh koncih in krajih, da bi mogel biti uspeh še boljši. Posebej se zahvaljujemo tudi tu vsem oračem na kulturnoprosvetnem polju, čijih idealizem in požrtvovalnost vnašata vrednote in lepoto v naše življenje in delo za vedrejši dan in za napredek kraja.

Pobljše o delu, o uspehih pa tudi o pomanjkljivosti bodo povedala naslednja poročila.

POROČILO PRESEDNIKA FRANCA MEZNARJA

»Pred nekaj dnevi je minilo 10 mesecev od lanskoletnega občnega zbora naše Svobode. Praksa in izkušnje dokazujeta, da je najbolje začeti novo letno sezono z društvenim občnim zborom, zato imamo letos občni zbor že v začetku sezone.

Ne moremo trditi, da smo v minulih 10 mesecih na področju kulturnoprosvetnega dela storili vse. Priznati pa moramo, da so v tem času naše sekcije, razen na žalost pevske, dobro napredovale in nudile občinstvu doma in drugod vrsto dobro uspešnih kulturnih prireditev.

Ravenska Svoboda šteje 401 člana.

Po socialni sestavi je članstvo naslednje:

delavcev	190
uslužbencev	102
kmetov	2
gospodinj	46
dijakov in mladincev	35
obrtnikov in ostalih	26

Članstvo se je torej od lanskega leta dvignilo od 358 na 401 člana. Za člane upoštevamo le one, od katerih imamo pristopne izjave in kateri redno plačujejo članarino.

Glavno delo odbora je bilo izvajanje sklepov lanskoletnega občnega zbora ter skrb za izobraževalno prosvetno in zabavno dejavnost. Na svojih 12. rednih sejah je odbor poskušal izboljšati repertoarno politiko našega društva, tako da bi se le-ta vživela v nove možnosti, ki jih nudi pri vzgoji delavcev naša stvarnost. V ta namen so adaptirali oder našega doma in ga

opremili z moderno in sodobno tehnično opremo. Nadalje se je pomagalo pri vzgoji novih glasbenih kadrov z nabavo klavirja in drugih potrebnih instrumentov. Odbor Svobode je sprožil ponovno iniciativo za postavitve spomenika Prežihovemu Vorancu v našem kraju. Organiziral je predavanja Ljudske univerze itd. Upravni odbor je mnogo časa posvetil problemu pevske sekcije. Na vse načine si je prizadeval, da bi ta sekcija ponovno zaživela, toda kljub prizadevanju ni dosegel pravega rezultata.

Iz pevskega zbora so odpadli starejši člani-pevci in je tako okrnjen zbor nujno rabil nove mlade pevce. Greh iz preteklih let, ko je vzgoja mladih kadrov-pevcev skoraj popolnoma izginila, smo poskušali popraviti, toda brez uspeha. Društvo ima v programu v letošnji zimski sezoni organizirati mladinski pevski zbor na gimnaziji in metalurško industrijski šoli, pri čemer računa na sodelovanje in tehnično vodstvo sedanjega ravnatelja glasbene šole na Ravnah. Upamo, da bo na osnovi tega dela nekoč naša pevska sekcija ponovno zaživela s svežimi novimi in mladimi pevci.

V našem društvu uspešno delujejo naslednje sekcije: dramska sekcija, godbena sekcija, plesno-baletna sekcija, risarski krožek, Ljudska univerza, salonski orkester in tamburaški zbor.

Dramska sekcija

V letu 1956 je dramska sekcija dala na oder komedijo »Tretje ležišče«. Komedija je bila dobro režirana in se je odlikovala z dobro moderno inscenacijo. Na našem odru so med letom gostovali: Celjsko gledališče z naslednjimi deli: Shakespearovo dramo »Othello«, Marinkovičovo »Glorio«, Cankarjevo »Lepo Vido« in z »Uporom na ladji Caine«, Prosvetno društvo Kotlje z »Domnom« in Mežičani z opereto »Planinska roža«. Gostovali so tudi Šentjanžani in gostje s Holmca ter Libelič. Priznati moramo, da je naša publika dokaj zahtevna in objektivna v kritiki. Želi si kvalitetna odrska dela. Vse to nam narekuje, da moramo v bodoči sezoni pokreniti vse potrebno, da si zagotovimo nekajkrat nastop Celjskega ozir. Mariborskega gledališča, hkrati pa moramo poživeti tudi delo domačega amaterskega gledališča. Zaradi uspešnega dela v naši dramski sekciji je

bilo govora s predsednikom Sveta Svobod okraja Maribor, da bi se nam nudila pomoč poklicnih igralcev, ki bi gostovali pri nas, hkrati pa bi pomagali pri strokovnem napredovanju naših amaterskih igralcev. Predsednik Sveta Svobod okraja Maribor nam je obljubil, da nam bo po svojih močeh v tem oziru pomagal.

Godba na pihala

Tudi godbena sekcija je v tem časovnem obdobju dobro opravila svoje delo. Imela je redne in stalne vaje ter vključila večje število mladincev v svojo sekcijo. Priredila je pet samostojnih koncertov in več raznih nastopov ob priliki proslav. Aktivno je sodelovala pri vseh večjih prireditvah. Odkrito moramo priznati, da naša godba na pihala gre dobro svojo razvojno pot in je pripravljena sodelovati in pomagati, kjerkoli je treba in kadar je treba.

Mislim, da je treba obravnavati na občnem zboru tudi vprašanje nabave novih kompletnih instrumentov z nižjo uglasenostjo, kajti naša godba je ena med zelo redkimi v Sloveniji, ki ima razmeroma zastarele instrumente. Razmišljati moramo tudi o tem, da bi ustanovili mladinsko godbo, ki bi dobila sedanje instrumente, zaradi tega je nabava novih instrumentov tem bolj pereča.

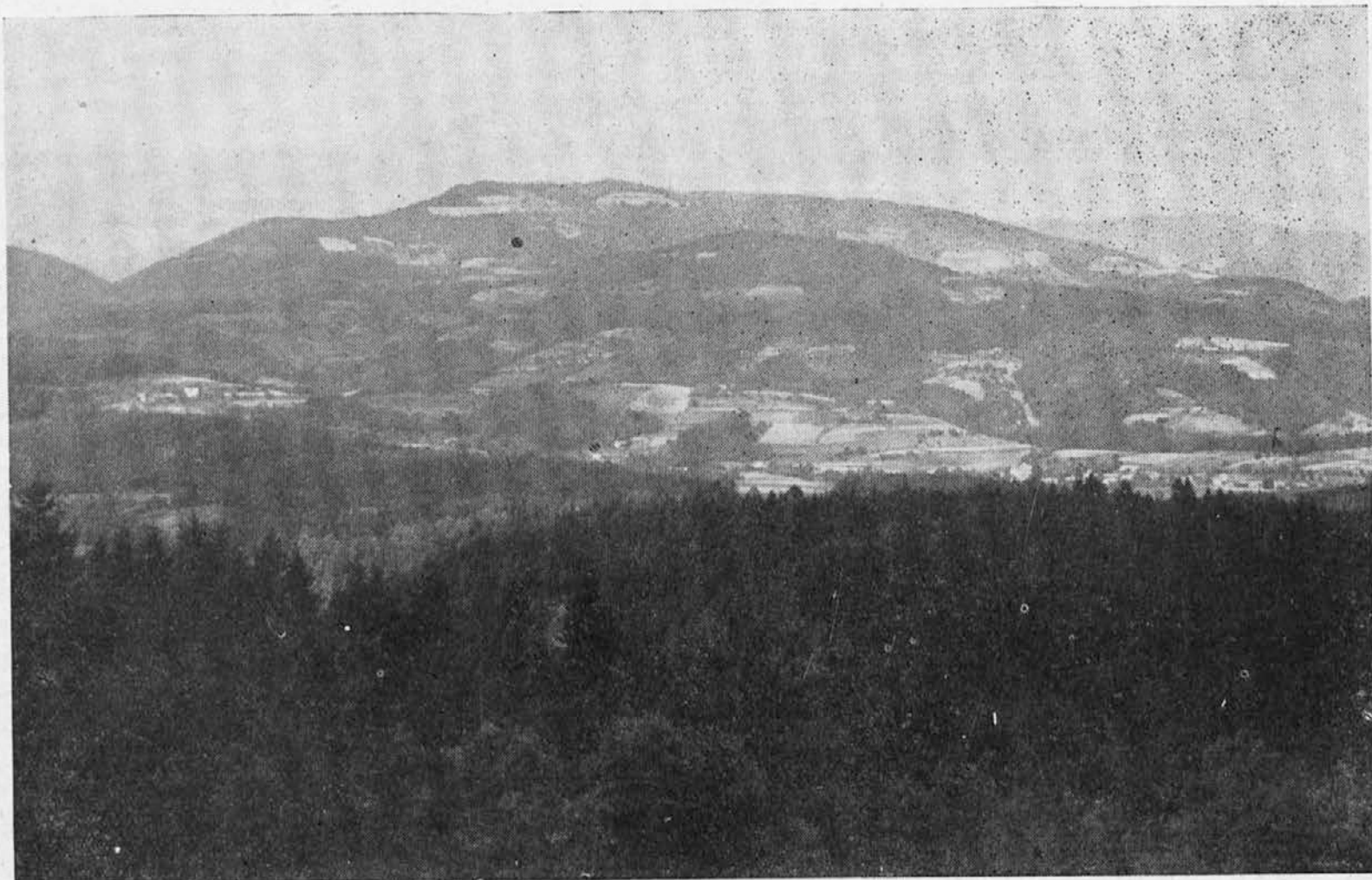
Tamburaši

Ena najmlajših sekcij v našem društvu je tamburaška sekcija. Sekcija se dokaj dobro razvija. Kot godba na pihala, tako so tudi tamburaši sodelovali na raznih prireditvah in želi več javnih pohval med občinstvom, pa tudi v dnevnem časopisju.

Salonski orkester

Salonski orkester je dobro opravljal svojo glasbeno funkcijo. Dal je več kvalitetnih koncertnih prireditev in sodeloval, kjer je bilo treba. Nastale pa so občutne težkoče glede visoko kvalificiranih kadrov, ki so potrebni za obstoj salonskega orkestra. Bodoči odbor bo moral resno razmišljati o tem, da bo omogočil tehničnemu vodji orkestra prihod nekaterih nujno potrebnih moči iz Mežice, Dravograda in Slovenj Gradca, kolikor se bodo pač po-

Poglejte, naša dežela

Pogled od Smučarske koče pod goro proti jutranji strani. Spodaj v ravnini so Kotlje, potem Prežihov vrh, Brdinje, Zelovec, Vrhi, Gmajna ... Čisto tam v sivini na desni je že Kozjak in tista bela pika — Ojstrica. Tam spodaj pod tisto zarezo mora namreč biti Dravograd. S prostim očesom je ta pogled še čisto drugačen, ko še barve zraven pridejo

kazale take potrebe za razne prireditve in javne nastope.

Baletna skupina in harmonikarji

Plesno baletna skupina s harmonikarji je bila v minulem obdobju zelo aktivna, saj je kar 9-krat gostovala v raznih krajih mariborskega in celjskega okraja. Pri tem je žela več pohval. Za njeno uspešno delo je treba dati vse priznanje tov. Jamškovi, ki res marljivo in nesebično vodi to vrsto umetnosti. V bodoče bo treba tej sekciji nuditi več pomoči pri nabavi raznih rekvizitov, ki so potrebni za nadaljnje uspešno uveljavljanje. Trenutne težkoče glede vežbanja bodo z dokončno ureditvijo našega odra odpravljene.

Likovna sekcija

Risarski krožek se je preimenoval v likovno sekcijo. Ta sekcija je sicer dobro začela s svojim delom na hvaležnem delovnem področju, toda premalo je omasovljena. Dolžnost bodočega odbora, zlasti pa še vodstva te sekcije je, da v to lepo umetniško dejavnost vključi večje število predvsem mladih ljudi. Sekcija bo v kratkem tudi javno prikazala svojo uspešno dejavnost.

Splošno izobraževalna sekcija

Splošno izobraževalna sekcija ravske Svobode je dala več uspešnih predavanj, ki so bila na kvalitetni višini. Predavanja so

zajemala tako tematiko, ki je bila aktualna in za publiko zanimiva. Z delom v splošni izobraževalni sekciji bomo morali kmalu pričeti in tudi v bodoče nuditi ljudem tista predavanja, ki so najbolj zanimiva, pa hkrati tudi aktualna. Pri tem ne smemo pozabiti na kulturnoprosvetno vzgojo, ki jo lahko ta sekcija v dokajšnji meri nudi zlasti preko svojih predavanj. Namen sekcije ni samo izobraževanje, ampak tudi širiti estetski in spoznavni čut tako, da se delo te sekcije vskladno ujema tudi z delom drugih sekcij našega društva.

Problem za sebe na področju naše kulturnoprosvetne dejavnosti je Ljudska knjižnica na Ravnah. To knjižnico je ustanovil krajevni sindikalni svet, se nekaj časa zanimal zanj, nato pa jo pustil samo sebi. Trenutno lahko ugotovimo, da ta ustanova ne spada pod nikogar, niti nima svojega upravnega organa. Mnenja sem, da bi knjižnico prevzelo naše društvo, ker le-ta organsko spada pod področje kulturnoprosvetne dejavnosti. Posebno vprašanje pa predstavljajo finančne obveznosti knjižnice, ki se bodo morale pred vključitvijo v naše društvo na ta ali na oni način urediti. Pod nobenim pogojem ne smemo dopustiti ukinitve knjižnice, ki je zelo dobro obiskana in izposoja razmeroma lepo število knjig, tako da opravlja svojo dolženo kulturno poslanstvo. Več razumevanja do knjižnice bo treba tudi s strani ostalih merodajnih forumov in v bodoče tej usta-

novi zajamčiti svoje mesto v občinskem proračunu.

V naslednjem poslovnem letu moramo razmišljati tudi o črpanju kadrov za dramsko sekcijo. Morda bi bilo dobro ustanoviti mladinsko dramsko sekcijo, vodstvo te pa poveriti pedagogu, ki bo mladino znal voditi in ji v okviru našega društva nuditi vse tisto privlačnost, ki jo dajejo mladini razna športna društva.

Novi odbor naj bi pri sestavi izbral primerno osebo, ki bi bila v pomoč blagajniku. Poleg tega naj bi odgovorna oseba vršila propagando in dopisniško službo, ki bi zajela vse bistvene dogodke našega društvenega življenja.

Pri našem bodočem delu moramo najti več pestrosti in novih oblik, primernih sodobnemu življenju. Manjka nam tovariške topline, prijetnega ozračja, zdrave zabave in razvedrila. Na nedavni konferenci Zveze Svobod v Ljubljani je tovarš Zihlerl dejal, da se moramo izviti iz starih oblik dela in iskati nove in take oblike, ki bodo zadostile zahtevam množic po kulturi in jo približale ljudstvu.

Bolj se moramo zavedati, da je naša glavna naloga posredovati in nuditi ljudem take duhovne dobrine, ki najbolj vplivajo na socialistično vzgojo človeka.

Gospodarski napredek kraja moramo tesneje povezati z duhovno rastjo naših ljudi. V ta namen moramo izkoristiti vsa razpoložljiva sredstva, ki nam jih nudi sodobno življenje.

Počitniški obisk

Naš častni občan, član Izvršnega sveta FLRJ Franc Leskošek je preživel del dopusta na Uršlji gori. Ko smo ga ob odhodu seveda vprašali, kako in kaj, je po Leskoškovo kratko in zadosti povedal: Dopadejo se mi ljudje in kraj — in bom še prišel. Z gore je prekrasen razgled... Uršljegorsko prelesto je izbral za dopustne dni tudi znani metalurški strokovnjak in poliglot, višji svetnik iz Beograda, inž. Fedor Slajmer

Na Smučarski koči.
Gora v ozadju vabi

Zadnji dan počitnic
pa na Uršlji gori
(1696 m)

Da pa bomo v bodoče bolje izkoristili vse možnosti kulturne vzgoje, moramo v novi odbor voliti take tovariše, ki so doslej pokazali svojo prizadevnost v delu in ki niso preveč obremenjeni. Če bomo pri

volitvah upoštevali te okoliščine, lahko upamo, da bo naše delo v bodoči sezoni še plodnejše in uspešnejše.

Ob koncu poročila se zahvaljujemo vsem sodelavcem našega društva, ki so na ka-

kršen koli način pomagali pri delu. Posebej se moramo zahvaliti gospodarju Antonu Godecu, ki že vrsto let vestno gospodari z lastnino našega društva.

Dr. FRANC SUŠNIK ZA NADZORNI ODBOR

„Svoboda“ je uspešno zajela celotno prosvetno dejavnost kraja in je zbrala v svojih sekcijah in upravnem odboru požrtvovalne sodelavce, ki so složno in tovariško delali za ideološke smotre društva. Kakor sekcije zase na svojih sestankih, tako je upravni odbor videl pomanjkljivosti, dajal spodbude in usklajal ter usmerjal delo. Gospodarsko poslovanje in upravljanje s premoženjem društva je bilo vzorno. (Sledijo navedbe blagajniških postavk itd., ki pa jih tu ne bomo ponavljali. Op. uredništva.) Blagajnik, gospodar in tehnični vodja gledališke sekcije opravljajo svojo funkcijo z največjo vestnostjo: skrbno vodijo obnovo odra in vseh naprav. Nadzorni odbor priporoča novemu odboru, da jim prizna primerne nagrade.

Nadzorni odbor predlaga razrešnico upravnemu odboru s priznanjem za njegovo prizadevno in uspešno delo.

RAZPRAVA NA POROČILA IN O DELU

Blagajniškega, gospodarjevega oziroma poročil posameznih sekcij tu ne bi navajali še posebej. Prikazali pa bi iz zapisnika razpravo, ki je sledila tem poročilom, ker je stvarna, pa zato zanimiva in koristna.

Predstavniki delavsko prosvetnega društva Svobode-Tezno pozdravi občni zbor. Priporoča novemu odboru društva, da se tesneje povežejo z ostalimi društvi ter vabi folklorno skupino in godbo na gostovanje v Tezno.

Marija Hriberškova govori o težnjah zastopnika iz Maribora. Glasbena in folklorna sekcija sta bili v preteklem letu precej aktivni, od dramske sekcije pa smo pričakovali več. Priporočljivo bi bilo, da se delo resneje vzame in več gostuje drugod, pa tudi mi želimo več predstav na domačem odru, saj bo renoviranje odra kmalu gotovo. Hriberškova tudi poudarja, da naj bodo proslave bolj svečane, in apelira, naj pri proslavah sodelujejo vse sekcije.

Prof. Medvešek govori o delu dramske skupine. Celjsko gledališče je naše društvo povabilo samo zato, ker naša sekcija ni imela naštudiranega dela. Dala je samo eno predstavo. Prof. Stanovnik, ki je šele letos prevzel vodstvo gledališke družine, bo delo sekcije poživel in obetajo se nam v prihodnji sezoni tri predstave — dramske in večer skečev.

Opazamo, da so vključeni pri nas v sekciji samo odrasli ljudje, čeprav je dovolj mladega kadra. Mladino bo k delu treba pritegniti in je dolžnost, nuditi ji tisto izživljanje, kakršno jim nudijo druge športne sekcije, seveda v povsem drugačni obliki. Mladina je že pričela z vajami, vendar se je za zdaj še izjalovilo. Treba bo nekaj ukreniti, morda izbrati taka dela, ki bi mladino najbolj zanimala.

Dobro bi bilo ustanoviti neke vrste dramsko šolo, katera bi vzgojila nov igralski kader.

Kaže se tudi premala povezanost med kulturnoumetniškimi društvi iz bližnje okolice. Vedeti bi morali, kaj ljudje na tem terenu delajo, osnoval naj bi se nek koordinacijski sistem. Močnejša društva naj bi pomagala šibkejšim, tudi v pogledu finansiranja. Ker že težimo za tem, naj bi se tudi akademije koordinirale.

Novi odbor Svobode bo moral rešiti precej težkih nalog, da bo delo na vseh področjih aktivnejše.

Jožko Herman poroča o poslovanju Ljudske knjižnice. Do sedaj je bil oskrbnik on, sedaj pa je vodstvo knjižnice prevzel občinski ljudski odbor. Knjižnica je trenutno v dolgu. Franc Fale in ing. Mirko Borštner dajeta predlog, naj se knjižnica sprejme v okvir Svobode, Ljudski odbor pa v proračun za prihodnje leto vnese tudi knjižnico, dolg pa se mora poravnati. Tričlanska komisija pa bo stvar forsirala. Pohvale vredno je dejstvo, da se je Lado Kuček (komisijo tvori en član SZDL, en član občinskega ljudskega odbora in član Svobode) javil sam, da bo s pomočjo ostalih dveh članov stvar uredil. Ivan Kokal bo nudil pri tem vso pomoč.

Ostala diskusija je spet okrog dejavnosti mladine v raznih sekcijah.

Ivan Zupan: Ravne so postale važen gospodarski center v slovensko-jugoslovanskem merilu, da pa kulturno izobraževanje ne more tako hitro napredovati, kakor vse ostalo, je pa povsem razumljivo, kajti kulturno duhovno izživljanje ljudi je treba najprej poživeti, nato ljudi polagoma pritegniti k uspešnemu delu. Le na ta način bo delo plodnejše.

Ivan Žunko pripominja na razne očitke, da mladina ne odeluje dovolj v kulturnoumetniških skupinah, da je sodelovanje mladine odvisno v glavnem od vodij sekcij. Mladina je imela že 3 ali 4 pevske zборе, ki pa so obstajali le, dokler je bil voditelj. Mladina le čaka na vodstvo. Svoboda je že obljubila zborovodjo, vendar ga do sedaj ni bilo. Zelo pogrešamo Paradiža, ki je bil duša mladine in jo je znal pritegniti. Z mladino je pač treba imeti mnogo potrpljenja in vložiti mnogo truda. Uredi naj to novi odbor.

Jamšek Hedvika se pridružuje Žunku ter pravi, da je mladina pripravljena delati, saj lahko folklorna skupina dobi članov, kolikor hoče. Glavni pogoj je potrpljenje pri delu.

Istega mnenja je tudi Miloš Štor, ki meni, da je mladina dovolj in to delavske mladine. Dokaz, da se z mladino da delati, so: folklorna skupina, tamburaški zbor in godba, ki je v tem oziru toliko napredovala, da je treba misliti na ustanovitev mladinske godbe.

Da dramska skupina ni mogla dati več kot eno predstavo, je krivda v časovni stiski zaradi adaptacije odra, ki se je prehitro pričela. Dramsko delo zahteva mnogo časa in truda. Mladini pa je potreben pedagog, ki jih bo vodil. Mladina se mora pritegniti, da bo delovala na kulturnoumetniškem polju.

Bodoči odbor naj to stori, da bo čimveč kvalitetnejših del prišlo na svetlo, pri tem ne gledati na kvantiteto.

Isto poudarja Franc Fale glede dramske sekcije. Pri vsem tem pa je potrebno človeka, ki bo vse delo vodil in držal v svojih

rokah. Prepričani smo, da bi več ljudi upešneje delalo v raznih sekcijah, ako bi se le kdo našel, ki bi vse resneje vzel v roke. Zakaj lahko folklorna skupina vedno gostuje v drugih krajih? Ker ima tehničnega voditelja, ki ima smisel in voljo do dela in zna pritegniti mladino.

Predsednik Okrajne zveze Svobod, tov. Kociper, pozdravlja in izjavlja: »V kulturnoumetniškem udejstvovanju na Ravnah je opaziti viden napredek. Pojasnil bi nekaj osnovnih vprašanj, ki se postavljajo pred naša društva. Gre za to, da kulturnoprosvetno dejavnost dvignemo na tisto kvaliteto in vsebinsko stopnjo, ki bo ustrezala gospodarskemu napredku. Ne smemo ostajati na začetkih in graditi na tradicijah, temveč je treba kulturnoprosvetno dejavnost razširiti med najširše ljudske množice. Ravne so industrijsko središče s kmečkim zaledjem in tako je treba tudi postavljati vprašanje kulturnoprosvetne dejavnosti. Treba je dajati ljudem osnovno tematiko, kjer naj bo zajeto vse kulturno življenje. Dvig življenjskega standarda in gospodarski napredek je nujno povezan in odvisen od kulturnega napredka.

Društvo naj skuša pritegniti ljudi s krožki, v katerih naj se zbirajo in obravnavajo najbolj pereče probleme.

Pripravlja se načrt vzgoje in studija za ljudi, ki delajo v delavkem upravljanju. Delavec naj čuti, da mu družba pomaga pri izpolnjevanju njegovega znanja.

Pri vsem kulturnoprosvetnem delu moramo priti do take oblike, da bodo ljudje čutili potrebo po udejstvovanju v vseh panogah družbenega življenja. Kulturnoprosvetna dejavnost je dolgotrajna inve-

sticija, katere plodovi se pokažejo šele čez dolgo časa.

Več skrbi je treba posvetiti vasi. Ugotoviti moramo, kaj našega človeka najbolj zanima, le tako jih bomo mogli pritegniti k širši dejavnosti.

Okraj pripravlja ustanovitev dramske šole v okrajnem merilu. Okraj je pripravljen tudi podpreti ustanovitev dramske šole na Ravnah. Sodelovanje z Narodnim gledališčem v Mariboru je zelo priporočljivo. Občinskemu odboru se priporoča, da prispeva v kulturnoprosvetne namene več sredstev ter podpre kulturnoprosvetno stremljenje ljudi pri Svobodi.

Na Okrajno zvezo Svobod naj se da predlog, da bi v letu 1957 organizirali tekmovanje med godbami na pihala.

Ivan Globočnik omenja, naj bi se posvetilo malo več pozornosti kulturnoumetniški dejavnosti društva in naj se več piše v časopise.

Pritegniti je več članov. Redno plačevanje članarine pa je naloga novega odbora.

NOVI ODBOR

Predsednik: Franc Mežner, ki je član »Svobode« že od leta 1919.

Člani upravnega odbora: Ivan Globočnik, Ivan Čivnik, Anton Goddec, Miloš Štor, ing. Jože Borštner, Anton Vušnik, Marjan Osvalt, prof. Borut Medvedšek, ing. Mirko Borštner, Zofka Volčanšek, Peter Šetina in Stanko Čeh.

Nadzorni odbor: Ivan Ferk, Ivan Kokal in prof. Avgust Černetič.

Sprememba delovnega časa?

Delovni čas po delavnostih na svetu je zelo različen. Kateri je najbolj ustrezen?

Spet se obeta sprememba delovnega časa. To se pravi, da naj bi dobili (uvedli) drugačno razporeditev uradovanja in dnin. Pri največjem podjetju v državi — Železarna Zenica — je stvar že v razpravi (in morda bo do izida našega lista delovni čas tam že spremenjen).

Razpored delovnega časa oziroma razvrstitev dni precej na široko vpliva in zato tudi precej na široko zanima. Osebnostno gledano prevrže predvsem navajeni dnevniki življenjski tok in prizadene tako slehernega, ali ugodno, ali manj ugodno, zato bi o teh spremembah tu nekaj več rekli in bi začeli čisto od kraja.

Najprej seveda ni bilo ničesar. Niti ur ni bilo, da bi se po njih ravnal oziroma se nanje izgovarjal.

Potem so nekateri delali pridno in kar naprej, drugi pa spet manj in morda celo nič. Toliko da so segli po kaki rastlini ali živali (ne da bi jih tudi gojili), da jim kolena niso klecnila. Ali pa so raje prežali in jemali tistim, ki so delali. Še v naši dobi so na svetu ljudje, ki nič ne delajo, ki samo otroke delajo in skačejo okrog ognjev ter čakajo, da dobijo kako podporo za zaostalost.

Naslednji oziroma nekako prvi delovni čas je bil od zore do mraka — seveda spet samo za pridne, skrbne in napredne.

Ko so izumili bolj točno uro, so si lahko delovni čas tudi že bolj določeno delili.

Ko jih je bilo že več in vedno več, so lahko delali neki že po 18, po 16, po 14 — in še čisto v našo dobo po 12 ur na dan.

Delo na takih organiziranih in zgoščenih deloviščih (rudniki, tovarne) pa se je s časom res tudi temeljito zgostilo in je postalo marsikje prav ferdamano; čisto kaj drugega kot pa prej tisto familiarno rokodelstvo. Kar naprej si moral mencati in si se v tej gostoti tudi zdravstveno izmencal — vseeno, ali pri fizičnem ali pri duševnem delu. Na drugi strani pa je stala pred vrati vedno večja množica novih ljudi, ki so tudi hoteli in morali zaslužiti.

Tedaj so dvignili glave humanisti, socialisti. Naprednejši svet je izposloval in menda kar splošno uveljavil za večino takih delovišč osemurni delovni čas.

Tu smo nekako sedaj, vsaj večinoma. Na delo se je zvrstilo več ljudi s krajšim delovnim časom, da se tako dobrote in težave že tu razdele. Povsod seveda drobljenje delovnega časa še ne gre. Kmetje n. pr. pa

gostinstvo itd. delajo še kar naprej oziroma po deset in več ur.

Na tej osemurni dolžini smo si potem na svetu razdelili delovni dan, kakor smo najbolje vedeli in znali. Začnemo navadno z dnevom — zjutraj. Če začnemo ob šestih (vsaj pri nas), potem morajo biti izmene neprekinjenega obratovanja seveda ob dveh popoldne in ob desetih zvečer, kajti dan ima le trikrat po osem ur, to je štiriindvajset ur, ki jih po osem ni mogoče drugače razvrstiti. Tako za izmene neprekinjenega dela. Če pa že tuli ob šestih, zakaj bi tulilo še enkrat, zato so takrat začeli delati tudi v uradih ter delali seveda do dveh popoldne, ko je zmanjkalo osemurnega delovnega časa tudi zanje.

Tako torej pri nas. Drugi so svoj osemurni delavnik razvrstili zopet drugače, po namenu in potrebi (n. pr. trgovine, brivnice, pošta itd. so takrat, ko gre največ ljudi mimo, zaprte, da bi kdo ne opravil kaj mimogrede).

PREDLOG IZ ZENICE

Sicer je po strokah, državah in krajih na svetu že toliko teh razvrstitev delovnega časa, da nekaj novega sploh ne moremo več izmisliti. Na vse načine smo že delali, vsaj starejši ljudje, pa še danes ne veš, kako bi bilo za delo najbolj prav istočasno pa tudi osebno najbolje. Proti tistemu zgodnjemu vstajanju in nekaj tudi za ublažitev jutranjih električnih »špic« smo določali tudi že poletni in zimski čas ter premikali ure itd. Nekomu prav, drugemu ne! Nekateri pravijo, da bi bilo najbolje počakati, da bo delovni čas dovolj skrajšan, in šele potem začeti z delom.

V Zenici torej pravijo, da je sedanja razvrstitev delovnega časa (izmene in delo po uradih kakor pri nas) prilagojena vsem drugim faktorjem, najmanj pa povečanju produktivnosti dela. Predlagajo, da se določi tak razpored delovnega časa, pri katerem bo kot prvi faktor upoštevana produktivnost dela, in sicer:

Vsi, ki delajo podnevi, naj bi začeli ob pol osmih in delali do dvanajstih ter popoldne od trinajste do sedemnajste ure. Tako bi delali prvih pet dni v tednu, ob sobotah pa le od pol osmih do trinajstih.

Da bi delovni čas delavcev in uslužbencev, ki delajo po izmenah, uskladili z gornjim predlogom, predvidevajo izmene neprekinjenega obratovanja od sedme do petnajste ure za prvo, od petnajste do triindvajsete ure za drugo in od triindvajsete do šeste ure za tretjo izmeno.

Od take razvrstitve delovnega časa si obetajo naslednje prednosti:

1. Ob poznejšem začetku dela zjutraj in z odmorom za kosilo bi bila omogočena pravilna prehrana, kar je zelo važen faktor za zdravje in delovno sposobnost ljudi ter s tem za produktivnost dela.

2. Naprave bi bile pod strokovnim nadzorstvom skozi dve izmeni, kajti prav na dnevni izmeni je na delu najbolj strokovni del delavcev in uslužbencev za vzdrževanje naprav, kar je pri pomanjkanju strokovnega kadra še toliko bolj važno.

3. Mogoč bi bil tudi eventualni popravek na uradih za dve izmeni.

4. Za nekoliko bi bila zmanjšana tudi kritičnost obremenitve električne energije po jutrih (tako imenovane »špice«).

Drugi predlog je za zimski delovni čas od pol osmih do pol štirih za vse dneve, za izmene pa kakor zgoraj z začetkom ob sedmih. Od poznejšega začetka zjutraj si obeta bolj spočite ljudi, ki jim ne bo treba več tako zgodaj krlutiti po svetu.

Tretji predlog priporoča začetek dela ob osmih zjutraj. Dnevne službe bi delale do šestnajste ure, izmene pa z izmenjavo ob sedmih, petnajstih in triindvajsetih. Prednosti si obeta spet iste. Za poletne mesece priporoča ta predlog začetek dela ob šestih zjutraj.

Tehnični direktor podjetja je odgovoril na anketo naslednje: »Znano je, da produktivnost dela pada z dolžino delovnega časa v enem samem dnevu, posebno še, če je delo neprekinjeno. Zaradi tega uvažajo, kjer le morejo, dvakratni prekinjeni delovni čas. Prav tako je znano, da daje nočno delo manjši učinek ter zato tudi tu gledajo, da bi se izognili delu preko vse noči. Končno je treba poudariti, da je z ozirom na neprekinjeno delo železarne v treh izmenah potrebno, da člani vodstva, pa tudi največji del uslužbencev, obsega delo dveh izmen...«

Iz gornjega razloga predlaga menjavo izmen ob 8., 16. in 24. uri, ne pa kakor sedaj ob 6., 14. in 22. uri.

»Nadalje naj se delovnemu času uslužbencev in strokovnega vodstva, ki niso vezani na izmensko delo, prilagodi delovni čas, ki ga že sedaj imajo glavni obratni inženirji, in sicer: od pol osme do trinajste in od šestnajste do devetnajste ure, ob sobotah pa od pol sedme do dvanajste ure.

Kolikor določeni obrati delajo s a m o v eni izmeni, bi mogel ostati delovni čas od šeste do štirinajste ure.

Uvedba novega delovnega časa bo gotovo vplivala na povečanje produktivnosti dela. Znano je namreč, da tudi delo po pisarnah v jutranjih urah ni najbolj na višini, predvsem v zimskem času...«

Tudi društvo inženirjev in tehnikov v Zenici je za razvrstitev delovnega časa od osme do šestnajste ure s polurnim opoldanskim odmorom za kosilo, sicer pa izmene kakor zgoraj.

POMISLEKI

Vsi skupaj pa tudi v Zenici opozarjajo na pogoj prevoza (oziroma nastanitve v bližini) in prehrane. Res delajo v inozemstvu v deljenih in za učinek dela najbolj koristnih dneh (n. pr. na Nizozemskem od devete do sedemnajste ure itd.), vendar tudi vsega dobrega ne moremo takoj povzeti, predvsem pa ne v obrnjenem redu. Mnogi stanujejo daleč in je treba za delitev dneve oskrbeti prevoz. Mnogi stanujejo celo tako daleč, da prevoza vmes niti ne mogoče oskrbeti. Ker dom torej v tistem opoldanskem presledku ni povsod dosegljiv, je treba oskrbeti nadomestno prehrano — in seveda tako, da bodo ljudje lahko plačali, pa potem prvega še vseeno kaj prinesli domov. V primeru doplačevanja s strani podjetja pa bi spet samo nekaj ljudi prejelo dodatek.

Res ni vprašanja za blizu stanujoče; redni obrok hrane opoldne se kar prikaže. Niti ni vprašanja za izmene, če začnejo zjutraj nekoliko pozneje in se toliko pozneje izmenjavajo; celo dobro je nekoliko dalje počivati v mrzlih jutrih ter tretji izmeni vseeno še ujeti nekaj noči. Toda sprememba je mišljena največ za one, ki delajo preko dneva.

Na vse to so torej opozorili. Najbolj posrečen je bil menda tisti, ki je napisal, da je proti delitvi delovnega časa v dopoldne in popoldne, ker bi se moral sicer dvakrat umivati.

ZAGOTOVLJENO

Nič ni trajnega in tako tudi delovni čas ne. Vrsta držav je že uvedla 42-urni delovni teden, vrsta delavnosti ob sobotah čisto preneha (železarne se tu ne morejo vključiti). Predlogi so že naprej in poizkusi razporeditve na štiri izmene — torej delo po šest ur. Odločila bo najbrž masa ljudi, ki se vedno bolj množi in grmadi pred vhodi. Pomagala bosta obzir do človeka, predvsem pa napredek dela, da bo delovni čas v bodočnosti lahko vedno krajši. Toda prvi namen sedaj to še ne more biti. Zagotovljeno je samo, da bo vprašanje razvrstitve delovnega časa — če bo in kadar bo postavljeno tudi pri nas — rešeno tako, da bo najbolj prav.

Največji ulitek na svetu

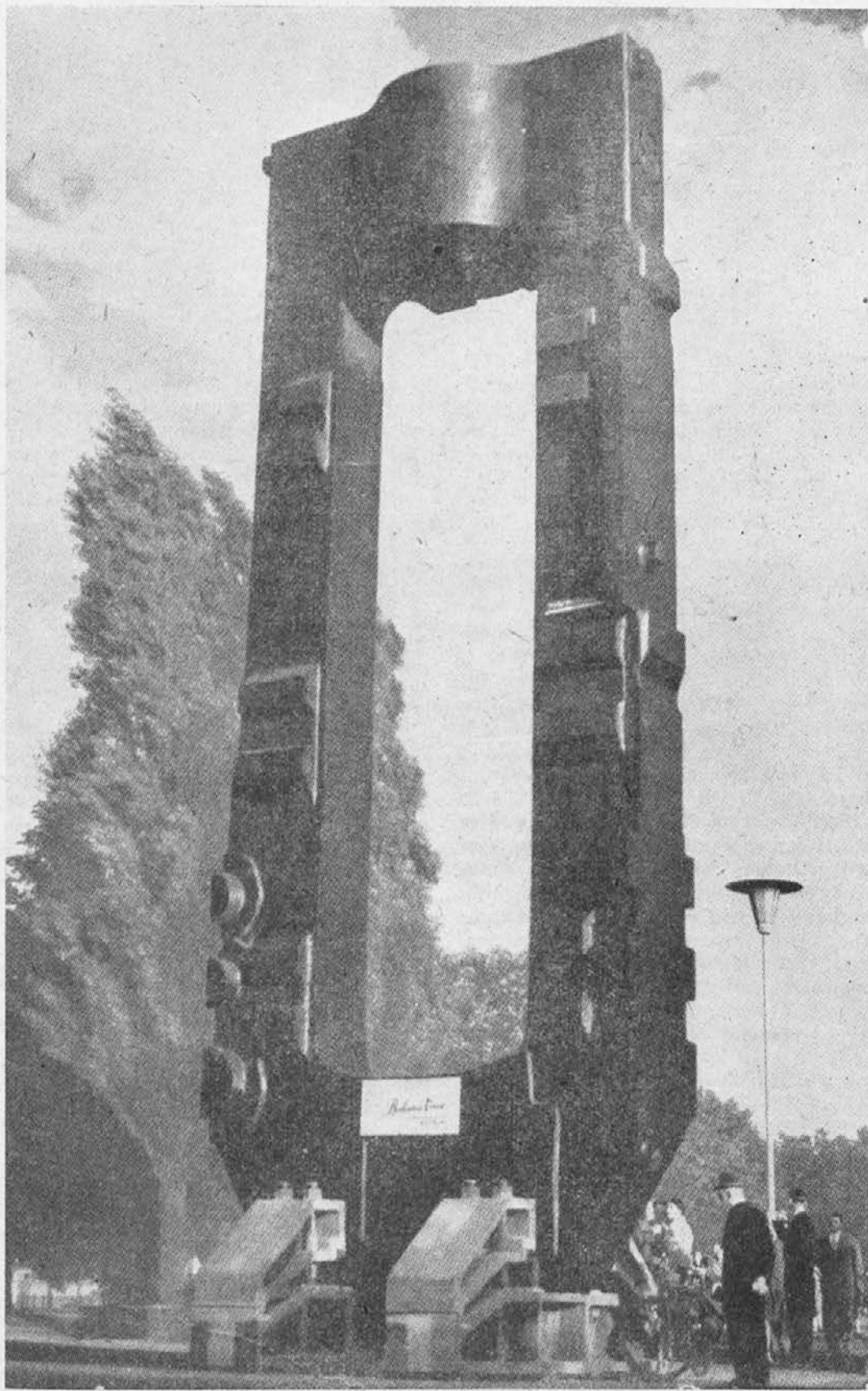
Letos so v jeklolivarni Bochumer Verein, Bochum (tovarna z nad 16.000 delavci), ulili do sedaj največji jekleni ulitek na svetu — valjeno stojalo 11,40 m dolžine, 4,43 m širine in na vrhu 1,77 m debeline, za katerega so potrebovali naenkrat 380 ton tekočega jekla.

O tej mojstrovini naše dobe hočemo zabeležiti nekaj podrobnosti.

Model je izdelovalo 7 modelnih mizarjev pet tednov. Porabili so zanj 13 kubikov lesa. Zaradi transporta v livarno so ga napravili iz štirih delov. Za krčenje so vzeli 1,8 %. Jama za model je morala biti 13 m dolga, 8 m široka in 4 m globoka. Dva metra globočine so potrebovali za »posteljo«, kamor so položili 448 m železniških tračnic v teži 26.880 kg.

Material za oblikovanje je bila specialna šamotna masa, katero so ves čas kontrolirali. Zaradi pritiska je bil kalup močno ojačen z železom. Dvodelni kalupni okvir je meril 13.000 × 5500 × 1000 mm in je tehtal 290.000 kg. Za trdnost gornjega dela so porabili 5600 m okroglega železa in 140 m železniških tračnic. Ko je bil gornji del zabit, so ga dvignili s stotonskim žerjavom na stojalo, da so ga obdelali in spolirali še od spodaj. Zaradi mraza (bilo je februarja) so postavili okrog peči na koks in tako odstranili nevarnost, da bi kalup ne zmrznil. Za to gretje so porabili 24 ton koksa. Ko je bil kalup spoliran in oharvan, so ga previdno ogreli s plinskimi gorilci na 500 stopinj, kar je trajalo 125 ur. Za to so potrošili 30.000 kubikov plina. Za

To je tista livarska zmaga. Kmalu bomo menda ulivali tudi že kar drevesa. Tisto poleg še ni ulito, a manjše je že. Kaj bodo le ljudje rekli?!

sigurnost obtežitve gornjega dela, ki je sam tehtal 290.000 kg, je bila potrebna obtežba z 890.000 kg.

Za litje stojala so kuhale peči 380.000 kg jekla. Litje je moralo biti za to gmoto kar moč hitro, zato so vlivali s petih strani in ponovc (vsaka ponovec po 75.000 kg). Za tako količino naenkrat je bilo potrebnih 6 SM peči. Vse so naenkrat naložili in vse naenkrat odprli. Dan prej so napravili poizkusno »ulivanje« s praznimi ponovcami. Dne 29. februarja pa so v petih minutah odprli vseh pet SM peči in začeli vlivati po komandi. Litje je trajalo 15 minut. Šesta SM peč je imela še 30.000 kg

za zalitje nalivkov. Nalivke so držali tekoče 45 ur. Grelji so jih električno.

Hlajenje stojala so natančno merili, trajalo je vsega 45 dni. Nalivke so odrezali po dvanajstih dneh. Stojalo so vzeli iz zemlje pri temperaturi 200 stopinj, nato so ga očistili v osmih dneh, potem pa žarili v 14,60 m dolgi in 5,60 m široki peči 720 ur. Sledilo je še mehko žarjenje ter specialno čiščenje.

Tak je prišel kolos tudi na livarsko razstavo v Düsseldorf, kjer je vzbudil zadosti pozornosti, predvsem pa utrdil zaupanje v napredek livarske stroke.

Franc Torkar

42 NOVIH STANOVANJ

V štirih novih hišah na Čečovju je izgotovljenih 42 novih, lepih stanovanj. Vse-litev bo te dni.

To je veliko dejstvo, ki smo ga vsi veseli. 42 družin bo dobilo svoj dom in stiska bo spet za toliko manjša.

Zavedamo se, da je taka letna številka velika, pa se bo zdela komu za Ravne morda celo prevelika ter bi zato kaj očital ali pa jo celo sem ucvrl, zaradi tega kar povejmo, da stanuje še okrog 70 družin po barakah, precej pa je tudi takih, ki sploh nimajo svojega stanovanja. V našem kraju je bila prej znana stanovanjska mizerija, sedaj pa nas je samo v tovarni petkrat več, a kaj še vse drugo: popolna gimnazija, komuna, zdravstvo, trgovina itd. Še tovarna ni zmagala svojega novega staleža, drugi pa z gradnjo tako že preveč čakajo.

Ob gornjem dejstvu je pogled vseeno pozitiven: 42 družin je rešenih letos, nova gradnja pa se že pripravlja. Tudi delavci in uslužbenci bodo prihodnje leto priruknili menda kar s sedmimi novimi lastnimi hišicami.

FILM O RAVNAH

Za prireditev »Koroškega kulturnega tedna« je stekel na Ravnah tudi čisto naš film. Scenarist in režiser je Zvonimir Sintič, znan že kot avtor okrajnega filma »Tri doline«. Novi film ima naslov »Plemenita jekla« ter prikazuje naše delo v tovarni in naše življenje okrog nje.

Vsem film ni čisto všeč, ker vsak svoje najbolj pozna in bi rad to videl najlepše. Premalo jasen je redosled proizvodnega procesa, malo je za »plemenita jekla« stvar tudi svetlobno skromna. Namena sta: pouk in komercialno-propagandna plat, čeprav je zadnja nekoliko bolj mačehovsko odrezala.

Za druge bo film verjetno večje odkritje, a nasploh je korak naprej in nova pridobitev kraja.

PREVALJE

Prevalje so bile vedno bolj mogočne kot Ravne — vsaj tako smo jih krajani doživljali. Kajti veliko postajo imajo in vseeno bolj svetlo ležijo, bolj odprto. Pa okraj je bil tam, davkarija, sodišče, notarji, advokati. Prevalje so imele tudi tiskarno, celo železarno so imele — trikrat tako, kot je bila takrat guštanjnska, in prevalljski tovarniški kamin je bil baje za ped višji od našega. Zato si starejši ljudje težje vcepimo v glavo spremembo: da smo sedaj bolj skupaj in da so Ravne celò njihova občina. Sicer smo takrat zadevo odlično rešili: Ravne so dale sedež občini, Prevalje pa župana.

No, za drugo nam tukaj ne gre, povedati hočemo le, da v našem listu prevalljski kraj premalo obravnavamo, to se pravi, da imamo tam premalo sodelavcev uredništva. Za drugič smo sicer nekaj izbrali, a naša želja je: Prevalje, oglasite se same, da bo pristno!

Vest s Koroškega. V mesecu avgustu je bilo v naši občini rojenih samo 25 nezakonskih otrok.

KOROŠCI NA SLOVENSKEM MORJU

Počitniški dom Železarne Ravne v Portorožu se je dobro izkazal

Kdo bi si bil kdaj mislil, da bodo iz kotanj pod Uršljo goro brneli avtobusi fužinarjev na obalo slovenskega morja?!

Nekaj tako novega je bilo to, ko smo začeli, da smo bili stari ljudje kar jezni, gotovo pa vsaj črnogledi. Nisem zato imel namena iti, a ko so povratniki bolj in bolj dopovedovali, kako imenitno je v našem počitniškem domu, ter nazadnje rekli, da je vino v teh krajih vsaj za polovico cenejše in iz grozdja, sem se odločil. Da ne bi bilo preveč očito, sem se pridružil zadnji skupini, ki je imela zame to prednost, da je šla na morje le za dva dni in potovala na nočno izmeno, to se pravi: tja grede največ ponoči.

Tako do začetkov Notranjske sem deželo nekako poznal, naprej pa je postalo tako že čisto temno, da si na ta način rešen vsega popotnega opazovanja. Vsekakor prekrasna cesta! Tam na vzbočinah prve istrske zemlje smo obstali: Trst se je zasvetil na desni, potem pa še malo in avtobus je zavozil zadenjski na naš pomol. Bilo je ob desetih zvečer — torej zadosti točna in res nočna izmena.

PRVO RAZOČARANJE

Upravnik seveda vse pričaka in vsa strežba je tam. »Dobrodošli! Vseeno pa ste zamudili četrt ure in zaradi večerje to ni najboljšo...« Vkljub temu odlična večerja v odličnem okolju, vnaprej določeno ležanje, čistoča, red in kmalu v postelje. Tudi oblastne prijave gostov so rešene mimogrede, ne da bi se bilo treba kremžiti nad formularji. Duh počitniškega doma je torej nakazan že v prvem hipu.

Toda v domu ne točijo pijač. Pa po taki hrani! Niti brezalkoholnih (čeprav za temi vsaj od naših gostov redko kdo vpraša). Samo »Radenska«, ki pa je vsaj tu toliko ne iščemo. Že med potjo si se tešil bolj s

tako grenčico, vedoč, da bo na cilju vse v redu in da vožnja ne bo večno trajala. Nekateri, ki so za to reč že vedeli, so že pri postanku v Divači napravili svoje in so šli seveda lahko takoj spat. Ko le ne moreš verjeti, da te je zapustil ves svet, ter hočeš stvar doseči z namigom na morebitne upravnikove privatne zaloge, izveš, da je notoričen abstinents. Ko se potem še spomniš, da je iste vrste tudi direktor železarne, ti postane jasno, da v tem domu kake bolj take nebeške kapljice nikoli ne boš ovohal. Nekateri pa so le šli po večerji še nekam v bližino in so me po povratku celò zbudili, toda še hujše je, ko ti kdo puha iz sveže napitih ust.

VRT NA OBALI

Počitniški dom Železarne Ravne ima vso prednost predvsem z ozirom na lego. V zatišju med središčem Portoroža in Piranom, pa vseeno čisto ob njih — kopanje pa tik pred vrati.

Tudi zgradba, ki je bila za tisti čas (postavljena leta 1897) zadosti prednostna (smiseln razpored, vodovod do vrha, celo centralna kurjava in predvsem na oknih mreže proti komarjem), še kar gre tudi danes.

Predvsem pa park, park! Vsaka ped je izkoriščena in okoli in okoli zajema. Vsaj 60 ljudi lahko hkrati počiva v senci razkošnega vrta — zelenja palm in oljk, bambusov in smokv in cipres, ki so okinčane z grmičevjem lovora in rožmarina. Malo je tam takih vrtov. Sosedje — Dom profesorjev Ljubljanske univerze in tudi Počitniški dom Mežice — so proti nam kar na planem. Dotični, ki je tu zasadil, uredil in gojil — na tej tako skopi, goli zemlji — ni mogel imeti samo odličnega trgovsko-letovišarskega čuta, temveč pravo ljubezen vrtnarja.

Naš upravnik, Stanko Marchiotti, je zadel tu na svojo žilo. Kolikor je bil vrt zadnja leta v temelju zanemarjen, toliko je sedaj še bolj mogočen, kajti nasadi so rasli naprej in čakali le, da pride vrtnar, ki bo uredil grede in poti. Kakor arheologu so se mu odkrivale v navlaki ostanine prvotne ureditve tega vrta, ko je kopal in čistil okoli hiše. Marchiotti je to rast vzljubil in je delal z veseljem, kakor bi delal zase. Na grede nekdanjega vrtnarja je prišel spet vrtnar. Toda ob vsej drugi zaposlitvi in samo nekaj mescev je za obnovo takih nasadov premalo. Vrt na taki postojanki je kapital, ki bo ob takim skrbstvu iz leta v leto lepši in dragocenejši.

Morda bo komu le preveč, ko se tako dolgo movamo po tej »goši«. Predvsem, kot že vemo, kleti ne bomo tu odkrili nobene, v pogledu zelenja pa se tudi doma ne moremo pritožiti. Toda ozirom se po spihani obalni zemlji, pa bomo laže domeli in razumeli pomen in prednost istrskih gred.

PRAVZAPRAV KOZJANSKO

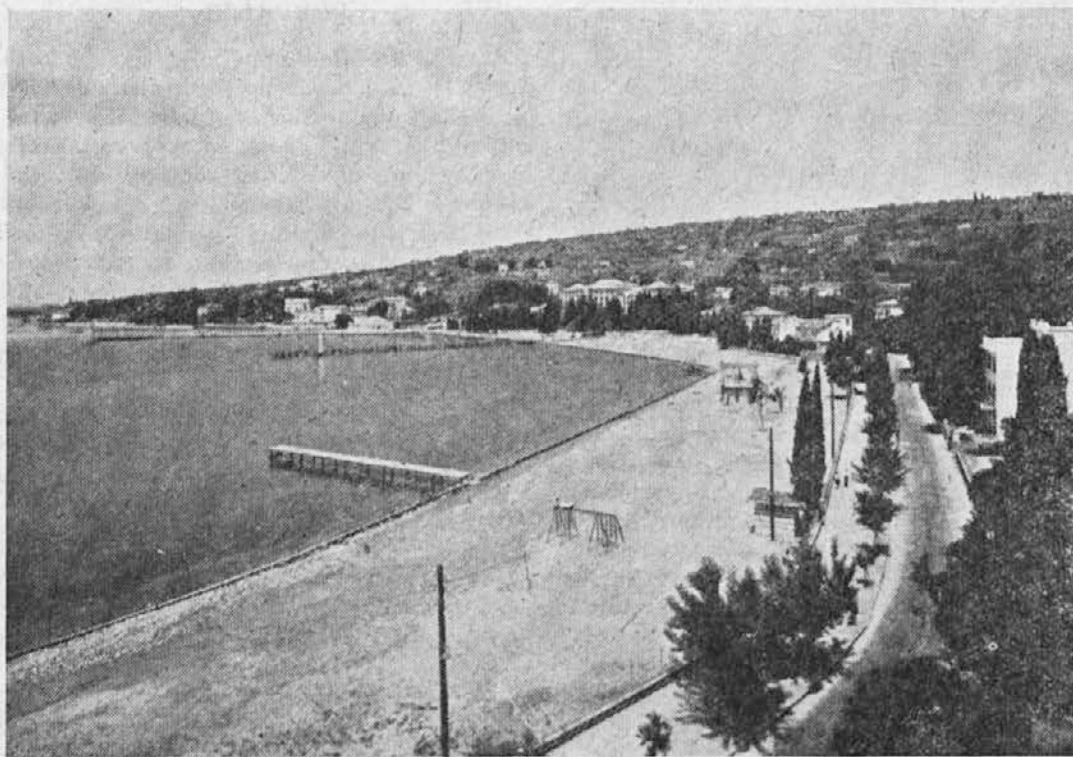
Premalo je bilo časa, premalo imamo prostora in premalo takega znanja, da bi mogli pogledati vse in povedati naenkrat o vsem. Morje, kraji, zgodovina in sodobni tok. Že samo talne in podnebne razmere so proti našim različne, zato je različna tudi vsa gospodarska dejavnost, ki kuje in oblikuje človeka. Pa toliki tuji vplivi! Za naše grabne je to precej novi svet in zato tembolj zanimiv.

Že na prvi poti v Piran sem sicer srečal oslovsko vprego, toda takoj za njo tudi panonske vole z rogovi skoro iznad hiš. Tudi muzej smo si ogledali, cerkev, pokopališče itd., a vse prekratko. Premalo veš, vpraševati ni časa in nazadnje, pri prej povedanem, v Piran tudi nisi tekel študirat zgodovino. Taki popisi bodo veselje in naloga abstinentov v počitniškem domu za leta in leta naprej.

Dr. Fran Mišič pravi, da se Koprsko (okraj tega dela Istre), ta jugozahodni del Slovenije, po naše imenuje Kozjansko. Beseda Koper sloni baje na latinski besedi capra — koza. Tudi nižji obmorski pas koprškega okraja od Milskega polotoka do Dragonje — Šavrinsko gričevje — bo nekaj takega. Tudi tu tiči v imenu osnova capra v popačeni obliki čaura ali čavra...

KRAŠKI SVET, OBMORSKA RAST IN ZDRAVJE

Dr. Fran Mišič lepo pravi dalje: Pri Kopru mislimo najprej na oni košček Jadranskega morja, ki je naš slovenski prav v vsakem oziru. Mislimo na morskopalnišča od Ankarana do Portoroža, pa tudi na vinograde in oljčne gaje, ki pokrivajo Šavrinsko gričevje, obenem pa tudi na skalnati Kras Čičarije z vrtačami in podzemskimi jamami, ki se blizu 400 metrov globoko spušča ko kamenit zid proti Šavrinskemu in proti morju...

Portorož

V prekrasnem vrtu pred domom

To je naša zadnja izmena pol minute pred odhodom domov. Ta skupina je imela takrat vsaj že 30 pletenk pristnega istrskega vina na avtobusu oziroma so posodo spretno skrili pred fotografom. Če so to zadevo tudi drugi obravnavali na ta način, bi kazalo drugo leto koroškim avtobusom priklopiti še cisterno. Korošci se namreč pri svojih odličnih moštih ne morejo in ne morejo navaditi na nenaravna vina

Drugačna zemlja, drugačna rast: skopa, a sončna in obmorska. Vsaj enajst mescev v letu ne potrebuješ površnika, medtem ko je pri nas vsaj sedem mescev zimskih. Za ves svet je Portorož sanatorij, pa sedaj tudi in tembolj za naše delovne ljudi izpod mrzlih gor.

PRITOŽNA KNJIGA

Počitniški dom ravnstkih fužinarjev je torej tam, kjer je na našem morju najlepše. Lani smo ga najeli, letos že precej uredili, ob koncu sezone pa vso reč celó kupili. Samo tako je prav; naprej bo zato lažje in še boljše.

Samo v letošnjem letu je obiskalo oziroma izkoristilo svoj letni dopust v tem lepem kraju nad štiri sto naših sodelavcev. Po Ravnah in v vpisni knjigi v domu je sama hvala. Vsi smo je veseli, kajti te izjave izpričujejo zadovoljstvo nad ustanovo. Pohval in zahval ni nikoli preveč, vselej so všeč, ker izpričujejo, da je nekdo zadovoljen, kar je na svetu najboljšje. Toda v tisti knjigi doli jih je le preveč, da bi jih mogli vse objaviti. Pa da ne bo kdo napačno mislil: ne gre za kako hvaležnost, gre za priznanje koristnosti te ustanove, za pohvalo vestne uprave doma, za priznavanje reda, čistoče, pravega režima, skrbstva in odnosa v domu — torej za kvaliteto namena in samega dela. In o tem beremo v tisti knjigi tolikokrat, kolikor je bilo obiskovalcev. Upravnik Stanko Marchiotti torej ni bil samo dober vrtnar, temveč dober vrtnar celotne ustanove, ki

si je pod njegovo upravo pridobila zavidljiv sloves počitniškega doma prvega reda, on pa sloves odličnega gostinca. In tako vse osebje. Marija Morijeva si je glas dobre kuharice še bolj utrdila, strežnice in vsa dekleta, ki so pomagale, pa je gost inž. Djuro Blagojevič iz Beograda postavil za vzgled osebju hotelov prve kategorije. Te pohvale uprave in postrežbe veselijo ves kolektiv, kajti potrdile so, da je investicija delovne skupnosti ravnstkih fužin odlično položena in celo šola za druge.

UGOTOVITVE IN PREDLOGI OBRATNEGA ZDRAVNIKA

Ne moremo objaviti vseh teh zapiskov od tam, izbirati pa nočemo, zato bomo objavili samo tisto, ki tudi vse pove, a ki istočasno še svetuje koristne dopolnitve. Obratni zdravnik dr. Janko Sušnik je takole zapisal:

Naša tovarna je imela srečno roko z izborom počitniškega doma. Stavba ima lepo lego, lep park in diha nebo mirno toplino. Toda takoj ko prestopiš vrtna vrata, čutiš, da je tukaj tudi srečna roka, ki ta park, to obalo in to hišo urejuje z dobrim okusom. Prepričani smo, da se s tem, kar je bilo na razpolago, več ni dalo storiti.

Živim z vtisom morja, kjer se ni treba preveč bati morskega psa, lepe arhitekture bližnjih mest, obilne in prvovrstne hrane, dobrih postelj, reda in snage.

Dekleta, ki strežejo, so pozorna, pridna in čedno oblečena (in seveda čedna sploh!). Šef kuhinje zna svoj posel; o tem smo se vsak dan trikrat prepričali. Toda pravijo, da riba pri glavi smrdi: tovarišu upravniku čestitamo! Ni zastoj razdal svojega znanja in ljubezni.

Ustvaril je nekaj, kar vzbuja pozornost; v nas radostno pozornost, drugje naj bi vzbudil priznavalno pozornost in še drugje naj bi si ga jemali za vzgled.

Kaj predlagamo za dopolnitev?

Kabine in tuš na plaži, da se bo manj kvaril parket v sobah.

Napeljavo tekoče vode v sobah, kar utegnejo pogrešati zlasti gostje, ki so tukaj v deževnih dnevih.

Manjše prezidave sob.

Za mlade: mrežo za odbojko, žoge, jadrnico in opremo za podvodni lov.

Za najmlajše: v vodi ograjen bazenček.

Kot zdravnik menim, da je tovarna za zdravje svojih ljudi veliko storila s tem, da je omogočila tako letovanje. Našim delavcem je potreben resničen počitek (brez kakšnih postranskih del) in dobra obilna hrana, duševnim delavcem pa predvsem fizično utrujanje v morju, mir v senčnem parku in blazna brezskrbnost.

Kot socialist menim, da je dobro zbliževanje delavcev in intelektualcev. Tukaj vidim izvrstno priložnost za to, da se rušijo predsodki in pregrade. Na drugi strani pa vliva tak dopust našim delavcem ponosno in radostno samozavest ter zaupanje v bodočnost.

Na to izjavo moramo samo zaploskati in je v knjigi tudi že večkrat potrjena.

ZAKLJUČEK SEZONE

Medtem je za našo počitniško skupino prišel čas za odhod. To se je opazilo predvsem tudi po zbirajočih se pletenkah. Še kosilo, potem pa takoj na voz. Ne, hrana je bila v domu vedno odlična in obilna, pač jed, kot se spodobi za take dni, toda izbrana, pripravljena in dana s pravo skrbjo in pozornostjo. To je vsekakor upravnikova posebnost, njegov doživet

Ösehbje našega počitniškega doma. Kar naprej smo jih hvalili, pa jim povejmo to še sedaj

talent. Tudi za tisto kosilo smo jedli, kar so morda jedli po vseh gostiščih jadranske obale, če tako rečemo, toda aranžma je dokazoval čut skrbstva in ponosa do svojih ljudi v meri, ki smo je bili navajeni kazati vselej le bolj za druge. Malenkost sicer, a velik doprinos naprednosti gostišča!

... IN DOMOV

Avtobus na pomolu se je zmezil zadosti zgodaj — ob enih popoldne. Velikost voza bi lahko takrat označil z: 36 sedežev, 10 stojišč in 30 pletenk. Ne vem, vse je bilo, tudi šofer je z nami zapel. Doživeli smo naše morje, doživeli dobrodošlico vsega skrbstva, videli lepe kraje slovenske domovine in se vračamo med naše gore. Kaj ne bi zapel!

Izola, Koper, spet Trst tam daleč, in tiste vasice na Krasu. Ne zapomniš si jih,

Luka Juh:

Pripovedovanje starega pudlarja

Sedemindvajsetega decembra 1908 sem šel v železarno prosit za delo. Takrat je sprejemal delavce v službo Matija Čas (ki je pozneje kupil Prežihovo posest). Zavrnil me je, da ne bo nič, kajti en mesec pred Novim letom in po njem sploh ne sprejemajo novih delavcev. Oprostil sem se, da pač tega nisem vedel in šel proti vratom. Tisti trenutek pa pride v urad nadinženir Göhry in me vpraša, kaj iščem. Čas mu pojasni, da želim zaposlitve. »Pudlarje potrebujemo,« pravi inženir, »če si upate biti za pudlarja...« Odgovorim mu, da sicer ne vem, kako delo je to, a če morejo drugi delati, bom gotovo tudi jaz zmogel. Bil sem sprejet za pudlarja.

Drugega januarja 1909 sem že delal prvi »šiht« na prostoru kot dninar. Že prvi dan službe sem zvedel in videl, kaj je pudlanje — da je naporno, vroče, odgovorno. Pud-

kaj šele po vrsti. Nekako blizu trditi zemlje in življenja: Rakev, Razdrto, Kačice, Hrpelje, Kačja vas, Kozina, Hruševje, Goli vrh, Suha reber, Mrzli vrh, Griže... Ta trda zemlja!

Na nekem seznamu sem bral: Šmarje, Marežige, Kubed, Petre, Čevorji... istrske vasi, ki so zgorele 11. oktobra 1943. Karabinjerji so pustošili slovensko Istro. Ta ljubljena, svobodnjaška zemlja!

Spomnil sem se razprav Franceta Magajne, ki se bojuje proti popačenju naziva svoje rojstne vasi: Vreme, Vrema, Vremu itd., ne pa Vreme, Vremena, Vremenu itd.

Še v Divači malo, za dve uri v Postojnsko jamo, ko si že tam, malo še v Ljubljano, potem pa proti Koroški. Doživeli smo slovensko morje in ga povezali s koroškimi gorami. Želimo le, da bi to pot in ta oddih napravilo čim več naših sodelavcev.

lovke so bile takrat štiri in so stale po vrsti lepo oštevilčene. Pred prvo pudlovko je bila klop, da si lahko posedel in se pripravil na dnino. Tam so se zbirali delavci, ko so prišli v službo zjutraj pred šesto uro. Predvsem dninarji, a tudi že kak bližji pudlar. Pravi pudlarji pa so se menjali ob enajstih dopoldne in ob enajstih ponoči. Za zbirališče delavcev dninarjev je bil najbolj primeren kraj prav pred pudlovko, ker je bila na levi strani pudlovke na zidu strugarne tudi tovarniška ura. Ura je bila obrnjena tako, da je lahko pudlar vsak čas videl nanjo in vedel za vsako delo, kako dolgo ga je izvrševal oziroma od kdaj do kdaj je trajala šarža.

Peči so stale vse štiri zaporedoma nekako dva metra od sedanje glavne proge iz stare strugarne v kladivarno. Tam, kjer je stala druga pudlovka, je sedaj peč, ki

jo uporabljajo kovači za gretje malih blokov. Pet metrov od druge pudlovke proti Meži je stal tiskač, ki so ga uporabljali pudlarji za tiskanje pudlarskega jekla. Leta 1910 so zgradili še peto pudlovko, ki je stala na mestu, kjer so pozneje postavili delavnico za podkve. Sedaj uporabljajo tiste prostore kovači.

Pudlarski delavci so morali biti veliki, močni in zdravi. Predvsem je moral biti zdrav na želodcu, sicer ni prenesel vročine in težkega dela. Če pudlarjem ni bil po volji kak nov delavec, katerega je podjetje dalo za pudlarja, ga sploh niso hoteli učiti za to delo. Če pa so videli, da je bil sposoben in dovolj močan, so se zanj kar topli, vsak ga je hotel imeti na svoji dnini. Vsak se je moral najprej učiti, da je »znan stati in kruko prijeti«, to se pravi, najprej se je moral navaditi dela, potem se je šele učil, da je vedel, kaj se v peči dogaja. Trajalo je tudi do štiri mesce, preden se je površno navadil in spoznal pravi tok dela.

Ko sem začel tako delati pri pudlovki pravzaprav šele maja 1909, smo založili 250 kg grodlja pred žarilno peč, da se je vse skupaj zagrelo in postalo lepo rdeče, potem šele v peč. Ko se je vložek v peči raztalil, smo mešali izmenoma pol ure tako, da je postalo spet lepo železo — seveda kakor čebelno satovje. Še v peči smo ga razdelili na štiri kose, izvlekli in dali pod kladivo. Šarža je trajala eno in pol do dve uri. Na dvanajsturni dnini je napravila ena izmena po osem šarž. Na eno izmeno je bilo dobrega jekla torej 1800 do 1900 kg. Grodelj smo dobivali takrat iz Donawitza pa tudi iz Češke.

Ko je bilo jeklo stolčeno na štiri bloke, smo tiste bloke vrgli nazaj v peč, jih pregreli, da so bili dovolj topli, potem pa v valjarno, da so jih izvaljali na polizdelke — po 30 do 50 mm debele palice. Te so nasekali na eni strani s tako sekiro 2 do 3 mm globoko, potem pustili, da se je palica nekoliko ohladila, da je bila spet črna, a še vroča, zatem so jo vrgli v mrzlo vodo, da se je popolnoma ohladila, potem pa s kladivom razbili na 30 do 40 cm dolge kose, jih pregledali in dobro blago stehali. Plačano smo dobili samo za dobro blago. Če je bila kaka napaka, so izdelek zavrgli. Za izmeček torej nismo dobili plače. Izmečka je bilo vseeno nekaj. Še tako dober predelavec ga je »napravil« kakih 300 do 500 kg na mesec, slabemu pa je izpodletelo tudi po 1000 in več kilogramov.

Pudlarski polizdelki so šli potem v varilno peč, nato pa v fino valjarno, kjer se je železo izvaljalo v trgovske profile.

Pudlarsko jeklo je bilo zelo čislano in naše menda kar brez konkurence, kajti šlo je v vse države: na Japonsko, Kitajsko, v Turčijo, Južno Ameriko itd. Uporabljali so ga za izdelavo raznega orodja (za sablje, nože, sekire, igle, pa celo za izdelavo britev itd.). Izgotovljeno blago so razpošiljali v zabojih po 50 kg. Nazadnje so bili zaboji tudi po 75 kg.

Odpadne kose so uporabili za vložek v topilnici, kjer se je topilo v loncih. V en lonec so založili po 50 kg jekla, in sicer 25 kg pudlarskega jekla, 15 kg odpadnega jekla iz livarne, 10 kg pa raznega drugega jekla. Tudi jeklo v loncih je slovelo. Upo-

POZOR! PLINSKI ELEMENTI

Navodila za varno delo

Objavljamo varnostni del poglavja iz priročnika plinske tehnike inž. Lea Kneza. Knjiga priznanega strokovnjaka je izšla letos in jo priporočamo vsakomur, kajti le znanje bo dalo strokovni napredek ter zagotovilo kvalitetno in varno delo.

Priročnik plinske tehnike dobite pri Društvu za varilno tehniko v Ljubljani oziroma v vseh knjigarnah.

I. NAVODILA ZA DELO S PLINSKIMI JEKLENKAMI

Vskladiščenje

1. Večje količine polnih plinskih jeklenk lahko hranimo le v posebnih zaklenjenih prostorih ali zgradbah, ki so ločene od ljudskega prometa.

Ce jih izjemoma vskladiščimo na prostem, jih moramo zaščititi pred sončnimi žarki, mrazom in dežjem s ponjavami ali z leseno streho.

2. Jeklenke z gorljivimi plini morajo biti ločene od kisikovih kakor tudi od drugih lahko vnetljivih snovi.

3. Jeklenke s strupenimi plini moramo hraniti v prostorih, ki imajo dobro ventilacijo in več izhodov.

4. Jeklenke morajo biti vskladiščene tako, da so zaščitene pred padcem.

5. Prazne jeklenke negorljivih plinov lahko vskladiščimo na poljubnem mestu.

Prazne jeklenke gorljivih in strupenih plinov vskladiščimo prav tako kot polne.

6. Stavbe za hranjenje polnih plinskih jeklenk naj bodo zgrajene iz negorljivega materiala in naj imajo lahko strešno konstrukcijo. Kjer hranimo večje količine gorljivih plinov, mora biti električna napeljava izvedena po posebnih varnostnih predpisih.

Prevoz

1. Jeklenke smemo prevažati, le če so ventili zaščiteni z jeklenkinimi poklopci. Četudi so jeklenke prazne, morajo biti ventili zaprti.

2. Polnih jeklenk kot tudi praznih ne smemo premetavati. Predvsem so nevarni udarci pri občutnem mrazu.

3. Prevoz in prenos jeklenk naj se opravi samo v ležečem položaju. Dviganje z magnetnimi žerjavi in mački ni dovoljeno.

4. Tudi med prevozom morajo biti jeklenke zaščitene pred mrazom in vročimi sončnimi žarki.

5. Prevoz jeklenk, ki so napolnjene s strupenimi plini, naj bo še posebno skrben; prevoznik mora biti o vsebini jeklenk prej poučen.

Delo z jeklenkami

1. V delavnicah morajo biti jeklenke pritrjene na zidne sponke ali na kaka masivna telesa. Najboljši so primerni vozički.

2. Med obratovanjem naj bodo jeklenke vsaj tri metre oddaljene od toplotnih žarišč, kot so kovaška ognjišča, žarilne in ogrevalne peči, varilna mesta itd.

3. Ni priporočljivo jeklenke zapirati v lesene ali železne omare. Če le-te vendarle uporabljate, morajo biti dobro ventilirane.

4. Pred priključkom redukejskega ventila odstranite prah in nesnago, ki se je med prevozom nabrala v jeklenkinem ventilu.

5. Ventile na jeklenkah odpirajte počasi in brez sile, da se preprečijo premočni sunki pritiska v priključnih napravah, s tem pa tudi nastanek kompresijske toplote. To pravilo je posebno važno pri kisikovih jeklenkah, ker se gumijasta tesnila v kisiku pod vplivom kompresijske toplote lahko vnamejo sama od sebe.

Ventile odpirajte ročno ali z vretenskim kolescem ali z natikalnim ključem. Med delom ta ključ ne sme biti odstranjen.

rahljali so ga za kose, srpe, tudi za strgarske nože, dleta itd.

V prejšnjih časih je bil za tukajšnjo jeklaro glavni vir — pudlanje. Tovarno sta spravila pokonci pudlanje in livarna. Kovači so imeli pudlano jeklo posebno radi, ker so lahko delali iz njega, kar so hoteli. Dalo se je dobro variti. Bilo je kakor smola. Bolj si ga varil, boljše je bilo. Ko so začeli to jeklo opuščati, je za-

čela-tovarna pešati. Tako je šlo zadenjsko od leta 1926 do 1940 — in končno so med okupacijo s pudlanjem čisto prenehali, prej pa še slikali ves proces za film.

Delo je bilo naporno, posebno pa še vroče, a delali smo radi, ker je bilo drugače čedno delo. Zaslužili smo do prve svetovne vojne lepo. Pomočnik je prišel na 90 srebrnih goldinarjev na mesec, predelavec pa, če je dobro delal, tudi na 100

do 140 goldinarjev. Vino smo pili po 15 do 20 krajcarjev. Pudlar, ki je bil pameten, si je lahko kupil vsak mesec lepo obleko in čevlje, pa je po malem še vedno lahko zraven pil. Po svetovni vojni je imel pudlarski predelavec urno mezdo v višini kakor najbolj kvalificirani delavec, pa še 20 % akordnega dodatka, kajti uspeh pudlanja je bil največ odvisen od sposobnosti predelavca.

To so pa stari valjavci

Dervodel, Skrivarnik, Ivartnik ..., žal vseh imen ne vemo — razpoznali jih boste neki sami, ta orjaški rod koroških železarjev. Če je vodni pogon neslo, so menda vlekli progo kar sami

6. Če se jeklenka pri močnem odjemanju plina občutno ohladi in se njen ventil zaradi tega pokrije s srezem, je ne smemo ogrevati s plamenom ali z žarečimi kovinskimi telesi, temveč samo z vročo vodo ali s segretimimi krpami.

7. Po delu ventil na jeklenki takoj zaprite. Ko je jeklenka izpraznjena, nanjo poveznite zaščitni poklopec.

8. Mala popravila na ventilih naj opravljajo samo osebe, ki poznajo to delo in tudi konstrukcijo ventila. Večje okvare javite tovarni, ki je plin dobavila, in sicer s pismom ali pa z listkom, ki ga vtaknemo pod poklopec.

Posebna navodila za kisikove jeklenke

Ventilov kisikovih jeklenk ne smemo mazati z oljem ali maščobo in jih tudi ne smemo prijemati s mastnimi rokami. Maščobe se ob dotiku s stisnjenim kisikom rade same od sebe vnamejo. Če zaidejo v notranjost jeklenke, lahko povzročijo, da le-ta eksplodira. Jeklenk s stisnjenim kisikom ne smemo za tvegatelj uporabljati za zaganjanje Dieslovih motorjev.

Posebna navodila za dissous plinske jeklenke

1. Med odjemanjem plina naj dissous plinske jeklenke vedno stoje ali naj bodo nagnjene največ za 45°. Če leže, uhaja iz njih topilo (acetone).

Nepotrebno izgubo acetona lahko dobavitelj naknadno zaračuna. Po vsakem dlje časa trajajočem prevozu naj bo dissous plinska jeklenka vsak eno uro pred uporabo postavljena pokonci, da se topilo enakomerno porazdeli po porozni masi, ki je v jeklenki.

2. V času ene ure smemo vzeti iz jeklenke največ 1000 litrov acetilena. Če je noraba večja, moramo več jeklenk paralelno spoistiti. Pri prevelikem odvzemu se acetilen ne odvaja enakomerno iz topila.

Posebna navodila za butanske (propanske) jeklenke

1. Butanske in sploh vse jeklenke z vtekočinjenimi plini morajo biti med odzemanjem plina pokonci postavljene s ventilom navzgor. Le v tem primeru je tekočina na dnu, plin na nad njo.

2. Da je odjem plina mogoč v dovoljnih količinah, se jeklenke z butanom ali propanom ne smejo ohladiti izpod temperature 0° C. Pazimo jih torej ne smemo imeti na prostem, ampak le v primeru segretyh prostorih.

3. Zabranjeno je postavljati butanske jeklenke v kletnih prostorih, ker sta butan in propan mnogo težja od zraka in bi se lahko nabrala pri tleh, pri tem pa izpodrinila zrak. Dihanje v takih prostorih ne bi bilo več mogoče. Prav tako jih ne smemo postavljati na stopnišča in hodnike z ljudskim prometom, ker sta gorljiva in ker tvorita z zrakom eksplozivne mešanice.

4. Tekočega ostanka (gazolina) iz izpraznjenih jeklenk ne smemo odstraniti, ker pri pretakanju naglo hlapi in je mešanica njegovih par z zrakom prav tako eksplozivna kot mešanica drugih gorljivih plinov.

(O tem, kako postopamo z jeklenkami v primeru požara in v primeru bombnih napadov iz zraka, najde bralec vsa navodila v poglavju 24. in 25. citirane ing. Knezove knjige.)

II. NAVODILA ZA DELO Z ACETILEN-SKIMI RAZVIJALCI

1. Uporabljati smemo le take razvijalce, ki so po državnih organih preizkušeni in odobreni.

2. Med delom naj bodo razvijalci tako postavljeni, da so od vseh strani lahko dostopni. Od varilnega mesta, od ogrevalnih peči in kovinskih ognjišč naj bodo oddaljeni vsaj tri metre.

3. Uporabljati smemo le karbid določene velikosti zrnja. Z njim je treba polniti razvijalce natančno po danih navodilih in se teža enkratne polnitve ne sme prevečariti.

4. Prvo nastali plin iz sveže napolnjenega razvijalca je treba izpustiti na prosto, ker je v njem še zrak.

5. Acetilenskim razvijalcem se ne smemo približati z odprtim ognjem, ker nikoli ne vemo, če acetilen kje ne uhaja. Morebitnih propustnih mest tudi ne smemo iskati s prižgano vžgalico, temveč le s čopičem in milnico.

6. Če ima razvijalec gazometer v obliki plavajočega zvonca, le-tega ne smemo obteževati z dodatnimi utežmi. Od tega tudi nimamo posebnih koristi.

7. Vodno varovalko smemo napolniti z vodo le do predpisane višine, ki je označena s kontrolno pipico. Med obratovanjem je treba izhlapelo vodo od časa do časa nadomestiti, in sicer vsaj enkrat na dan.

8. Če uhaja acetilen skozi varnostno cevko ali na kakem drugem mestu in se pri tem vname, potem udušimo plamen tako, da propustno mesto pokrijemo s krpo. Nevarnosti eksplozije ni, ker je v razvijalcu čist acetilen z nadpritisikom.

9. Pri morebitnem požaru v delavnici naj bo acetilenski razvijalec takoj odnesen na prosto. Če to ni mogoče, naj bo puščen v miru, četudi je v ognju. Nizkotlačni razvijalci, ki imajo plavajoč gazometer in ki so zgoraj odprti, ne morejo eksplodirati. Pač pa je treba acetilensko odvodno pipico zapreti, da acetilen brez potrebe ne uhaja na prosto.

Nasprotno pa moramo odvodno pipico visokotlačnih razvijalcev odpreti, uhajajoči acetilen pa zažgati, da sproti zgorava. S tem preprečimo, da bi se na prostem nabrala eksplozivna mešanica acetilena in zraka.

10. Acetilenski razvijalci morajo biti zaščiteni pred mrazom, da voda ne zmrzne. Ze zmrznjenih razvijalcev in vodnih varovalk ne smemo odvajati s plamenom ali žarečimi kovinskimi predmeti, temveč le z vročo vodo.

11. Centralne naprave za proizvodnjo acetilena smemo postaviti le v prostorih, ki so od delavnic strogo ločeni in ki so zgrajeni po predpisih varnostne službe. Ti prostori morajo biti zgrajeni iz neogorljivega materiala, imeti morajo lahko streho, dobro morajo biti ventilirani, električna razsvetljava pa mora biti izvedena po posebnih varnostnih predpisih.

III. NAVODILA ZA DELO Z REDUKCIJSKIMI VENTILI

1. Za vsako vrsto tehničnih plinov smemo uporabljati le tej odgovarjajoče redukcijske ventile. Da bi bile zamenjave otežkočene, imamo za razne pline razne priključne načine, ali pa vsaj drugačne priključne navoje.

2. Redukcijski ventil za kisik ne sme biti masten. Ne smemo ga torej mazati in prijemati z mastnimi rokami. Tudi manometri za kisik morajo biti od proizvajalca posebej označeni.

3. Paziti moramo na tesnost priključka. To omogočajo le tesnilni obročki iz vulkanskega fibra in iz trde gume. Uporaba tesnil iz usnja zaradi nevarnosti samovžiga pri kisiku ni dopustna.

4. Redukcijski ventil mora biti zaprt, ko ga priključimo na ventil jeklenke. To pomeni, da mora biti vijak, ki pritiska na membrano od gume, do kraja odvit. Šele tedaj, ko smo na prvem manometru odčitali pritisk plina v jeklenki, smemo vijak toliko priviti, da nam drugi manometer pokaže pritisk, ki nam je potreben.

Maksimalno dopusten pritisk po redukciji je ponavadi na drugem manometru označen z rdečo črto. Ko je kazalec to črto prekorčil, prične že delovati varnostni ventil.

5. S padanjem pritiska v jeklenki je treba tudi regulirni vijak močnejše privijati. Ko pa se jeklenka docela izprazni, je treba regulirni vijak takoj odvit, da se razbremenijo gumijasta membrana.

6. Redukcijski ventil naj bo obremenjen le med odvzemu plina. Če smo delo prekinili, je treba jeklenko zapreti, membrano pa razbremeniti.

7. Varnostni ventil redukcijske naprave deluje le takrat brezhibno, če ima plin možnost izhoda. Zato se luknjica pri varnostnem ventilu ne sme nikoli zamašiti z nesnago.

8. Če se redukcijski ventil med delom tako ohladi, da se pokrije s srezem, ga smemo segreti le z vročo vodo ali toplimi krpami.

9. Ne pozabi, da so redukcijski ventili izdelek precizne mehanike. Zato je treba z njimi skrbno ravnati, popravila pa prepuščamo samo strokovnjakom.

IV. NAVODILA ZA DELO Z GORILNIKI IN REZALNIKI

1. Gorilniki gore samo takrat brezhibno, če dovajamo vanje pline pod pritiskom, ki je za vsako vrsto konstrukcije točno določen.

2. Pri gorilnikih za plamensko varjenje zavisi višina kisikovega pritiska od velikosti vložka in je zahtevan pritisk na vložku tudi označen.

3. Gorilnike, v katerih sežigamo pline z zrakom, prižigamo tako, da zračno odprtino pripremo in plin prižgemo. Ko že imamo plamen, mu dodajamo zraka do potrebne količine.

4. Gorilnike za plamensko varjenje prižigamo tako, da odpremo najmanjši ventil, pod zahtevanim pritiskom, nato pa še acetilen. Nastalo plinsko mešanico prižgemo, nakar šele uravnomo dohod acetilena po sliki plamena. Ugašamo ga v obratnem smislu: najprej zapremo dovod acetilena, nato pa kisika.

5. Pri menjavi vložkov moramo matico, ki veže vložek z držalom, dobro prilegniti: sicer injektor ne deluje brezhibno in nam plamen lahko udari v notranjost.

6. Če gorilniki žvižgajo ali pokašajo, gori plamen nad injektorjem namesto ob šobi. Dovod plina moramo takoj zapreti in gorilnik prižgati na novo. Če se je medtem gorilnik močno segrel, ga moramo ohladiti z vodo ali na zraku.

7. Injektorsko šobo je treba po potrebi čistiti in naj se za to svrhu uporabljajo le specialne igle ali pa navadne ščetke.

8. Plamenskih šob pri acetilenskih gorilnikih za varjenje tudi ne smemo čistiti s trdimi železnimi iglami, temveč samo z lesenimi klinčki ali pa s svedri, ki so za to svrhu posebej izdelani.

9. Tudi gorilniki so izdelek precizne mehanike in moramo zategadelj z njimi skrbno postopati. Popravila prepuščamo strokovnjakom!

V. NAVODILA ZA DELO Z GUMIJASTIMI CEVI

1. Uporabljajmo samo sveže in gibke gumijaste cevi, ne pa starih, ki se rade lomijo in ki prepuščajo plin.

2. Nove cevi je treba pred uporabo izpihati ali celo oprati z vodo ali milnico, da se odstrani smukec, s katerim je notranjščina konzervirana.

3. Gumijaste cevi je treba na pipe in tuljce ne samo nataktniti, ampak jih tudi še pritrditi s sponkami. Ni priporočljivo cevne konce vezati s kovinsko žico, ker se ta zajeda v cevno steno.

4. Cevi ni priporočljivo zamenjavati. Kisikove cevi se morajo razlikovati od acetilenskih po notranjem premeru in po barvi.

5. Med varjenjem in rezanjem moramo gumijaste cevi zaščititi pred iskrami in vročimi predmeti, da se ne zasmodijo ali celo sežgejo. Tudi jih ne smemo vlačiti po hrupavih tleh ali celo stopati nanje, če niso obdane z jeklenim zaščitnim pletivom.

6. Propustna mesta smemo ugotavljati samo s čopičem in milnico.

7. Cevi morajo biti vedno dovolj dolge, da nas ne ovirajo pri delu. Prekratke konce je treba podaljšati s kovinskimi cevkami, ki imajo isti notranji premer kot gumijaste cevi.

8. Ni priporočljivo plamen ugašati s preigibom cevi. Če se gumijasta cev vname na propustnem mestu ali pri natičenem tuljcu, ogenj najhitreje pogasimo, če zapremo dovod plina. Če gori kisikova cev, ognja na drug način sploh ne bomo zadušili.

9. Pri vsakem povratku goreče plinske mešanice se notranjščina cevi onečišči s sajami. Zato je dobro, da take gumijaste cevi večkrat operemo z milnico.

10. Kadar uporabljamo gumijaste cevi za dovod kisika pod visokim pritiskom (pri rezanju), jih je treba pred delom preizkusiti na tesnost. V to svrhu jih pod pritiskom vtaknemo v posodo z vodo.

11. Gumijaste cevi moramo hraniti v temnih in hladnih prostorih. Sončna svetloba in toplota jim škodujeta.

Zbral Ervin Wlodyga, sestavil prof. Štefan Rous:

REŠEVALNA POSTAJA RAVNE NA KOROŠKEM

(Nadaljevanje in konec)

Prvi znaki delovanja oziroma nadaljevanja dela Rdečega križa po osvoboditvi so zabeleženi že 22. junija 1945, ko naprosata predsednik dr. Erat in tajnik Juvanc okrajni odbor OF, odsek za promet na Prevaljah, za bencin. Tudi posojilo 2000 dinarjev, ki ga je dala Železarna Ravne za nabavo bencina 30. avgusta, potrjuje, da jim je za denarna sredstva skrajna trda predla.

Istočasno poročata predsednik in tajnik tudi, da je že ustanovljen pripravljalni odbor RK, ki bo začel zbirati člane, in pripravil potrebno za ustanovni zbor. Dalje poročajo o stanju pomožnega zdravstvenega osebja. Iz poročila vidimo, da je bil kraj v tem oziru kar na dobrem. Imel je preizkušeno babico Julijano Fink, dalje pomožne sestre: Marjeto Kratky, Jerico Demel, Reziko Večko, Anico Pavšer, Pavlo Jevšnikar in Alojzijo Slanič, ter bolničarje: Ervina Wlodygo, Smiljana Favaja, Miho Konečnika, Stanka Štora, Karla Bevca, Maksa Dolinška, Avgusta Štora, Ivo Dretnika, Ivo Dretnika II., Pavla Harnolda, Petra Ringa, Pavla Arnolda, Štefana Hojnika in Ivana Kladnika. Vsi imenovani so imeli strokovni tečaj ter so že izvrševali službo pri Rdečem križu.

Čudno, kdaj je bil občni zbor, iz aktov vseeno ni razvidno, a biti je moral vse-

kakor v začetku jeseni, kajti z dne 19. oktobra 1945 je poročilo predsednika dr. Erata in tajnika Juvanca na notranji odsek na Prevaljah, da je krajevni odbor RK že ustanovljen in da je članov 87. Prostovoljnih prispevkov imajo takrat 810 din. Dne 5. novembra 1945 poročata, da imajo pokvarjen avto »Opel-Blitz«, »Adlerja« pa jim je zaplenilo ministrstvo za lokalni promet. Imenovana predsednik in tajnik prosita okrajnega zdravnika dr. Flisa, da se zavzame za vrnitev »Adlerja«, ker sicer primerov nalezljivih bolezní ne morejo prevažati. Ob volitvah dne 11. novembra 1945 so vozili bolnike na volišče — 19 po številu. Kočo pod Uršljo goro so nameravali sprva prepustiti za letovanje šolske mladine, kar pa se iz neznanih vzrokov ni uresničilo. 12. decembra 1945 poročajo o izprašanih voznikih-šoferjih, ki so jih imeli pet, spremljevalcev pa šest. Vsi so bili prostovoljci.

Dne 30. januarja 1946 je bil občni zbor. Ohranjeno je blagajniško poročilo, iz katerega je razvidno, da so znašali dohodki 43.464 din, izdatki pa 41.690 din. Dolgovi na avtnih vožnjah so znašali 22.950 din, vrednost inventarja pa je bila 63.530 din. Članarine so nabrali 789 din, razni drobni izdatki so dosegli še 7437 din. Vožnje z avtomobilom so nanesele 59.474 din, zava-

rovanje avtomobila je stalo 32.158 din. Kopališče v letu 1945 ni dalo nobenega dohodka, ker ga je uporabljalo le vojaštvo. — Čisto premoženje društva je znašalo 90.154 din.

Od 6. junija do 31. decembra 1945 so prepeljali 185 bolnih oseb, in sicer 72 moških in 86 žensk ter 24 otrok. Šoferji in spremljevalci so bili zgoraj imenovani prostovoljni bolničarji. Okrajnemu ljudskemu odboru na Prevaljah se pritožujejo, da ne dobijo rednega nakazila za bencin.

Iz popisa inventarja v januarju 1946 je razvidno, da je društvo upravljalo kopališče, da ima dva avtomobila: »Opel-Blitz« in »Lancia«, razkuževalna aparata ter vse potrebne rekvizite za službo.

Aprila 1946 so prejeli pravila RK za samaritansko službo. Društvo posreduje kakor po prvi svetovni vojni tudi sedaj za vrnitev vojnih ujetnikov. Prav tako skrbi za sirote, zlasti za žrtve okupacije in za sirote NOB.

Oktober 1946 poročajo Okrajnemu ljudskemu odboru (OLO) na soc. zdravstveni oddelek v Mariboru o stanju avtomobila znamke »Lancia« tipa Artina ter o »Opel-Blitzu« tipa 25-32-15.

Iz ponovnega poročila Okrajnemu odboru RK na Prevaljah z dne 5. septembra 1946 razvidimo prvi odbor po osvoboditvi.

Tudi graditelji individualnih hišic spreminjajo sliko kraja. Samo na tem vzhodnem delu Raven vidimo petnajst takih zgradb

(Domačega zapisnika pa ni.) Predsednik je dr. Boštjan Erat, podpredsednik Janko Rožman, tajnik Marjan Juvanc, blagajnik Ivan Kladnik, vodja reševalne postaje Ervin Wlodyga, gospodarja Miha Konečnik in Pavle Harnold. V nadzornem odboru so zastopniki jeklarne ter predstavniki množičnih organizacij.

Proračun za to poslovno leto je znašal:

Prejemki:

1. voznje	50.000 din
2. kopališče	5.000 "
3. nabiralna akcija	15.000 "
4. pričakovane subvencije	100.000 "
Skupaj	170.000 din

Izdatki:

1. režija in drugo	15.000 din
2. popravila avta	20.000 "
3. popravilo kopališča	15.000 "
4. zgraditev garaže	120.000 "
Skupaj	170.000 din

Iz tega leta je tudi strogo naročilo, da morajo natančno beležiti prevoze kužnih obolenj ter dezinficirati avto po vsaki vožnji.

Že v letu 1946 je začel odbor razmišljati, kako bi prišel do lastne garaže oziroma do svojih prostorov. Začeli so z nabiralno akcijo. Te so menda na Ravnah kar naprej pele.

Dne 22. marca 1946 je poslal Okrajni odbor RK na Prevaljah akontacijo v znesku 20.000 din za gradnjo garaže. Tudi RK Muta je poslal 24. avgusta znatno pomoč v to svrhu. Dne 31. decembra 1946 je poslala 10.000 din še »Naproza« s Prevalj.

Odbor je dne 21. oktobra 1946 kupil pri oddelku za narodno imetje pri predsedstvu vlade v Ljubljani star osebni avtomobil »Opel-Super« za 25.740 din. Bratje Flajmiš s Prevalj so poklonili 8. oktobra šasijo osebnega avtomobila znamke »Fiat«, diferencial in nekaj delov za predelavo oziroma uporabo za reševalni avtomobil.

Reševalna postaja se osamosvoji

Leta 1947 je prišlo do pomembnih sprememb, pa tudi sicer je bilo delovanje oziroma društveno življenje spet po starem živahno. Glavni odbor Rdečega križa v Ljubljani je namreč sklenil, da se reševalna postaja, ki jo je do tedaj upravljal RK, odcepi od Rdečega križa in se osamosvoji kot posebno telo. Prvi pravilnik za organizacijo, delovno področje, osebje, vozila, prevoze, finančno poslovanje itd. je namreč izšel že 11. novembra 1946.

Iz dopisa z dne 15. januarja 1947 glavnemu odboru je razvidno, da si vseeno še niso na jasnem, kako z denarjem, ki ga ima društvo v skupni blagajni. Društvo se strinja, da preda reševalno postajo krajevnemu ljudskemu odboru, ki pa želi, da društvo naprej vodi dopise in obračunavanje voženj.

Iz zapisnika seje krajevnega odbora RK z dne 29. januarja 1947 sledi, da so bili navzoči: predsednik dr. B. Erat, tajnik M. Juvanc, gospodar Ema Kotnik, odobornikov pa Anton Vušnik, Anton Kavčič in Stanko Štor. Iz zapisnika je predvsem razvidno, da so zelo kratko »sejali« (od 19.

do pol 21. ure), a vseeno veliko obravnavali. Prečitali so zapisnik občnega zbora z dne 23. januarja, prečitali uradno obvestilo Okrajnega ljudskega odbora Prevalje o prepustitvi reševalne postaje RK v Guštanju Krajevnemu ljudskemu odboru Guštanj. Glede podatkov za delegata Mednarodnega RK glede razmer po raznih taboriščih med vojno so sklenili povabiti internirance, da popišejo, kar so tam doživeli in koliko so obiski delegatov Mednarodnega Rdečega križa kakor koli prispevali k olajšanju njihove usode. V tem smislu se bo odbor obrnil še posebej na Ditingerja in Pepija Kreuha. Obravnavana je bila razdelitev pomoči oziroma pošiljk RKS ter razdelitev novih pošiljk tistim potrebnim, ki prej še niso bili udeleženi. Anton Vušnik je predlagal ustanovitev skupne kuhinje v domu onemoglih, ki bi se vzdrževala od prostovoljnih prispevkov enodnevnega zaslužka guštanj-skih obrtnikov ter pomagala potrebnim. Na povabilo sekretarja OF so se odborniki udeleževali sestankov te organizacije, na katerih se je obravnaval politični položaj ter socialistične in gospodarske spremembe v državi. Na samaritskem tečaju za podmladek RK so seznanjali tečajnike o važnosti športa za razvoj telesa, o splošni higieni, o osebni higieni, o taborjenju, o nalezljivih boleznih, o ranah in poškodbah, krvavitvah, infekcijah, transportu poškodovanca, o pomoči utopljenecem, o opeklinah itd. Pokazali so praktično obvezovanje, zaustavljanje krvavitve, umetno dihanje in prenos.

Omenjajo udeležbo na prireditvi »Koroškega večera« ob obletnici plebiscita ter posebej izvedbo ob Tednu Rdečega križa, ko je društvo organiziralo tudi zbirko za reveže ter v ta namen priredilo tudi uspelo tombolo. Iz programa prireditve 4. oktobra 1947 vidimo, da so sodelovali: kovinarska godba pod taktirko Jožka Hermana, harmonikarji, mešani pevski zbor. Saljivo točko »Diktatorji« so izvajali Lado Koren, Tone Rutar in Stanko Kotnik. Gimnazijski pododbor RK je nastopil z recitacijami in mešanim zborom pod vodstvom prof. Hribarja.

Od 1. do 7. decembra 1947 je društvo sodelovalo pri zbiranju prispevkov za pomoč poplavlencem v Albaniji. Prav tako so 20. decembra istega leta sodelovali pri delitvi blaga siromakšnemu prebivalstvu. Društvo je darovalcem delilo značke.

Rdeči križ je torej predal inventar reševalne postaje dne 11. februarja 1947. Predajata Ivo Dretnik in M. Marzel, prevzemajo pa Anton Vušnik kot predsednik KLO, Cvitanich in Fišer. Vrednost predanega inventarja krajevnemu ljudskemu odboru je znašala 88.220 din. Tako se je reševalna postaja izločila iz društva in se osamosvojila pod vodstvom KLO Guštanj-Ravne. Vodja reševalne postaje postane Ervin Wlodyga.

Takoj za tem je bilo od RK odcepljeno in predano Fizikturnemu društvu tudi letno kopališče na Suhi. Knjižna vrednost kopališča ob predaji je znašala 37.600 din.

Križa z vozili

Od 11. februarja 1947 pa do 1. maja 1950 opravlja z reševalno postajo LO Ravne.

Po tem datumu prevzame vrhno upravo Okrajni ljudski odbor Slovenj Gradec.

Medtem pa se je stanje vozil tako poslabšalo, da gospodar Miloš Konečnik avtomobilov ni mogel več redno vzdrževati. Težkoča je bila tudi v tem, ker ni bilo mogoče nabaviti določenih dimenzij gum za reševalna avtomobila. Vodstvo reševalne postaje je prosilo in urgiralo na vse strani, a položaj se dolgo ni spremenil. Pri takem stanju so šoferji in spremljevalec ter upravnik, ki so opravljali to službo brezplačno, odstopili. Industrijski kraj je ostal naenkrat brez reševalne postaje. Kako težko je bilo v primerih nujno potrebnih prevozov, ni treba posebej popisovati. Takšno stanje je trajalo približno šest mesecev. Šele na več posredovanj OLO Slovenj Gradec in Železarne Ravne se je položaj popravil. Ministrstvo za ljudsko zdravje LRS v Ljubljani je dne 23. novembra 1950 sporočilo OLO Slovenj Gradec, da naj se na Ravnah ponovno ustanovi samostojna reševalna postaja. Za vodjo naj se ponovno postavi Ervin Wlodyga. Istočasno je ministrstvo dalo na razpolago star reševalni avtomobil »Ford«, ki je bil dotlej v uporabi na Reševalni postaji v Ljubljani.

Prevozi bolnikov so bili tako spet oskrbljeni. Dne 1. decembra 1950 je reševalna postaja zaposlila prvega stalnega šoferja Franca Pačnika. Dne 10. oktobra 1951 se obrača vodja reševalne postaje na Svet za ljudsko zdravstvo in socialno politiko LRS v Ljubljani s prošnjo, da pomaga z denarnimi sredstvi, da se popravita reševalna avtomobila, ki sta v slabem stanju. Osebni avto, ki ga je imela postaja, je vzel OLO Slovenj Gradec. Železarna Ravne sicer postaji zelo pomaga, vendar vsega od tam ne moremo pričakovati. Prav tako se vodja postaje obrača na notranji odsek OLO za izdajo potnih listov za dva šoferja in dva spremljevalca za eventualen prevoz prek meje, ker jih bolnišnica Celovec večkrat kliče za prevoz naših državljanov, ki so slučajno zboleli v Avstriji.

Pridobitve trajne vrednosti

Dne 10. oktobra 1952 je Okrajni ljudski odbor Slovenj Gradec izdal odločbo o razglasitvi Reševalne postaje Ravne na Koroškem za predračunsko ustanovo. Ima sklad za nagrajevanje ter sklad lastnih investicij. 15. decembra 1952 si oskrbi reševalna postaja svoj pisalni stroj »Corona« za 25.000 dinarjev. Zapisali so vsako malenkost, zelo malo pa so zapisali o velikem uspehu: ob koncu leta je reševalni postaji uspelo, da so spravili pod střešno stavbo lastne garaže, pisarne in stanovanja za šoferje. Poslopje je bilo prej delno dograjeno poleg sektorske ambulante in namenjeno za terapijo. Ker pa za to ni bilo dovolj finančnih sredstev, je OLO Slovenj Gradec oktobra 1952 odstopil to stavbo reševalni postaji.

Dne 24. aprila 1953 se vodja postaje zopet obrača na upravo železarne, da ji pomaga popraviti avtomobila, ker reševalna postaja toliko sredstev nima. Potreba po prevozih je vedno večja. Stara vozova sta neprestano v popravilu. Začeli so misliti na nov reševalni avto. V to svrhu so pri okrajni gozdni upravi izposlovali dovoljenje za nabavo lesa v svrhu

»Krasna si bistra hči planin...«

Lep izlet je bil to: Ravne — Vršič — dolina Trente in Soče — pa spet nazaj. Tura velika, a časa bolj malo — samo dva dni.

Po kratki vožnji po lepi cesti, polni serpentin, smo ob mraku prispeli že do »Mihovega doma« pod Vršičem. Tukaj smo vsi izstopili in šli do »Titove lovske koč« peš. Grede smo si ogledali spomenik ruskim vojnim ujetnikom iz prve svetovne vojne, ki so delali cesto preko Vršiča in so zaradi lakote in snežnih plazov pomrli daleč od svojih domov, tukaj sredi naših gora.

Jaz sem se preveč zamudil in sem jo zaradi tega urezal kar po bližnjici. Toda »bližnjice« mi je na vsem lepem zmanjkalo, od ostalih sem bil pa že tako daleč, da mojega SOS niso več čuli. Tako, zdaj pa imam bližnjico: pred menoj strma stena, levo gosta megla, desno pa globok jarek. Previdno sem se obrnil in šel v približno isti smeri, od koder sem prišel — nazaj proti cesti, ki sem jo k sreči tudi našel. Moral sem ujeti ostale, sicer bi se mi kaj slabo godilo; brez denarja in brez nahrbtnika sem ostal sam sredi noči in planine. Streljaj od avtobusa sem srečal Matka in Stanko, ki sta mi prišla prva naproti. Gorsko reševalno službo smo imeli torej kar s seboj.

Okrog desete zvečer smo prispeli na cilj: Vršič — »Tičarjev dom«! Večina je ostala tukaj, nekaj pa nas je šlo še naprej v »Poštarski dom«. Da sem se to noč z nekom še enkrat zašel, o tem ne bom več pripovedoval kljub temu, da mi tega ne bi

smeli zameriti, saj sem šel prvič po tej poti, in to ob enajstih zvečer.

Kolikor nas je spalo v »Poštarskem domu«, smo spali kar dobro. Kako pa so spali v »Tičarjevem domu«, bi mogoče najlepše lahko opisal nekdo izmed njih. Meni so samo pripovedovali naslednje jutro, da jih je okrog druge ure zjutraj zbudilo glasno brnenje neke »JAWE«, ki je z dvema »planincema«, s katerima smo se srečali že na Jesenicah, obstala pred koč. Čez nekaj časa so čuli korake po stopnicah... neko šušljanje... takoj nato pa dve uri škripanja postelje... nato jedrnata kletvica, spet koraki po stopnicah... ropot motorja... in spet je bilo vse mirno. Drugače pa so baje spali tudi dobro.

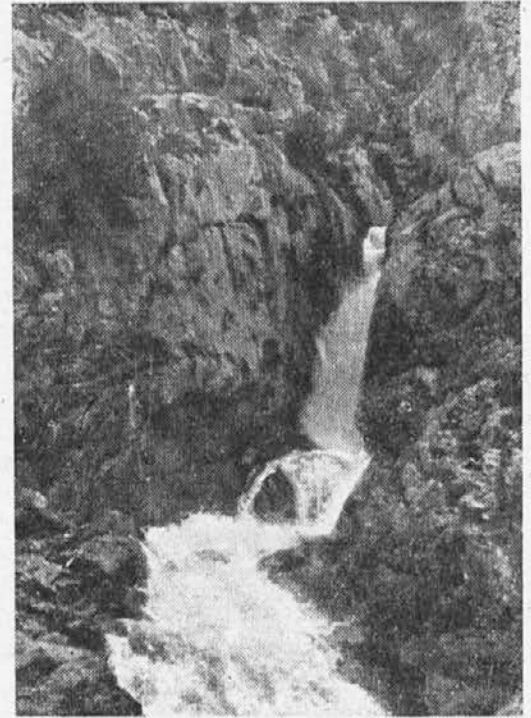
Zaradi slabega vremena smo bili prikrajšani za marsikak užitek. Načrti so bili veliki, megla pa še večja. Z manjšo skupino sem šel na Mojstrovko. Veter je močno pihal in megle so se podile pred nami, nam zastirale razgled in kradle sončne žarke. Vrh Mojstrovke 2332 m. Božansko je tu gori! Tako lep razgled: na eni strani proti Kranjski gori, na drugi pa v Trento. Močan, mrzel veter je lepo pretrgal meglo, da smo za trenutek videli celo sto dvajsetmetrsko skakalnico v Planici, preko nje pa v daljavi naš Beljak.

Ko sem se podpisal v spominsko knjigo in jim razdelil žige, sem imel prste tako trde od mraza, da jih skoraj nisem več čutil. K sreči je bila Betka vroča okrog pasu, pa mi jih je odtajala. Še hitro en pogled skozi Leico, potem pa v diru za njimi, po gamsji stezi proti koči.

Po kosilu smo nadaljevali pot z avtobusom po serpentinah navzdol v dolino Trente. Sredi poti je cesta speljana skozi predor, pred katerim je stalo nekaj krav. Moral sem izstopiti in jih napoditi. Za vsak primer sem šel pred avtobusom skozi predor in ga tako počasi pripeljal na drugo stran.

Zaustavili smo se pri spomeniku, ki so ga naši alpinisti postavili alpinistu dr. Juliusu Kugyju, ki je tako zelo ljubil naše planine, posebno Trento in jo v eni izmed svojih knjig tudi tako lepo opisal: »Da erhoben die Berge der Trenta ihre weißen sagenumwobenen Häupter, weit öffneten sich ihre lichterfüllten Hallen, und über ihnen erstrahlte in wundervoller Größe und Hoheit die Riesenkupel des Triglav. Dort sah ich ihre Burg.«

Poslovili smo se od Kugyja in nadaljevali pot proti izviru Soče. Neznana sila, podobna magnetni, nas je vse, razen dveh deklic, tako vlekla k izviru Soče, da me je pogled na to »dirko« spominjal na »Cross Country«, kakršnega prirejamo spomladi za staro in mlado. Bil sem že prepričan, da bom lahko posnel »juriš romarjev k Soči«. Toda vse mi ni uspelo; Kladnik je bil prvi. In to je bilo tudi prav. Kakšna lepa scena: klečal je pred votlino, napolnjeno s kristalo čisto, skoraj temnomodro Sočo. Zdelo se mi je, kot da moli. Šele Gornikov oče, ki je kot naslednji prišel k izviru, me je zdramil iz sanj.

Prvi slap na Soči

Ob izviru stoji majhna koč, ki spominja na koč iz pravljice o »Janku in Metki«. Tukaj prodajajo lepe spominčke in malinovce, toda ne s sodo in ne s kislo vodo, ampak s — Sočo.

Stopil sem še enkrat k Soči in posnel njen prvi slap, potem pa v njegovi prhi v mislih deklamiral Gregorčičevo »Soči«:

»Krasna si bistra hči planin,
brhka v prirodni si lepoti,
ko ti prozornih globočin
nevihte divje srd ne moti!«

Z »gremoooo!« so me spet zdramili. Zaustavili smo se pri botaničnem vrtu pred Trento. Videli tukaj nismo dosti, ker večina planinskih rož ni več cvetela; našli smo le z latinskimi imeni popisane na tleh ležeče pločevinaste etikete. In ker sva si z Angelco sila zanimiv grm le predolgo ogledovala, so nama zaklenili izhodno leso; avtobusa pa vseeno nisva zamudila. Tako smo vsi skupaj srečno pristali v Trenti. Našežali smo se, da bomo Viktorja z njegovimi štirimi desetlinami deklic našli tukaj. Ni jih bilo. Peljal jih je na Kriške pode, kamor sta mu sledili tudi dve tretjini naše skupine kljub dežju in megli.

Naslednjega dne, ko smo se zopet vsi zbrali, smo nadaljevali pot proti domu. Med potjo pa smo si še ogledali vojaško pokopališče iz prve svetovne vojne in trdnjavo na Klužah ob rečici Koritnici, nad katero je speljan most dobrih dvajset metrov nad njeno strugo. Za trenutek smo se ustavili tudi v Bovecu, tako da je Stanka lahko prodala na ulicah trentarske metropole zadnjo številko zagrebškega »Sporta«, ki smo ga ji vtaknili v kapuco tako, da sploh nič ni slutila in se ji je zdelo nerazumljivo, zakaj se ji vsi smejejo.

V Tolminu smo se spet ustavili in šli h kosilu. Od tod naprej je pa šlo brez postankov vse do Trojan, kjer smo se založili s pečenicami za zadnji del poti.

Nabrali smo si dosti žigov, precej tudi za »Transversalo«, toda največ »štampljk« pa si je nabrala naša Inkognita, ki je z

zamenjave oziroma za pridobitev potrebnih deviz. Ker ta akcija ni uspela, stara avtomobila pa sta bila v brezupnem stanju, je Železarna Ravne 18. decembra 1953 kupila reševalni postaji **nov moderni reševalni voz VW** prek podjetja »Slovenijaavto« v Ljubljani.

»Izbira« Slovenj Gradec plača 170.000 dinarjev za osebni avtomobil »Opel-Super«, ki ga je — kot omenjeno — pred tem vzel reševalni postaji OLO Slovenj Gradec. **Dne 15. decembra so se že vselili v novo garažo, šoferji pa v nova stanovanja.** S tem je bila reševalna postaja končno in odlično upostavljena in tik Zdravstvenega doma, kamor taka ustanova zaradi hitre obravnave tudi spada. Za to ureditev gre poleg uvidevnosti oblastnih in zdravstvenih faktorjev ter Železarne Ravne velika zasluga vodji postaje Ervinu Wlodygi.

Naslednja leta pa so tako nova, da jih tu ne bomo popisovali, čeprav jih kronika vključuje do zaključno 1955.

Poleg priznane urejene in sposobne reševalne službe v našem kraju je agilni vodja oskrbel s tem tudi kroniko tega prizadevanja.

Iz podrobnega pregleda voženj z reševalnimi avtomobili, ki je priključen kroniki, bi povzeli samo sumarni številki: od leta 1929 do vključno leta 1955 (podatki za leto 1927 in 1928 manjkajo) je bilo skupno 10.395 prevozov z nad 473.880 kilometri.

Borba za pašnike

Dne 19. junija t. l. je Pašniško gospodarstvo Plešivc, katero je bilo doslej okrajno podjetje ter je imelo svoj sedež v Kotljah, izročilo svoje pašnike zastopnikom kmetijskih zadrug. Pri predaji so bili navzoči predstavniki Okrajne zadrugne zveze v Mariboru ter kmetijska referenta občine Ravne in Črna. Že spomladi je bil ustanovljen medzadružni pašniški odbor za plešivske pašnike iz zastopnikov KZ Tolsti vrh, Kotlje, Sele, Stari trg, Podgorje, Črna in Sent Danijela ter državnega posestva Javornik. KZ Prevalje že ima svoje pašnike pri Macigoju in na Obretanovem, zato pri tem odboru ni bilo upoštevano. V poročilu pašniškega gospodarstva so zanimivi podatki iz borbe naših kmetov za pašnike. Glasi se tako:

»Ko predaje Pašniško gospodarstvo Plešivc zastopnikom kmetijskih zadrug svoje pašnike, je prav, da se ozremo nekoliko nazaj v zgodovino borbe naših kmetov za pašnike. Stari Lužnik, Vorančev stric, katerega Prežihov Voranc tako lepo opisuje v Jamnici pod imenom Munk, je trdil, da so imeli Kotuljci na Verniških in Šesernikovih planotah določene pašne pravice. Te pravice seveda niso bile zastonj. Vsak kmet je imel tudi določene dni v letu, ko je moral pomagati pri graditvi plotov, ki so bili napravljeni iz špevt in pri urejevanju hlevov. Pravice do teh pašnikov je po zvižachi vzel grofovski upravnik. Grofu je bila živina napoti zato, ker je imel načrt, vse te pašnike krog in okrog Plešivca pogozditi. Ljubše mu je bilo, da so se na teh krajih pasli jeleni, gamsi in srnjad, kakor pa govedo in ovce. Če je šel pred kakimi 50 leti kdo na 'Goro' okrog narovskih ladin, je lahko videl, da so bile narovske ladine še delno njive in sedanji gozdovi okrog njih še obsežni pašniki. Na Lužah pod 'Goro' še danes vidiš ostanke nekdanjih hlevov. Ravno tako so bili na spodnji strani Plešivca obsežni pašniki tja do Vernice. Tudi tu še najdeš sledove nekdanjih živinskih hlevov in ovčjih staj...«

Naši predniki, ki so že takrat poznali koristi planinske paše, so bili prisiljeni preusmeriti pašo. Svojo živino so gonili na Luže, to je severnozahodno od Koprivne in na Olšavo. To pašo je preprečil verzajski plot. Leta 1909 so nekateri kmetje s Tolstega vrha in Kotelj ustanovili pri Osetu na Tolstem vrhu živinorejsko zadrugo Tolsti vrh. S pomočjo hranilnice v Dravogradu so kupili Kurijevo posestvo nad Černečami. Tu so uredili pašnike. Pašnik ni zadostoval potrebam, ker je bila kapaciteta pašnika premajhna. Spaslo se je komaj 40 glav goveje živine in še to zelo slabo. Število zadrugnikov je moralo

biti omejeno. Pred prvo svetovno vojno so zato kupili še Ravnjakovo posestvo na Ojstrici in so s tem povišali kapaciteto pašnikov na 80 glav. Ti pašniki so tokrat popolnoma nezakonito prišli pod agrarno reformo, ker je bila to zadružna lastnina. Sedaj upravlja te pašnike Kmetijska zadruga v Dravogradu. Okraj Slovenj Gradec je že pred prvo svetovno vojno organiziral pašnike na Graški gori. V Kotljah je bila 20. februarja 1927 ustanovljena živinorejska in pašniška zadruga »Uršuljska planina«, in sicer z namenom, da bi kmetje z agrarno reformo stare Jugoslavije prišli do pašnikov; tako so namreč zatrjevali tedanji politikanti. Grof Plešivca ni odstopil in pašniška zadruga v Kotljah je ostala brez pašnikov. Ta zadruga je gojila pincgavce in se tudi v kulturnem pogledu precej razvijala. Starejšim osebam bo gotovo še v spominu veličasten kmečki tabor v Kotljah iz časa obznane, na katerem se je prvič igrala »koroška ovset«, katero je napisal po skupnem razmišljanju pašniškega odbora Kuharjev Anzej.

Leta 1945 je prevzelo Plešivec državno posestvo Javornik, na Ravnah; tedanji upravnik Šmarčan je opravljal tu začetne pionirska dela. Znano je, da je imel pri organizaciji pašnikov velike težave, kajti ljudje, bivši grofovi najemniki in drvarji so bili mnjenja, da pripada ta zemlja samo njim. Pozneje je Plešivec, Šesernikovo in Verjanšekovo prevzelo državno posestvo Radlje, pri Jeleni in pri Lavterju pa je pašnike izkoriščala ekonomija Pivola pri Hočah. Ko so prišle kmetijske zadruge do večje veljave, je okraj Slovenj Gradec ustanovil Pašniško gospodarstvo Plešivec, vendar pa kot okrajno podjetje. Uvidel je, da do tedaj dodeljenim državnim posestvom primanjkuje pašne živine, dočim pa kmetje svojo živino niso imeli dajati kam v pašo. Letos spomladi so s pašniki

na novo urejevali. Za pašnik Plešivec je bil izvoljen medzadružni pašniški odbor s predsednikom Šmarčanom na čelu. Po tedanjem sklepu bi imele pravico do paše KZ Tolsti vrh, Kotlje, Sent Danijel, Sele, Stari trg, Podgorje in Črna ter državno posestvo Javornik. Državno posestvo Radlje je prostovoljno odstopilo od pašnih pravic.

Ob koncu oficialne predaje pašnikov je bila izražena želja, da bi kmetijske zadruge sedaj, ko lahko rečejo, da so plešivski pašniki res zadružni pašniki, storile vse, da bodo ti pašniki vzorno urejeni in da bodo tako v korist našemu kmetu in skupnosti ter v ponos zadrugništvu in ljudski oblasti.

Beno Kotnik

O BOLEZENSKIH IZOSTANKIH NI VEČ KAJ POROČATI

V zadnji številki smo na strani 44 omenili hudo zaostalost naše delovne skupnosti v pogledu bolezenskih izostankov. Pri obeh slovenskih železarnah so bili v tem smislu mnogo boljši.

Za polletje je bil odstotek bolezenskih izostankov pri nas še 6,77 %. Že avgusta pa smo to zgubo znižali na 4,58 % in septembra še naprej na 4,03 %. Od marca (ko je pomagala tudi gripa), ko je bil odstotek bolezenskih izostankov najvišji — 8,19 %, smo torej do septembra popravili za polovico.

Tako je prav, pa o tem zato ni treba več razpravljati.

VORANČEV ZBORNIK

Ob koncu leta bo izšel »Vorančev zbornik« — knjiga, kjer bo o tem boljševidu napisano kolikor mogoče podrobno. Lotili so se ga namreč slavisti z dr. Marjo Boršnikovo na čelu. Sedaj, ko list zaključujemo, o podrobnostih še ne vemo toliko, sklepamo le, da bo pri tolikih avtorjih, ki so bili v to svrho več dni tudi v našem kraju, mož popolnoma — zdelan.

Pri dr. Kugyjevem spomeniku v Trenti

njimi poštemplala vse razglednice tako, da je zadnja dva »odtisa štampljke« iz koč na Križkih podih prinesla na Ravne kar na vratu. Če je imela kakšno »štampljko« tudi na ramenu, ne morem trditi, ker tega nisem videl, kljub temu, da je nosila na planinah globok dekolté.

Ta je bila na Macigojevem. Jesen je, pa je treba domov. Ko priženejo živino s paše, je na kmetih vedno praznično: pometeno in nova stelja v hlevu. Vsa družina se zbere okrog juncev in jenic, ki so se vrnili večji

»Pastirska«, ki smo jo peli, ko smo gnali živino na pašo za Uršljo goro. Zapel Ivan Dretnik, po domače Ajnžik s Tolstega vrha. Gre po narodni »Zlati časi«, ali pa (predvsem nazaj grede) kakor koli.

VOHA, JIRS! ŠTIJA, ŽAMP!

Zimski časi, pohitite,
da hleve nam razbremenite.
Je prišel čas, ko gre živin'ca past
za zdravje njeno, njeno boljše rast.

Lepa naša domovina
tam onkraj Uršlje je planina.
So travniki, so lepi pašniki
in travca, travca tam že zeleni.

Prignali bodo tudi drugi,
ki člani v naši so zadrugi.
Bo tam živinca skup iz vseh sosesk,
planine prave velik, velik lesk.

Bavška milo zajokala,
ko Zampa je na pašo dala.
Le bodi Bavška ti brez vseh skrbi,
saj tam za Uršljo, Uršljo hudo ni!

Pridem jaz pogledat včasi,
dotlej se, Zampi, lepo pasi.
Bod' Bog s teboj, pastire bo za teboj,
oh, srečno, srečno, mladi Zampi moj!

Cim pripeka sonce vroče,
pa stopimo v planinsko kočjo.
Pastir, spocij, en liter mošta spij,
potem pa bomo domo, domo šli!

Ajnžik:

Živ koledar

Rajna Španirčeva mati so vzeli neko sedemnajstletno drobno dekle iz Črne v službo. Od doma je morala menda zato, ker so spoznali, da ni bila več sama na sebi. Rodila je sina, krstili so ga za Roka. Za botro so šli Španirčeva mati sami. Mlada mati pa je kmalu zatem umrla in ker pri Španircu niso imeli lastnih otrok, so vzeli poba v rejenstvo. Tako je Rok vse življenje ostal pri hiši, mater Španirčevo pa je zmeraj spoštljivo klical za »goco«.

Komaj je pob dodobra shodil, je že bilo očitno, da bo imel telesno hibo — golšo. Ta se mu je vedno bolj večala in ko je dorastel, je imel dolgo visečo golšo, ki je bila v resnici debelejša od njegove glave. Glavo je imel deček zelo majhno, z ozkim čelom, majhen nos in ozko koničasto brado. Z drobnimi sivimi očmi je zmeraj radovedno plaho gledal. Teža golše mu je natezala kožo na obrazu in zato je gledal zelo »košato«, kot so ljudje rekli. Klobuk je nosil vedno — vsaj kolikor jaz pomnim — zvončaste oblike, z velikimi, navzdol obrnjenimi krajci. Tako

je imel vedno pokrito čelo in je dobesedno gledal izpod klobuka. Obleden je bil navadno v ponošeno, preveliko obleko. Bil je srednje, bolj šibke postave. Hodil je hitro, živahno, kakor da se mu vedno mudi. Sploh je bilo v njegovi hoji in kretanjah nekaj južnjaško živahnega. Govoril je vedno hitro, in sicer včasih z glasnim pojočim glasom, spet pritajeno ali pa na pol šepetajoče. Smejal se je zelo rad s svojim košatim, zateglim, malce bebastim smehom. Sicer pa je bil revež itak malo omejen.

Rok je opravljal vsa lažja kmečka dela, vendar je bilo njegovo glavno opravilo — paša. To pa ni bila lahka stvar. Paša po grdem skalnatem bregovju, po goši in novnah je bila vse drugo ko pa lahko delo. Večinoma je bilo paše bolj pičlo in že itak sitna živina je še bolj bezljala. Tistih nekaj ovac, katere je pasel zraven goveje živine, se tudi ni držalo črede, gotovo pa ne v času borovnic in gob. Zato Roka paša ni veselila in si je skozi vse poletje, kljub temu da ni bil smučar, vroče želel snega.

»Čez kolena, do riti naj ga vrže, tega ...«

Rok se je rad tudi krepko izražal. Znal je namreč tudi dobro kleti — na drobno — kot so ljudje rekli. Pozimi pa, ko ga je že dajalo rezanje krme, si je močno želel kopnega, da bi lahko spet gnal na pašo. Tako je bil v nekakšnem začaranem krogu, iz katerega ni vedel nobene druge rešitve kot — garanje.

Do smrti svoje krušne matere (1935) se ni smel veliko ganiti od doma. K mrličem bežati, k polnočnicam in v sosesčino po kakšnih malih opravkih. Potem pa se je navzdignil in začel po malem prosjačiti. Ob dnevih plače je oblegoval perzonele in delavske hiše po Guštanju in Prevaljah, prodiral je dalje proti Mežici, Črni, celo v Javorje ga je zaneslo. Ob Veliki Gospojnici je obiskoval kmete na Prevaljah, o Šentilovem pa kmete v Guštanju. Takrat namreč kmetje po starem običaju pečejo »krajce«, t. j. kolače, da z njimi obdarujejo tiste delavce, ki so pomagali pri žetvi. Kot mi je Rok sam nekoč rekel, je bila njegova najljubša jed pogača in sladek mošt.

Na teh »pohodih« se je Roku pripetel marsikak dogodek, ki sicer ni povzročil nikomur škode, pač pa je bil povod za smeh in nove marnje.

Nekoč, ko je prišel že ponoči do Travnekarja, se mu ni ljubilo domov. Šel je spat na gumno in prav tu se je začela njegova smola. Ponoči, ko mu je bilo treba na stran, se je v temi zašlutil in padel v nepokrit reznik. Sreča, da je bilo še rezanice v njem, drugače ne bi odnesel zdravih kosti. Iz te ječe ga je rešil šele zjutraj gospodar, ki je prišel krmit živino. Rezanico je našel popolnoma stlačeno, kar je pričalo, da je Rok, ko je iskal izhoda neprestano mancal po njej. Da se mu je pri tem že pripetila nesreča, je pričalo to, ker je bila njegova prva pot v bližnji gozd.

Zelo jih je nekoč prestrašil tudi pri Iyatu. Z vso silo je treščil neko jesensko popoldne v kuhinjo in zakričal: nož, nož, zagrabil na mizi ležeči krušni nož in zbežal z njim iz kuhinje. Skozi okno so ga še videli, ko je letel za hlev, pa si niso upali za njim. Kot se je čez čas pokazalo, to tudi ni bilo potrebno, kajti Rok je spet prišel v kuhinjo ves nasmejan in nekako olajšan. Vrnil je nož in se je takole zahvalil:

»Buhvonaj, da ste mi dali nož, da sm mov!«

Zadeva je bila šele zdaj jasna. Rok namreč ni imel pasu, opasan je bil vedno z navadno špago. Nesreča je hotela, da se mu je ta ob potrebi zavozlala in ker revček ni imel noža, mu ni kazalo drugega, kakor zateči se k najbližjim ljudem po pomoč. Ker je bil takrat ravno čas sladkega mošta, se mu je na to pot še bolj mudilo.

Čeprav je Rok vedel, da so dvojnega spola ljudje na svetu, ni imel nič od tega. Nežnega spola sicer ni preziral, bil pa je do njega popolnoma brezbrizen. O ljubavnih stvareh se sploh ni maral meniti. Nekdo je nekoč rekel, da je bil prav zaradi tega srečen. (To je moral biti že strupen jezik.) Pač pa je Rok upošteval ženske čisto z gospodarske strani. Če se je zlotil, je mogel debatirati o vlogi moških in žensk v gospodarstvu. In glej čudo! Čeprav

Rok ni imel niti pojma o zakonskem življenju in dasiravno bi po njegovi zunanosti vsak sodil, da ni sposoben samostojno misliti, je vendar imel vrlino, ki bi lahko bila za vzgled prenekateremu zakonskemu možu. Rok je namreč priznaval tisto, kar ženski svet tako pogreša in kar tako rad sliši, namreč priznaval je, da je žensko delo človeški družbi enakovredno in koristno. Spominjam se, kako je nekoč pri mrliču skušal s svojimi preprostimi besedami in okornimi izrazi prikazati moške one, ki opravljajo pridobitno delo, ženske pa ga upravljajo oziroma gospodinjo.

»Moški kruh pridievajo...«

»Ženstvo pa ga žrejo,« mu je hitro segel v besedo rajni Čužlak in ob hrupnem smehu je bilo debate konec.

Kot sem že omenil, je Rok smel hoditi bedet k bližnjim mrličem. Zaradi tega se je revček po pravici lahko veselil, če je hotel kdo v soseski v bližnji okolici umreti. Pri mrličih je bil Rok osrednja točka vsega zanimanja in zabave. Posebno mladina se je zabavala ob vsaki njegovi kretnji in besedi. Pa tudi odrasli so se radi vtikali vanj, deloma zato, da jim je prej minil čas, deloma pa zategadelj, ker je Roku dobro tekel jezik in je bil zelo dovzeten za vse dobronamerne norce. V šali ni ničesar zameril.

»Jaz mam krofe za vsak dan, ti jih pa za praznike, še za Vejko nuč nimaš,« se je po navadi odrezal tistemu, ki si je drznil zbijati šale na račun njegove golše.

Z njim se je očitno zabavala tudi naborna komisija vsa leta prve svetovne vojne. Čeprav je bil očitno vojaške službe nezmožen, so ga vselej potrdili za začasno nesposobnega, ker so hoteli to figuro še in še videti.

Pel je zelo rad. Ni ga pa k temu vlekel dar petja, kajti posluha sploh ni imel. Ni poznal višine ali barve glasu, njegovo petje je bilo včasih zateglo, otožna lajna, spet naglo rastoče in padajoče drdranje brez vsake povezave, ali pa kot nekakšno deklamiranje, včasih pa se je prevrglo v navadno pripovedovanje. Smešen je bil, kadar je pel. Mala usta je na široko odpiral, mižal, majal z glavo. Petje mu je krajšalo čas na paši. Pri petju na paši je vselej ali mahal s šibo, ali pa se pozibaval z gornjim delom telesa. Ker je bil pri petju tako smešen, so ga pri marsikateri hiši nahvalili, da jim je pel. Ne vem, komu se je ljubilo, da ga je naučil tisto šegavo:

bicka po brazdi gre,
bidrc po robu;
bicka ma zizije,
bidrc pa mode.

Kot nihče pod našim soncem, tudi Rok ni bil brez napake. Slabost pri njem so bile muhe, ki so ga napadale enkrat v mesecu po dva, tri dni. V teh dneh ni bil nadležen, zaprl se je le sam vase. Brez dela ni bil, samo ukazovati mu takrat ni smel nihče. Poiskal si je delo kje na samem, najraje takšno, pri katerem se je motil s štetjem. Največkrat je kje v novnah ali goši nosil drva ali pa steljo. Tiste dni se ni umival, niti se ni pustil umiti ali obriti, jedel in pil sploh ni. Ko so ga

muhe popustile, se je od izčrpanosti kar tresel. Zahteval je vse obroke jedi, kar jih je zamudil, in je tako zamujeno nadoknadil. Jed mu je namreč vedno zelo teknila. Ljudje so pravili, da je imel gladovno sušico.

Čas je že, da povem tisto Rokovo lastnost, zaradi katere sem se namenil pisati o njem. Opisati njegov izredni spomin je glavni namen tega pripovedovanja. Rok je imel namreč izredno dober spomin. Bil je pravzaprav pri Španircu poleg hlapca in pastirja tudi živ koledar in živa knjiga. Ko so dobili novo Blasnikovo pratiko, je Rok ves dan sedel pri nji in jo ogledoval. Tisti dan ni hotel ničesar delati. Čeprav je bil nepismen, si je za čudo dobro zapomnil vse datume važnih godov, zapovedanih in nezapovedanih cerkvenih in državnih praznikov, sončne in lunine mrke, planete, sploh vse važne datume. Pa ne samo to. Vedel je tudi vnaprej, na katere datume bodo drugo leto prišli premakljivi prazniki. Potem ni vse leto pogledal pratike, pomnil pa dobro vse leto, kar je v njej videl. Če so pri Španircu pripustili kravo ali svinjo, jim tega ni bilo treba zapisati. Že takrat je na pamet izračunal in potem ves čas dobro pomnil datum, kdaj bo povrgla. Vedel je za vse datume rojstev, porok ali smrti sosedov in znancev iz bližnje okolice. Če ga je kdo vprašal, če ve, kdaj se je zgodilo to ali ono, se je usedel za mizo, položil desnico na vogel mize in s kazalcem rahlo počasi bobnal. Oči je za nekaj trenutkov uprl v strop, potem se obrnil do tistega, ki ga je vprašal, in mu hitro pritajeno ali na pol šepetaje začel pripovedovati. Če je bil pohvaljen, je prasn timer izraziti zategli smeh, kajti pohvala mu je zelo prijala.

Nadvse zanimiv je dogodek, ko ga je nekoč neka kmetica prišla vprašat za rojstne podatke svojih otrok. Temu se ne bomo čudili, če upoštevamo, da so bili takrat stari ljudje nepismeni, rojstnih podatkov pa tudi ni bilo treba tako pogosto servirati kakor v zdajšnjih časih. Kot običajno se je Rok usedel za mizo, začel bobnati in se zazrl v strop. Čez nekaj trenutkov je uprl svoj pogled v kmetico in rekel hitro, pritajeno:

»Juri je biv rojen en dan pred Venartnico (24. III.) osmega leta.«

Spet se je zagledal v strop. Kazalec desne roke mu je počasi enakomerno bobnal po mizi. Pogledal je znova kmetico:

»Tonč adnajstega jenarja desetega leta.«

Vsakokrat, ko je povedal, se je vzradoščeno zateglo nasmejalo.

»Liza o Sinsvetih adnajstega leta.«

»Franc o Porcunkolem dvanajstega leta. Mi smo vozili gnoj za repo.«

»Pavla na Šenperčerjevo štirinajstega leta.«

»Potem pa je prišla vojska.« Rok se je na široko nasmejal. Znal je namreč tudi podregati, toda zelo obzirno.

»Devetnajstega leta pa se je znašel še Zep.«

Kmetica se ni mogla načuditi Rokovemu spominu.

Prepozno je sedaj prerokovati o Rokovi usodi, toda eno je gotovo: če ne bi bil prizadet in bi imel priložnost iti v šolo, bi se v matematiki gotovo visoko povzpela.

To bi bilo na kratko in površno opisano življenje, lastnosti in dogodivščine Španirčevega Roka, tega v premnogih očeh tako zapostavljenega siroteja. Ni pa bilo njegovo življenje prazno, kot bi kdo na prvi pogled sodil. Dolžnosti svojega stanu je izpolnjeval. Življenje mu je potekalo mirno, zmerom enako, medlo kakor v kalnem potoku leto za letom; isto je mislil in delal dan za dnevom. Paša, delo pri živini in na polju, vse to je spadalo v njegovo področje, za drugo se ni menil. Kaj je bila njemu mar bitka na Marni ali za Verdun, kaj ga je brigala Galicija ali Karpati? Da bi le živina imela dosti paše in da bi krompir obrodil, to je bila Rokova skrb. Ni se brigal za gospodarsko krizo, čeprav jo je tudi on bridko občutil. Samo da je dobil svoj obrok hrane, pa je bil srečen. V vsem njegovem bednem, skromnem življenju ga je krasila ena lepa lastnost: srčna zadovoljnost! Gotovo je bolj zadovoljno gulil svoj trdi, črni kos pošteno zasluženega kruha kakor marsikakšen objestnež, ki se za obloženo mizo razburja, če manjka jedi le ena začimba!

Kdo ve, morda je tudi Rok znal misliti, le da svojih misli in čustev ni znal izraziti, povedati. Kadar je imel priložnost poslušati godbo ali petje, se je ves zamaknil. Mirno je obsedel, sklenil roke in z odprtimi očmi in usti poslušal, nepremično poslušal. Morda so ga glasovi godbe ali petja odmaknili od sedanjosti, ga uspavali, da je videl ali se zavedal svojega bednega življenja? Morda so mu zbudili spomin na preživele bridke, težke ure, na že davno pozabljene krivice? Morda se je v teh trenutkih ukvarjal s tisto bridko mislijo, zakaj se ne godi vsem enako dobro, zakaj ne sije sonce vsem enako lepo. Govorili so celo, da je vsakokrat, kadar je poslušal pesem o ciganski siroti, imel solzne oči. V našem kraju je namreč navada, da se pri mrliču poje, in sicer pesmi nabožne vsebine pa tudi druge primerne pesmi.

Nihče ni nikoli vedel, kaj je mislil in kakšna čustva so ga navdajala. Če te je gledal s svojimi živimi, plahimi očmi, ki so tako odkrito otroško vdano kukale v svet, se ti je zdelo, da ti pravi: »Poglej, prav takšen sem, kakršnega me vidiš!« Saj res, prav takšen je bil in ostal do svojega šestega križa, ko ga je leta petinštridesetega pobrala vodenica.

POMANJKANJE STROKOVNIH KADROV

Iz objav Zelezarne Zenica razberemo, da imajo sedaj zaposlenih 283 tehnikov, 76 inženirjev, 156 visoko kvalificiranih delavcev in 2870 kvalificiranih delavcev; potrebujejo pa 666 tehnikov, 210 inženirjev, 2122 visoko kvalificiranih delavcev in 3650 kvalificiranih delavcev.

Podobno je po vsej naši delavnosti, zato ljudem, ki kaj znajo, še dolgo ne bo treba tarnati za zaposlitvijo; vsi pa imamo nujnost in možnost pridobitve kvalifikacije.

*

IZGUBA ZARADI BOLEZENSKIH IZOSTANKOV

Po Vidakovičevem prikazu v listu »RAD« smo n. pr. leta 1952 zaradi bolezenskih izostankov od dela izgubili v državi nad 30 milijard dinarjev narodnega dohodka. Zaradi bolezenskih izostankov gre dnevno v izgubo okrog sto tisoč delovnih dni.

Ta stvar nazadnje le ni tako enostavna.

Uspel seminar na Ravnah

V okviru Društva livarjev Slovenije je podružnica ravnskih livarjev organizirala na Ravnah seminar s temo: **KONSTRUKTOR IN LIVAR**. Strokovni razgovori so trajali štiri dni (od 10. do 14. oktobra 1956) in se jih je udeležilo 30 strokovnih sodelavcev te specialne zadolžitve. Udeleženci so bili iz naslednjih podjetij: Litostroj, Železarna Jesenice, Livarna Niš, Tovarna avtomobilov Maribor, Mariborska livarna, Torpedo in Vulkan z Reke, Strojna tovarna in livarna Nova Gorica, Livarna Muta, Keramična in kemična tovarna Kamnik in Železarna Ravne.

Razgovore »Konstruktor in livar« je vodil šef jeklarne Ravne, Boris Florjanič, razgovore »Tehnologija napajanja jeklenih ulitkov« pa obratovodja naše livarne, inž. Leopold Gams. Zadnji dan je predaval o visokofrekvenčnih pečeh inž. Sellner iz Avstrije, ki je pokazal tudi poseben film.

Na seminarju so predvajali devet strokovnih filmov z jeklarskega oziroma livarskega področja.

Udeleženci so si v času seminarja poleg Železarne Ravne ogledali tudi rudnik v Mežici, tovarno v Rušah in livarno na Muti.

Društvo livarjev Slovenije je že v prvih letih pokazalo, da je eno najbolj delovnih v državi s smotrnim programom. Ravnaska podružnica livarskega društva pa je s 180 člani najštevilnejša in — kot smo sedaj ponovno videli — sposobna vodilno sodelovati za napredek livarske stroke in livarjev slovenske in jugoslovanske domovine.

Predavateljem in poverjeniku tov. S. Turku še tu posebna zahvala za vsa prizadevanja za strokovno višino in uspeh tečaja.

Domače anekdote

Aleksander Gracijanski, avtor članka »Kako se odvadimo kajenja«, je stopil v mojo sobo s prižgano cigareto.

»Kaj,« sem se začudil, »vi spet kadite?« Pri roki sem imel slučajno zadnjo številko »Fužinarja« in mu jo pokazal rekoč: »Kaj pa ta sestavek...? Vas je prvega zgrivalo?«

»Oh, to ne, pač pa sem za to prestavo dobil jurja in sedaj spet lahko kadim!«

★

Nekdo me je vprašal, kakšna je kratica za evropsko gospodarsko pomoč. Ker nisem bil siguren ali je EEOC ali OEEC, sem stopil do našega urednika in ga vprašal: »Tovariš Kuhar, kakšna je kratica za evropsko gospodarsko pomoč?« Odgovoril mi je: »Ne vem, jaz si kar sam služim.«

★

Šef: »Zakaj ste zamudili službo?«

Uslužbenec: »Tovariš šef, sanjalo se mi je, da imam svoj avto, pa zaradi tega nisem vstal tako zgodaj. Ko pa sem šel gledat kje je, je vlak že vozil mimo naše bajte.«

INTERNACIONALNA BESEDA

Že sedaj je ponekod in nekoliko tako, v resnično kulturnem in naprednem svetu pa bodo pojmi in občutki domovine lahko vedno širši. Toda predvsem tu imajo prednost veliki.

Nabavni vzdih: Ali je kje kaka zadruga na svetu, ki prodaja pridelke ceneje kot privatni kmet?

IZLET V TOPLO

Na planinski trati

Obisk pri Fajmutu — na enem izmed domov tam gori. Vsi so podobni: delovni in skromni, pa svetli, ponosni in stanovitni kot skale in nebo nad njimi. Dve uri je hoda tje gori, zato je tam seveda manj ljudi in toliko več povezanosti s naravo. Otroci pa kar pridite v ta kraj, da boste doživeli planinski raj — domovino in sij svetlih gorskih domačij

Po strmih poteh . . .

Mogočno se odražajo na severu s prvim snegom pobeljene gore; žarijo, da me skeli v očeh. Vsakdanjost se umakne. Misli gredo nečemu lepšemu naproti . . .

Gorsko poletje — avgusta je. Sončen popoldan ugaša, sence se vedno bolj daljšajo. S stebra Brane se spuščamo po ridah na Okrešelj. Trije različni glasovi se mešajo, se odbijajo s plati Turske gore pod meli Brane. Še se zamujamo pri steni, zdaj vemo še za vsak oprijem. Čas bo podoba

ki se spusti na Savinjsko sedlo ter nadaljuje v razdrapano Mrzlo goro na severu. Misel omahne. Ne more čez, tudi če bi hotela. Zajeta je v tem prostoru. Vse kar je dolinskega, je daleč, za nekaj časa odloženo breme.

Stopili smo v mračno jedilnico poleg kuhinje in odvrgli ropotijo. Skozi majhna okna je še prodiralo nekoliko svetlobe. V kotu okrog mize so sedeli fantje s Cicom v sredi. To so mladi železarji, ki jih Cic in Marko uvajata v plezanje. Pogumni so;

Cigaretni dim je napolnil prostor in predal prostor s tanko meglo. Nisem ga vaju. Ob meni sedi mož srednjih let, očividno oče punčke in fantka, ki jima tokrat namesto mamice pripravlja večerjo. Ljubki so. Nekoliko dalje sedita fant in dekle drug ob drugem, zamišljena, daleč od resničnosti! Kdo bi še ugibal! Zaljubljenca. Komaj čakata oskrbnika, ki jima bo nakazal ležišče. Sredi dveh deklic sedi podjeten plavalasec. Desni stalno nekaj šepče, ta se mu smeje na vsa usta. Da bi zakrila svojo nepotrebnost, brska druga po vpisni knjigi. Vmes bliska z očmi po prostoru, nemirno nekaj išče. Pred solčavskimi lovci se sveti rumena kapljica, sami moški so. Lov je bil buren, kakor pravijo, nič niso ustrelili. Starca pijeta žganje, vino je zanju preslabo, le z žganjem sta še zadovoljna. Fantje mečejo karte. Jože se razburja, hoče zmago. Krili z rokami in pravi, da ima dosti. Ostali se umivajo pri koritu pred kočo.

Drago sede poleg mene.

»Že veš, kam bova jutri lezla?«

»Marko mi je svetoval južni raz. Skute. Napeta in lepa plezarija, pravi!«

»V redu.« Tako je za to. Še nikdar ni oporekal.

Počasi se odpravljajo spat. Tudi tečajniki gredo, sicer jih nihče ne sili, toda utrujeni so in jutri bo treba spet v steno.

Zberemo se v kuhinji okrog štedilnika. Prijetna toplota in duh po sveže kuhanem mleku se širi. Molče smo obsedeli. Oči se spogledajo, bomo začeli? »Dajmo,« de odločno Cic.

Pojemo o delu, ljubezni . . . in seveda največ o gorah. Slovenska pesem polni srca. Edino v njej najde mir naša nemirna duša in na vrhovih po zmagi. Na vrsti je koroška, takšna, kot sta jo pela Drabosnjak in Lisičjak, ganljiva, globoko seže vsem. Zavest nečesa izgubljenega je v meni, spomin na rano mladost . . . Libuško polje, gmajna, pastirji, ki so bili moji tovariši. Pliberk, tu sem prvič prestopil šolski prag. Čista, mirna jezerca v soncu pod plavim nebom, na jugu skalne Karavanke. Na sever ravnina, Drava se vije. Nato zelena Svinjska planina, kjer se pasejo črede jelenov — to je zemlja, ki se Slovincem vedno bolj odtuja.

Pesem nas zbliža, ni razlike med nami, občutek enakosti nas prevzame.

— Deset je ura, treba je odnehati, dalje je prepovedano.

Tiho smo se priplazili na skupno ležišče. Zvoki speh ljudi se razlegajo: hrlijo, piskajo, drugi spet počivajo mirno. Iščem svetiljko, da ne bi pomotoma zlezal kakemu nežnemu bitju pod odejo. Ah, saj to so naši! Tu je še prostora. Zlezem na pograd.

Pogled je še nekaj časa uprt v temen strop, spomin obnavlja dogodke pravkar minulega dne, ki se ne bo več vrnil. Zavest mineva, utrujeno telo omahne v spanec.

Noč živi zase. Gore so se pogrezle vase; v bližini so, čutim jih. Skozi okno pihlja mlačen vetrič, listje šelesti, macesnu pod oknom češe mehke iglice. Na nebu trepečejo redke zvezde, nekje šumi voda . . .

Cicov glas nas prebudi iz globokega spanja.

»Pobje vstanite, sonce že razteza vrvi nad Ojstrico!«

Na Raduhi

Slika z alpinističnega tečaja Planinskega društva Ravne (Ciril Debeljak — vodja tečaja, inž. Mitja Šipek in Tone Potočnik)

zbledel, ostalo bo doživetje, zavest borbe in zmage.

Tišina vlada, tu pa tam pade kamen iz krušlivega, ropot zvabi oči. Kmalu je spet vse tiho kot prej. Sladka utrujenost se polašča udov. Pogled je uprt v dno krnice. Med macesni in bukvami je koča. Nad njo se vije dim naravnost pod mračneči se svod.

»Večerjo pripravljajo,« pravi zgovorni Marko.

»Kako se bo prilegla,« misli z Dragom. — Cic je s tečajniki že davno v koči.

Mrak se je gostil med stenami. Nebo nad gorami je še svetlo. Zadnji sončni poljub je drhtel na ostrem vrhu Ojstrice. Žarki so zlato obrobljali vrhove, ki omejujejo ta pravljični svet s pet sto in šest stometrskimi prepadi. Brana, Turska gora na jugu, na zapad se dviga mogočna Rinka,

dosti so že prelezli za začetek in dovolj težke smeri. Kako tudi ne, saj jih vodita odlična slovenska plezalca.

Oče tečaja Gorjanc je ostal na Korošici pri lepi, mladi Micki in čakal Mitjo. Morda je opazoval njeno vitko telo, njene mične gibe okrog štedilnika in se spominjal svoje mladosti?

Oh, ta Mitja, od nikoder ga ni, bi vsaj včasih katero urezali! Po večerji.

Večerja je izdatna: krožnik pošteno zabeljenih žgancev z grumpi in skodelica planinskega mleka. Naši želodci se potolažijo. Hitro smo pospravili. Razgledujem se. Jedilnica je skorajda polna. Mize so zasedene po posameznih družbah. Pogovori cveto. Svetilke nad mizami razsvetlujejo obraze. Nova poznanstva — povedo, od kod so prišli in kam nameravajo jutri.

Kako prijetno bi še bilo pod toplo odejo samo nekoliko poležati. Tako kot ob nedeljah doma. Zdaj pa v hladno odelo. Nič ne pomaga, treba je!

Pretegujejo se in zehajo. Brc, koc stran, oblečem srajco in hlače, na prepotene nogavice natakнем čevlje in se nemudoma odpravim k vodi.

»Dobro jutro, Marička!« Toliko, da je nisem podrl.

»Poglej, polno imaš, odstavil!«

»Oh, čisto trd sem. Veš kaj, pridi sem, bova nekoliko potelovadila. Boks ti napovem!«

»Za to si dobi drugega norca, kakšna ihta si!«

»Potem s tabo ni nič?«

Do vratu sem vtaknil glavo v vodo, jo posileno držal v hladu, dokler sem imel sapo. Vedel sem, da je to neprijetno, toda hladna voda požene kri. Ko vpije brisača zadnjo kapljo mokrote, se počutiš svežega in prerojenega. Glavnika ne rabim, lasje so prekratki. Z mojo toaleto je pri kraju.

Prihajajo tudi drugi z istim namenom in občutki.

Po obilnem zajtrku se odtrga od kože kolona ljudi, natovorjena z vrvmi in železjem. Molče stopamo po ozki stezi skozi hosto, čez okrešeljso trato, grušču pod stenami naproti.

Tla so še vlažna. Žive barve. Blazinice rdečega svišča, mali encijan in razne vrste kukavic s svojo lepoto vabijo. Zverženo rušje pod melišči brani drobnim sesutinam dalje. Veliki odlomi skal ležijo na dnu krnice, te je nemogoče zadržati, šele na ravnem nehajo svojo pot uničenja. Tu in tam se dviga osamljen masecen — vihar. Vzbujajo kljubovalnost, trmast je, če je močan, mu ne pride do živega vihar, ne plaz — vztraja. Zlato sonce je osvetlilo svet pod seboj, vpijalo vlago in rahlo meglico, ki je neslišno drsela nad okrešljevo trato ter izginjala neopazno.

Gore so gorele. Pogled ne vara. Jasno se odražajo čeri, kot noževa ostrina ostri razi, gladke plati, stolpiči in črni previsi. To vidi plezalec v steni. V laiku je groza, v nas nemir, želja po skorajšnjem spopadu.

Le redko je kdo izpregovoril, občudovali smo in mislili na to, kar nas čaka — na neznano. Fantje so občutili mnogo bolj, saj so prvič v stenah.

V hladu Turskega žleba smo se ločili. Tod je skozi vse leto sneg. Sonce posije sem celo poleti samo za nekaj ur. Stene se dvigajo navpično.

Markova in Cicova naveza je pod vstopom v Modec-Režkovi smeri in Szalay-Gerinov greben.

Na vrhu Turskega žleba se svet prevale na južno stran — na Pode. Iz sence in hlada sva s prijateljem na soncu.

Nekaj časa se ravna po rdeče-belih znamenjih, nato zapustiva utrto pot in kreneva po gruščnati strmalu.

Na vidnem mestu sva poiskala najino smer. Spodaj štiri stometrski navpični zid, ki se proti vrhu nekoliko položi — tu čez se bova morala prelisičiti.

Pod steno sva. Nemir se naju polasča. Močno čutiva svoje bistvo in prekipavajoče sile svoje mladosti. Prosta sva kot ptiča v zraku, neuprta in na ničesar vezana v dolini. Vse tone v pozabo in zgubi svojo

vrednost. Stena in človek si stojita nasproti. Stena ostane ista, človek ne premaga nje, ampak strah v sebi. Kaj, če bi se zdaj umaknila? Smešno, tega ne smeja, poraz je. To človeka stre, midva pa nočeva biti poražena. Trezno bova sprejela vse. Že mnogi so šli tod. Da bi bila manj vredna od drugih, ne, le pogum!

Zreb me je določil, naj začnem. Navezala sva se. Počasi in mirno sem začel. Vezala naju je vrv in iskreno prijateljstvo, ki je bilo potrjeno že v mnogih stenah z dejanji.

»Še šest metrov vrvi,« opozori Drago. Glej! Polička, še malo in stal sem na njej.

»Pridi!«

»Grem!« zakliče, da odmeva.

Varujem ga in rahlo vlečem vrv, da mu ne bi bila v napotje. Kmalu se prikaže kuštrava glava in zagorel obraz. Modre oči resno strmijo v skalo in iščejo oprijeme. Nato zgrabi močna roka za rob police, mišice se napno, telo se potegne — pri meni je.

Prevzamem funkcijo drugega. Podajam mu vrv, pogled je uprt v njegove počasne, skladne gibe v popolnoma navpični steni. Oprijemi so veliki, varni — z užitkom dela. Izgine za rob. Kmalu čujem zven klina. Čisto in visoko poje, držal bo. Vspanka hlastne.

Vrsta je na meni. Topo gledam v sivo steno in se mu bližam. Pri njemu sem, deliva si stojišče. Pogledi švigajo, razumeva se brez besed.

Prečim prvi v odprto steno, globina — potuhnjen sovražnik. Roka drhteče išče oprijem, redki so, nogi sta prisiljeni v razkoraku, počasi se dvigam kot struna napet. Okušam grenak znoj, ki mi silí v usta in

oči peče — temno se mi dela. Bom vzdržal? Da, to je tisti trenutek! Dobro ga poznam — trpljenje, ki se na vrhu spremeni v višek veselja. Roke niso popustile, obvladajo telo. Zravnal sem se na mestu, kjer sta lahko stali obe nogi. Poiskal sem špranjo in zabil klin do ušesa. Preveč desno sem prečil. Drugi zavijejo prej navzgor, kjer je lažje. Drago leze za mano.

»To je pa trda,« izreče, ko je pri meni. Z veseljem se potrudiva do poličke, kjer si nekoliko oddahneva.

Sonce neusmiljeno pripeka, skoraj navpično usmerja žarke. Zrak trepeče. Ustnice razpokane — voda! Naprej!

Dalje je lažje, ugotovijo najine oči, ki vajene ne varajo. Menjaje vedno bolj pridobivava na višini in globini. Še skozi zanimivo okno in nad nama je samo modro nebo.

Dvoje hrapavih rok se sklene daleč od ljudi. Toplo čustvo zmage polni srci in vrača mir duši. Trpljenje je pozabljeno. Za nekoliko časa je potešena ta čudna sla, ki naju bo vedno znova vlekla.

Mir vlada okrog, smrtna tišina. Na obzorju žde gore v modrikastem, vročičnem čadu. Bližnje so rožnate, z belimi lisami poškopljene, nižje zelene z modrim nadihom.

Obogatena z novim doživetjem sva zapustila samotni vrh.

Gore bodo neizpremenjene strmele s svojim čudnim molkom pod nebo, ki ga človek nikdar ne bo dojel. Še mnogi drugi se bodo radovali nad njimi. Večne so, niti za stoletja se ne menijo, a človeku je usojeno tako kratko...

Peter Ficko

Raduha, Lemež, Bukovski vrh in Grohatska planjava — pogled od Bukovnika

France Dobrovoljc:

Neznani spisi Prežihovega Voranca

Ko se je Prežih Voranc v začetku 1940. leta vrnil v domovino, je prišel v Ljubljano, kjer so prijatelji in znanci preskrbeli varno zavetišče nekje v bližnjem Polju. Kljub razburljivim časom, ki so naznanjali nevihte prihajajoče vojne tudi v Jugoslaviji, pa njegovo pero ni prav nič počivalo. Pripravil je za natis svojo znamenito zbirko novel »Samorastniki«, poleg tega pa pisal feljtone in spomine na svoja številna potovanja po Evropi. Tov. Ludvik Mrzel, bivši urednik »Ponedeljskega Jutra« v Ljubljani, me je nedavno tega opozoril, da mu je pisatelj kmalu po svojem povratku domov začel prinašati razne podlistke za objavo v listu, pri čemer mu je dal popolnoma proste roke glede jezikovnih in pravopisnih popravkov. Seveda je moral pri tem tudi paziti, da bi se v podlistke ne utihotala kaka stvar, ki bi lastnikom lista, dr. Kramerju in drugovom, ne bila prijetna, kar se je nazadnje vendarle pripetilo. Ti podlistki doslej še niso bili v evidenci literarne zgodovine. Tov. Mrzel se ni mogel spomniti niti datumov niti števil, v katerih je objavljati te prispevke. Spominjal se je le od daleč, da so se tikali potovanj Prežihovega Voranca po skandinavskih deželah in morda tudi po Balkanu. Po pazljivem prelistanju celotnega letnika 1940 »Ponedeljskega Jutra« se nam je posrečilo ugotoviti tri feljtone, ki so prav za gotovo potekali izpod peresa koroškega pisatelja, o čemer priča njihov slog in snov. Vsi trije feljtoni so podpisani s psevdonimom oziroma s šifro. Prvi je izšel pod naslovom »Med Dnjestrom in Donavo« v 4. številu dne 22. januarja 1940 s psevdonimom Ažej. Tu je pisatelj zares duhovito vzel kar prvo in zadnjo črko v abecedi in jima dodal obrazilo -ej, ki je tako zelo priljubljeno pri koroških moških rojstnih imenih: A-ž-ej—Ažej. Drugi feljton je izšel pod šifro T. z naslovom: »Dezertjerji pred sto leti« v številu 14 z dne 1. aprila 1940. V tem spisu se v narodnem tonu pripovedovanja in v stvarnem opisu dogodkov najbolj jasno kaže, kje se je Prežih Voranc učil pisanja: pri koroškem ljudstvu. V pripoved vpleta tudi domače koroške izraze, kakor so: skrev, krezenter, jeglič, bajtlerca, lesnača. Tretji spis ima naslov: »Kratek izprehod po Norveški« in je izšel v številu 16 z dne 15. aprila 1940 prav tako pod šifro T. Oba potopisa sta pisana podobno kakor Prežihovi potopisi iz knjige »Borba na tujih tleh«, le da so morda malo bolj ohlapni v slogu in jeziku in jih pisatelj verjetno zaradi tega ni uvrstil v gori imenovano knjigo. Ni izključeno, da bi se morda našel še kak feljton, ki smo ga pri iskanju prezrli. Da pa lahko o teh novih spisih poročamo, je seveda predvsem zasluga tov. Ludvika Mrzela, ki je s svojim opozorilom dal spodbudo, da smo te pozabljene spise Prežihovega Voranca poiskali, za kar se mu na tem mestu še enkrat prav lepo zahvalimo. Za primer objavljamo najkrajšega, tistega, ki se neposredno tiče Koroške, z naslovom:

DEZERTERJI PRED STO LETI

V starih časih so se vojaški ubežniki zbirali v razbojniške tolpe, ki so kdaj pa kdaj ustrahovale sosesko in oblast

Tam, kjer se zadnji obronki Karavank, združeni z onimi Savinjskih planin, iztekajo proti Stajerski, je trikot Peca, Uršlja gora, Raduha. V tem trikotu, kjer se še danes razprostirajo obširni gozdovi, je konec osemnajstega in v prvi polovici devetnajstega stoletja mrgolelo vojaških ubežnikov.

Od žolnirjev do krezenterjev

Zaradi neprestanih vojn so avstrijski vladarji potrebovali vedno več vojaštva. Prostovoljci »žolnirji« že davno niso več

zadostovali in oblasti so s silo nabirale vojake po deželi. Kmečki fantje iz Spodnje Podjune, iz obdravskih krajev, pa tudi iz Savinjske in Saleške doline so se desetletja zatekali v ta gozdni trikot, kjer so se skrivali pred cesarskimi biriči. Takrat so gozdovi bili še bolj zarasli kakor dandanašnji in številne soteske ter temna, neprodorna korita z nedostopnimi jamami in skrivališči ter skrevi so ubežnikom nudila varno zavetje. Te begunce je ljudstvo imenovalo »krezenterje«. Še danes živi v teh krajih polno pripovedk in legend o življenju in bojih teh beguncev. Ljudstvo je bilo na strani ubežnikov ter jih je pomagalo skrivati pred preganjalci. Zato je v teh krajih stalno vladala neka napetost med ljudstvom in med državnimi oblastniki ter njihovimi najemniki, valpti in biriči. Boj ubežnikov za osebno svobodo je ljudstvo imelo za boj proti omraženi cesarski oblasti in jih je zategadelj podpiralo.

Ubežništvo pa v tedanjih časih ni trajalo le kratek čas. Včasih so se begunci morali skrivati leta in leta. V bojih proti biričem je tekla večkrat tudi kri, marsikateri birič in marsikateri biriški doušnik je za vedno obležal v temnih soteskah pritokov Meže. Marsikateri ubežnik si je s tem nakopal na glavo zločin ter je zato moral podaljšati svoje neprostovoljno bivanje v gozdovih. In tako je mnogokak ubežnik sčasoma postal ropar, ki je moral s silo jemati, če je hotel živeti. Mnogi pa so se preživljali s tihotapstvom. Kljub temu pa, da je ta ali oni ubežnik ali cela skupina sčasoma postala ljudstvu nadležna, ljudstvo le ni stopilo na stran cesarskih oblasti, ampak je s svojimi simpatijami ostalo na strani preganjancev ter jih ohranilo v svojih pripovedkah tudi še do današnjega dne. S temi pripovedkami so zvezane tudi marsikake lepe romance in ljubezenske zgodbe ubežnikov z dovoljenimi in skrivnimi ljubicami iz tega gozdnatega trikota...

Biriči in Hlevnikova mati

Pri Hlevniku na Javorju se je v samotni bajti skrivalo več fantov skupaj. Ravno kar so sedeli za mizo in čakali na zaželeno večerjo. Jeglič (kaša) so se že kadili na mizi, le zabele je še manjkalo, ki pa jo je gospodinja tudi že cvrla na ognjišču. Kar nena doma pa se odpro vrata in v sobo planejo trije oboroženi biriči, znani hrustje iz Podjune:

»Fantje, z nami boste šli!«

Ubežniki so bili iznenadeni, niso videli več izhoda in so se tako rekoč že vdali v usodo. Toda Hlevniška bajtlerca, krepka planinka, ni izgubila glave. Obrnila se je k biričem, rekoč:

»Večerjat boste fantom pa menda vendar še dovolili!«

»To pa to!« so obljubili biriči. Vodja biričev se je začel sukati okrog gospodinje, ki je mešala zabelo. Ko je zabela bila že popolnoma raztopljenja, je gospodinja vzela ponev, kakor da bi jo hotela nesti k mizi. Toda namesto tega jo je z enim samim

zamahom zanesla biriškemu vodji za vrat in mu žarečo mast izlila na kožo. Od hudih opeklin se je mož skoraj onesvestil, medtem pa so fantje skočili, obvladali še druga dva prestrašena biriška pomočnika in se tako rešili v bližnji gozd.

Župnik Globočnik gre na pot

Menda je bilo 1844. leta. Temna noč je pokrivala Kotlje, nobene zvezdice ni bilo na nebu, le črne, strahotne megle so se vlačile od obzorja do obzorja. V zvoniku je ura bila ravno polnoči, ko je potrkalo na farovška vrata.

»Kdo je?« je vprašal župnik Felicijan Globočnik, znani Drobotničar in Slomškov sodelavec.

»Eden, ki potrebuje vaše pomoči!« je odgovoril nočni gost.

»Pokličite mežnarja!« je rekel župnik, zaprl okno in se šel opravljal. Toda, ko je odprl vrata, je stopil v vežo črn mož, zaprl vežna vrata za seboj in rekel:

»Eden je, ki na zadnjo uro potrebuje vaše pomoči. Toda opraviti morava to brez mežnarja, ker za to pot nihče razen vas ne sme vedeti. Jaz bom svetil.«

Izenaden župnik se je obotavljal. Moževemu glasu se je poznalo, da govori odločno in resno.

»Kdo pa ste?« je vprašal župnik stisnjenega srca.

»Ne izprašujte, ker vam tega ne morem povedati.«

»In tisti, ki me želi, ali je slab?« se je zanimal župnik.

»Jutrnje zore ne bo dočakal.«

Župnik je pomislil in se odločil, da gre. Ni bil kak bojazljivec. Toda spremljevalec ni hotel prižgati svetilke, dokler nista bila izven vasi. Ko pa jo je prižgal, je župnik videl, da nosi mož črno masko na licu. Potem sta korakala proti goram, ves čas molče. Po triurni hoji, že visoko v črnih planinah sredi temnega gozda, kjer se je že začel skalnati svet, kolikor je mogel župnik opaziti, sta se znašla na ozki kamnitni stezici. Tu je župnikov spremljevalec ugasil luč, prijel župnika za roko in ga odpeljal po ozki stezi med skalovje. Nenadoma je spremljevalec obstal.

»Moram vam zavezati oči!« je rekel s trdim glasom.

V zavetju beguncev

Župnik se je vdal. Spremljevalec mu je zavezal oči, ga prijel za roko in ga gnal pred seboj. Koraki so začeli votlo odmevati, zrak okrog njega je postajal toplejši — korakala sta v jamo. Potem je župniku pritisnil dim v oči in okrog sebe je začul človeške glasove.

Bolnik, katerega je župnik prišel spovedovat, je ležal na tleh, nedaleč od njega je prasketal ogenj. Župnik je pokleknil k ležišču in izpovedal se mu je nekdanji ubežnik, ki se je petdeset let potikal po Karavankah in postal razvpit razbojnik. Ko je bila spoved opravljena, je spremljevalec župnika spet za roko odgnal iz skrivališča. Šele zunaj mu je snel zavezo z oči. Potem mu je posvetil s planine do prve poti, kjer je izginil v temni gozd. Medtem pa je od vzhoda sem že segal prvi svit.

Časi, ki so razburjali te kraje, so že davno minili. Malo domačega, svojevrst-

Črna metalurgija v svetovnem merilu

Situacija v svetovni črni metalurgiji se kaže v znamenju popolnega izkoriščanja kapacitet, tako da je nadaljnje večanje proizvodnje lahko pričakovati v pretežni večini le z dodatnimi dograditvami obstoječih in gradnjo novih postrojenj.

ZDA nameravajo svojo momentalno približno 115.000.000-tonsko zmogljivost produkcije surovega jekla do leta 1960 povečati na 130 milijonov ton. To pomeni povečanje za 15 milijonov ton v petih letih. SZ pa je v svoji šesti petletki v času 1956—1960 predvidela povečanje proizvodnje surovega jekla od 45 milijonov ton v letu 1955 na 68 milijonov ton v letu 1960, kar pomeni povečanje za 8 milijonov ton surovega jekla več kot v ZDA v enakem petletnem razdobju. Vzporedno s

temi pa hočejo svojo proizvodnjo povečati tudi ostali proizvajalci, v prvi vrsti Zahodna Nemčija, Anglija in Francija.

Iz spodnje tabele je razvidno, da od celokupne svetovne proizvodnje 269 milijonov ton surovega jekla, kolikor je znašala v letu 1955, odpade samo na ZDA 109 milijonov ton ali 40 % svetovne proizvodnje. Zahodna Evropa je bila sodeložena z 80 milijoni ton ali 30 %, SZ s svojimi sateliti z 62 milijoni ton ali 23 % ter ostali svet z 18 milijoni ton ali 7 % celokupne proizvodnje surovega jekla v svetu.

Svetovna proizvodnja surovega železa in surovega jekla (v milijonih ton, relativno v oklepaju)

	Surovo železo		Surovo jeklo	
	1954	1955	1954	1955
Sev. Amerika (s Kanado)	55 (35%)	73 (39%)	83 (37%)	109 (40%)
Zahodna Evropa	50 (32%)	59 (31%)	69 (31%)	80 (30%)
SZ s sateliti	42 (26%)	46 (24%)	57 (25%)	62 (23%)
Ostali svet	11 (7%)	12 (6%)	16 (7%)	18 (7%)
Skupaj	158 (100%)	190 (100%)	225 (100%)	269 (100%)

ZDA (ne Sev. Amerika) vodijo s proizvodnjo 105 milijonov ton surovega jekla letno, kar odgovarja 39 % celokupne svetovne proizvodnje.

Na drugem mestu je SZ s 45 milijoni ton ali 17 % svetovne proizvodnje.

Zahodna Nemčija je z 21 milijoni ton ali 8 % svetovne proizvodnje na tretjem mestu, to je pred Anglijo, ki doseže 20 milijonov ton (ali 7 % svetovne proizvodnje), in Francija, ki proizvaja 13 milijonov ton surovega jekla letno in kar odgovarja 5 % celokupno proizvedenega surovega jekla na svetu.

Vsi ti ekonomski »giganti« napravijo skupaj 204 milijone ton surovega jekla ali tri četrtine celokupne enoletne svetovne proizvodnje.

Tem sledijo:

Japonska z 9 milijoni ton, Belgija s 6 milijoni ton, Italija, ČSR in Poljska s približno po 5 milijonov ton vsaka, Luksemburg, Po-sarje, Kanada in Vzhodna Nemčija s približno 3 milijoni ton vsaka, LR Kitajska, Avstralija, Švedska, Avstrija, Indija, Južna Afrika in Madžarska vsaka s po približno 1,5—2,5 milijona ton ter Španija, Brazilija, Nizozemska, Jugoslavija, Romunija, Severna Koreja in Mehika s po približno 0,5—1,5 milijona ton vsaka. (Jugoslavija je v letu 1955 dosegla 0,805 milijona tonsko proizvodnjo surovega jekla, ali točneje povedano: 759.000 ton SM jekla in 46.000 ton El jekla.)

Vrstni red je razen pri Nemčiji in Angliji, ki sta zamenjali mesto, ostal nespremenjen. Omembe vredna pa je luksemburška proizvodnja s 10.000 kg surovega jekla na prebivalca proti »komaj« 650 kg, kolikor znaša letna proizvodnja surovega jekla na prebivalca v ZDA. Pri nas v Jugoslaviji 22 kg na prebivalca!

SESTA RUSKA PETLETKA 1956—1960

V šestem sovjetskem perspektivnem planu je predvideno povečanje proizvodnje surovega železa od 33,4 milijona ton v letu 1955 na 53 milijonov ton v letu 1960 ali porast na 159 % od leta 1955. Surovo jeklo: od 45,2 milijona ton v letu 1955 na 68,3 milijona ton v letu 1960 ali na 151 % od leta 1955. Valjani material od 34,6 milijona ton v letu 1955 na 52,7 milijona ton v letu 1960 ali na 152 % od

leta 1955. Proizvodnja elektro jekla pa se bo dvignila do 1960 na 179 %.

Za primerjavo naj služijo sledeči podatki, ki prikazujejo proizvodnjo surovega jekla v najvažnejših deželah-proizvajalkah surovega jekla v zadnjih letih:

Surovo jeklo (v milijonih ton)

	1950	1954	1955
ZDA	87,8	80,1	105,5
Evropska skupnost	31,8	43,8	52,6
Velika Britanija	16,6	18,8	20,1
ZSSR	27,3	41,4	45,2
Jugoslavija	0,428	0,616	0,805

Analogno s to planirano zmogljivostjo postavlja šesta petletka ruskim geologom in rudarjem nalogo odkrivanja in izkoriščanja novih ruskih bogastev, ki bodo lahko zadostila povečanim potrebam ruske črne metalurgije. Tako je v planu predvideno povečanje pridobivanja železne in nikljeve rude za 30—35 %, titanove za 40—45 %, molibdenove za 65—70 %. Preskrba z rudami in premogom ne bo predstavljala nobenega problema, saj se nova geološka odkritja pokazala nova ležišča rud in premoga, predvsem na vzhodu dežele — v Sibiriji. Povečanje zmogljivosti naj bi bila tudi posledica boljšega izkoriščanja razpoložljivih kapacitet na eni in novogradnji na drugi strani.

Slednje bi naj — kakor ta perspektivni plan določa — povečalo proizvodnjo v prihodnjih petih letih 1956—1960 približno takole:

pri surovem železu za	16,8 milijona ton,
pri surovem jeklu za	15,8 milijona ton,
pri valjanem materialu za	16,3 milijona ton,
pri železni rudi za	84 milijonov ton.

Ta nova postrojenja se bodo postavila po vsej deželi, težišče industrializacije pa bo odpadlo na vzhodno in zahodno Sibirijo kakor tudi na Kazahstan.

Posebne pomena bo v bližnji bodočnosti centralna Sibirija, kjer so odkrili nova, velika ležišča premoga (posebno za koksiranje).

Koliko se bo uresničila svoječasna sovjetska perspektivna napoved o zmogljivosti proizvodnje 173 milijonov ton surovega jekla v letu 1975, bosta tudi SZ in ZDA zamenjale mesto med železarskimi »giganti«!

Vir podatkov: Stahl u. Eisen 8/1956; Indeks Saveznog zavoda za statistiku 6/1956.

Ivo Kohlenbrand

KOROŠKI KULTURNI TEDEN

Tudi o tej prireditveni reviji v naši občini od 3. do 11. novembra ne bomo mogli poročati v tej številki, ker prireditve še trajajo, ko list že zaključujemo. Če bo kaj posebnega, bomo povedali prihodnjič, kajti dobrih stvari ne izpustimo radi.

438 LITROV PREKRASNE KOROŠKE KRV

Poročilo in zahvala Okrajnega odbora Rdečega križa

Pri zadnji krvodajalski akciji, ki jo je organiziral Rdeči križ v področju slovenjegraške občine, je bil po posameznih občinah naslednji odziv:

Dravograd: odzvalo se je 146, oddalo kri 135 oseb,

Radlje z Muto: odzvalo se je 245, oddalo kri 227 oseb,

Slovenj Gradec: odzvalo se je 430, oddalo kri 382 oseb,

Ravne na Koroškem: odzvalo se je 463, oddalo kri 392 oseb,

Črna na Koroškem: odzvalo se je 478, oddalo kri 413 oseb.

Skupaj se je odzvalo vabilu 1773 oseb, pri zdravniškem pregledu jih je bilo izločenih 214 kot neprimernih za odvzem.

1549 krvodajalcev je oddalo 438 litrov krvi.

Ta časten odziv priča, kako resno so vzeli to akcijo funkcionarji občinskih odborov Rdečega križa in predsedniki občinskih komisij za prostovoljno krvodajalstvo. Iz tega se vidi, kako visoko socialistično zavest in ljubezen do sočloveka ima naše ljudstvo. Vsem, ki so k temu uspehu pripomogli, predvsem pa krvodajalcem se okrajni odbor Rdečega križa najiskrenejše zahvaljuje.

V imenu Občinskega odbora RK na Ravnah na Koroškem se zahvaljuje predsednik odbora Ivan Kokal ekipi krvodajalske službe Slovenije za njeno požrtvovalno in precizno delo. Upravi in sindikatu Železarne Ravne, Občinskemu sindikalnemu svetu, KZ Tolsti vrh in Kotlje za pomoč pri pridobivanju krvodajalcev, dr. Jožetu Majhnu, dr. Janku Sušniku in Liziki Hanuševi ter najbolj požrtvovalni sodelavki Anici Rutarjevi hvala za delo in skrb, da je ta človekoljubna akcija v naši občini tako lepo uspela. Vsem, ki ste darovali kri za zdravje sočloveka, najsrčnejša zahvala!

TURISTOVSKA

Kam, potnik, kam? Na goro? Sam? Zakaj pa ne, saj pot poznam. Na našo Uršljo vsak gre rad, če revež je, al' če bogat.

Ko grinta se napoti v gore, za njega dosti ni pokore. Njegov nahrbtnik je lahak in lahen je njegov korak.

Če pa kak »težji« leze gor, pa to že večji je napor. Pod kožo že rezerva je, zato turist upeha se.

V nahrbtniku dobrote vse, ki se za drag denar dobe. Čez rame fotoaparat, koc, daljnogled in par copat.

Takšne pač to veseli, da naša Uršlja votla ni. Drugače komu, o, gorje, bi pod nogami vdrla se.

Grinti bolje se godi, koliko manj se on poti. Zato turist, ostani suh, da ne bo motil te trehuh.

nega hajduštva pa je vtisnilo svoj pečat v ljudsko povest ter tako današnjim rodovom ohranilo kos domače zgodovine.

T.

(To zadnjo črtico smo brali v kroniki župnije Kotlje na Koroškem. Glej »Koroški fužinar« štev. 1-3/52. Opomba uredništva.)

»Pernjakovi« v Črni na Koroškem

V Črni na Koroškem so torej uprizorili »Pernjakove«. S tem je bila ta reč v Sloveniji tretjič na odru. Je precej zahtevna pa se je zato ogibljejo. Vsi pravijo, da so v Črni to domačo stvar izredno dobro prikazali. Še posebej: govorili so po domače in kulisa je bila cela vas. Vkljub temu smo dobili o igri samo spodaj priobčeno kritiko, pa še ta ni bila namenjena za naš list. Čeprav se v celoti z napisanim ne strinjam, jo polno objavljamo.

Ni v navadi, da bi v dnevnem tisku obširneje obravnavali predstave podeželskih odrov. Večkrat je zanje že notica veliko, često pa ostanejo taki važni kulturni dogodki na vasi neregistrirani. Če pa premislimo, s koliko večjimi ovirami se morajo spopasti pri podajanju zahtevnih del amaterske gledališke družine v primerjavi s poklicnimi gledališči, priznajmo, da si kak res dober amaterski ansambel s podeželja prav zasluži v javnosti več pozornosti. Posebno še, če je dosegel pri stremljenju za kvaliteto že določene — v širšem okolju iztopajoče — uspehe.

Gledališka družina v obmejnem trgu Črna na Koroškem si je nekaj takega brez dvoma zaslužila že v vrsti prejšnjih uprizoritev zahtevnih del (Inšpektor na obisku, Miklova Zala, Krog s kredo), posebno pa s **Prežihovimi »Pernjakovimi«**. Igrali so jih v okviru prireditev III. občinskega praznika 18. in 19. avgusta ter uspešno ponovili potem še dvakrat.

»Saj bo kar dobro« — tega pri amaterskih odrih pogostega rekla v Črni — izgleda — ne poznajo. Ali pošteno, ali pa nič. Seveda s tem še ni rečeno, da bi kaka prireditev ne mogla biti še boljša, kakor je bila, toda običajno prekosijo pri izredno tesnih možnostih sami sebe.

Režiser črnjanske gledališke družine se ne plaši še takih žrtev in naporov. Že v osnovnih pripravah (bralnih vajah) se potruži vlti v igralce sposobnost močnega čustvovanja, jasnega izražanja in veliko sposobnost vere v to, kar na odru dela. Zato njegovi liki v Pernjakovih večji del vsi živijo in ne samo igrajo.

V skoro do podrobnosti nakazani Jamnici se odigrava tragična zgodba s Terbo in njenima otrokoma, propad Pernjakovine. Čudovito stopi pred nas prosjaška žvot z Ajto in Moškopletom, hišne razmere na Sečnjakovini in teža »javnega mnenja« v ozkem, sebičnem svetu.

Stari Pernjak (igral ga je Valter Franc) je prevzel nase vso po Prežihu nakazano naravo ponosnega, svoj grunt ljubečega, slednjič kakor smreka podsekanega in bolešno uničenega koroškega paurja. Težko vlogo je igral tako, da se je morala vtisniti ne le v spomin, temveč tudi v srce gledalca. Barva glasu je vsekdar odgovarjala razpoloženju moža, ki je doživljal tako težke duševne pretrese, prav tako tudi mimika v vseh zanj odločilnih starostnih obdobjih.

Pernjica (Semetinger Marija) v nobenem prizoru ni le »igrala«, temveč je bila pravi lik uporne, pa zopet vdane, za dobro

svoje družine in grunta boreče se matere-kmetice. Nepozabna bo ostala v svojih odnosih z beračico Ajto.

Pernjakov prvorojenec — učitelj **Ladi** (Ivan Travnekar) — se je potrudil, čeprav mu vloga morda ni najbolj ležala. Bil je zadosti v precepu, kajti vsaka drža mora v njegovi vlogi spodleteti, saj spodleti nazadnje celo v pretep. Vsekakor v središču dogajanja, pa ne veš kje in kateri karakter bi dal v ospredje: zadržanega inteligenta, ali pa razkačenega kmetkega sina, ogoljufanega za grunt.

Tudi vloga mlajšega sina **Anija** ni lahka, čeprav ima samo eno stališče, kajti na vratu ima toliko zadrževčin, da ga vse tembolj gleda in poslušajo. Precej mu pomaga grča. Pri tragediji selitve z grunta olajša največ njegov »lažji« značaj. Mladi igralec (Hubert Semetinger) se je zadosti vživel oziroma je ostal zadosti oddaljen.

Terba je pred nami oživela v vsej vitalnosti za dar govora prikrajšanega mladega dekleta v Karli Golob. Talentirana igralka je izzvala ob vsaki predstavi v svojem elementu silne ljubezni in borbi za otroka iskreno sočutje v tisočih gledalcih. Bila je prirodna, taka, kakršna je morala biti Jamniška Terba v Vorančevi predstavi. Glasovno je v skromnih izraznih sredstvih zadela vsa razpoloženja. Morda za nadaljnje uprizoritve ni odveč predlog naše režiserke tov. Ferkove, da bi bilo bolje predstaviti sceno v kamri tako, da bi gledalci videli tudi bolest in strah nesrečnice, ko trka na njena vrata komisijska. Tako pa so se slišali le trije zategli glasovi. (Seveda bi morala stati v tem primeru Sečnjakova hiša v malo zaobrnjeni legi.) Prav nevarno žrtev je pa Golobova sprejela nase, ko je po »utopitvi« tako dolgo res obležala v hladnem potoku v nevarnosti, da se prehladi. To obupno dejanje bi moglo biti tudi samo nakazano, z manjšo žrtvijo. Kar zbalimo smo se zanjo.

V galeriji Vorančevih likov je prav tako živo izstopala **Ajta**, katero je uspešno igrala Mojca Mrdavšič. Klepetava, prebrisana beračica. Tudi Sečnjica (Francika Srebot) je bila prepričljiva, naduta, nad možem gospodujoča kmetica, ki je s svojim brezsrčnim ravnanjem pomagala Terbi do obupa.

Lahko trdimo, da v Pernjakovih stranskih vlog ni. Vsaka zase je polna, nobena privesek drame. Franc Stakne — Sečnjak — je bil prava copata žene, zanimiva karikatura zakonskih mož. Pernjakova Mojca je tudi ljubko podala Radovičeva. Naj omenimo le še Mudafa (August Kodrun); zadel je bistvo vloge. Člani komisije z Radovičem, dr. Kukovičem in Černjakom (Golobom) so se bili dobro vživel. In kako pestra je bila revija beračev! Tudi ti so doprinesli svoje k uspešni izvedbi. Prav tako nastopajoči otroci. Le Terbin otrok je bil ob ugrabitvi verjetno še precej mlajši, kakor je bil na predstavi v Črni.

Morda je imelo delo še večji učinek pri Korošcih, ker jim je od vseh sodobnih dramskih del najbližje. In ne nazadnje, ker

so vsi nastopajoči govorili v naši mehki koroški besedi. Čutiti je bilo, da so igralci poznali osrednji namen dramskega dela in uspelo jim je čustva tako oblikovati, da so razvnela tudi gledalce. In to je veliko.

Za izvirno sceno zasluži posebno priznanje Poldi Kurnik, ki je, poudarjena s svetlobnimi elementi, dajala na prostem pod Tebrom pravi videz Kotelj — Jamnice. Postavila pa jo je Kmečka zadruga Črna. Čisto verjetno režiser ni utegnil pomisliti, da bi morala vas pokazati nekje v ozadju več življenja, kjer je posebno ob večerih rado živahno.

Pri amaterskih odrih je režiser dostikrat sam kostumograf, včasih tudi masker, dramaturg pa skoraj vedno. (In vse to po svoji službi — seveda brezplačno.) Tudi v Črni je bilo tako. V pripravah za igro so žrtvovali črnjanski knapi, nameščenci, okoličani in gozdni delavci mnogo časa, samo da se je stvar dobro iztekla.

Črnjanska Svoboda je **most**, ki veže v svojih sekcijah kmečki in delavski živelj tega obmejnega sveta. Vse skupine preveva hotenje, da stopnjujejo svoje ustvaritve do čimboljše kvalitete. Naj nam pevci ne zamerijo, da ne utegnemo posebej razčleniti še njihovih koncertov ob zadnjih praznikih, čeprav bi si po kvalitetni izvedbi to zaslužili.

Posebno veljavo daje tako gledališkemu kakor tudi ostalemu kulturnoumetniškemu delu v trgu dejstvo, da nimajo niti svojega kulturnega doma, da si šele ustvarjajo svojo osnovo in da delajo s presenetljivo skromnimi finančnimi sredstvi.

Marija Hriberšek

KMEČKA GOSTILNA V LETOVIŠKEM KRAJU

Za Kotlje bi bilo škoda, če bi staro gostinško postojanko sredi vasi uporabili za personal. Prvič hiša ni grajena in ni primerna za stanovanja, drugič pa se v takem letoviškem kraju še eno gostišče že še spodobi (tako že eno manj kot prej stoletja).

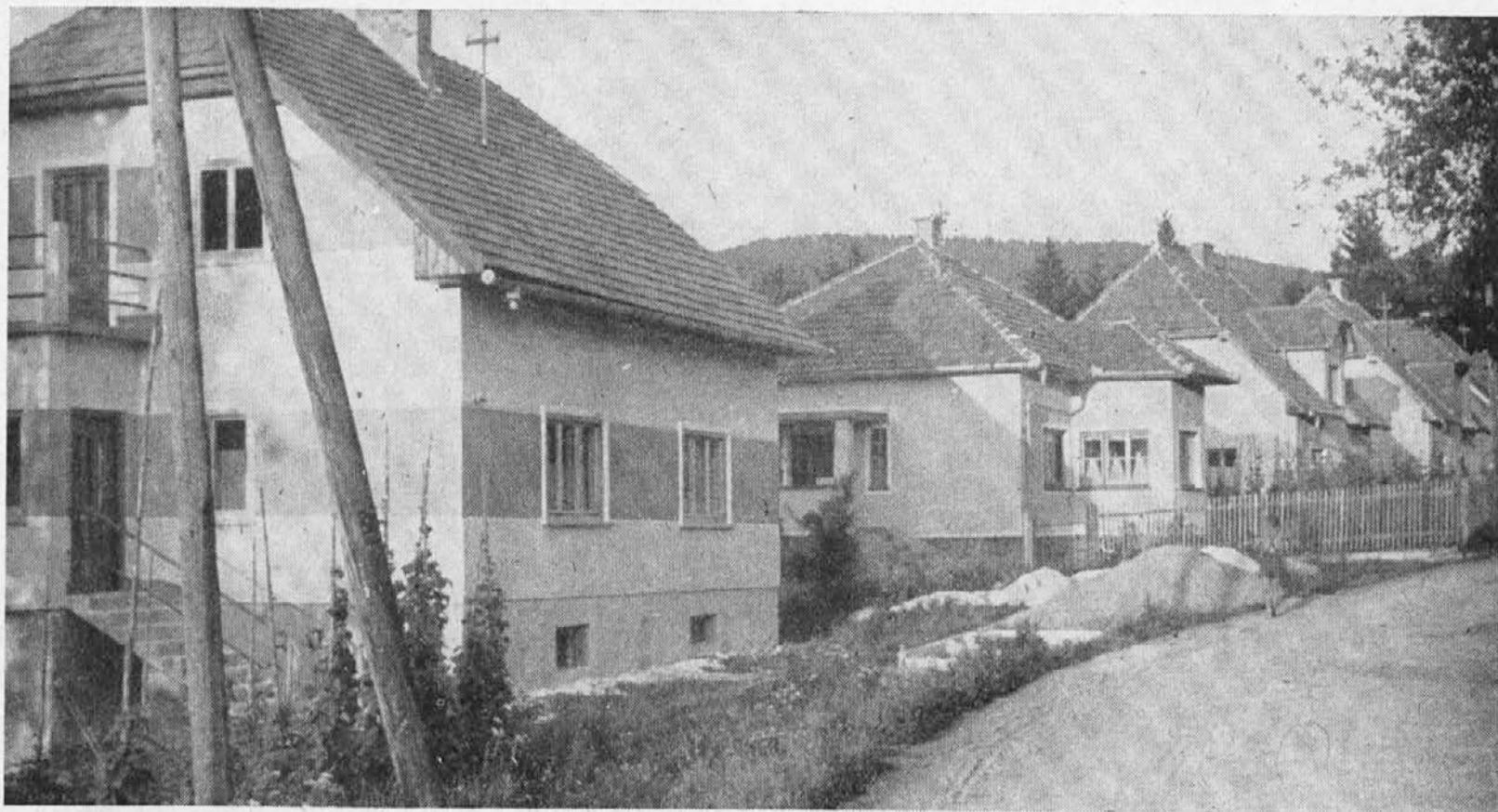
Seveda ne bi čisto šlo, da bi na tistih požirkih viseli kaki posebni upravniki, knjigovodje, kuharice, natakariče itd., temveč je treba gostišče voditi pač tako zraven, kakor je navada na deželi. Take na pol kmetске gostilne so vedno prednjačile. Domači te prijazno sprejmejo ob vsaki uri in vseeno ni treba toliko ljudi. Drži pa tudi, da gostinska postojanka ni smiselna samo tam, kjer »gre«, temveč vselej tudi tam, kjer je potrebno, pa čeprav ne tako gosto. In Kotlje so nazadnje letoviški kraj.

Predlog je zato, da bi staro gostilno prevzel pač tisti, ki Križanovo posest upravlja, in bi to delal zraven kot zmirom. Najbolje pa bi seveda bilo, da bi prevzela gostišče Kmetijska zadruga in nudila tam tako interesantno postrežbo, ki bi bila na oba kraja prav: sveže in kislo mleko pa še jogurt, jajčna jedila, poceni piščance, solato vseh vrst in ob vsakem času, domače klobase, domačo šunko, zaseko, vse vrste svežega sadja, kompote, suho sadje, ocvirke, ob času regrat, skuto, domač sir, fižol, krompirjevo solato, korenček, čebulo in vse tako, kar člani zadruge radi prodajo, domači in tuji letoviščarji pa radi kupijo. Poleg tega pa seveda domače žganje za kakšno šilce ter prvovrstne, čiste, rezne in okusne koroške mošte.

Taka gostilna bi tudi »šla« in bi delala kraju čast, vsem pa korist. Poceni in domače bi jedel in bi marsikdo še raje prišel v ta lep kraj, pa kaj takega tudi še s seboj vzel.

Parola napredne delavnosti je: VARNOSTI PREDNOST!

Naselje ob Kotuljski cesti

Delavske hišice

Najbolje je stanovati v državnih oziroma takih hišah. Če je kaj narobe, poveš tisti upravi in nimaš nobenih skrbi ne lastnih stroškov. Kolikor je kje kaj denarja, se lahko porabi za druge reči. Medtem pa moraš pri lastnem, še tako skromnem domu skrbeti za vse sam. Sam moraš vzdrževati, sam popravljati, sam plačevati zavarovalnino itd. — iz lastnega žepa.

Pa ne samo najbolje, največ je tako tudi nujno, kajti vsi ljudje na svetu nikoli niso in ne bodo zmogli — pa morda niti hoteli lastnega doma. Tudi bolj izplača se včasih zgraditi tak blok, da je cenejši aranžma, in še bolj veselo je kje v taki gostoti. Največkrat zahteva to tudi prostor (mesta) itd.

Toda pozitivna, predvsem za skupnost in domovino je vselej tudi gradnja lastnih stanovanj. Ne igra tu vloge morda nekoliko večji proračun za razdrobljeno gradnjo, kajti poceni je vedno tisto, kar zadovolji, oziroma najcenejše tisto, kar najbolj zadovolji. Na drugi strani pa taka gradnja tudi vse nadoknadi. Graditelji teh domov pri nas in povsod so zvrtili vse možnosti, so štedili, zbirali in delali ter bodo štedili, zbirali in delali vse življenje za ta domek ter sami dajali tisto, kar da drugod skupnost — in še zadovoljni so in bodo. To je vsa in bistvena vrednost.

Zaradi tega je nova Jugoslavija to gradnjo posebej podprla in je v teh nekaj letih zraslo toliko lastnih delavsko-uslužbenških stanovanjskih hišic kakor nikoli prej. Tudi na Ravnah je bila ta gradnja sprva močno podprta, medtem ko so nas zadnje čase v tem oziru drugi kraji le prehiteli. Kaže odnos popraviti in zopet intenzivno vključiti štednjo in delo ter razpoložljiva sredstva vseh, ki imajo voljo in željo in ko-

ličkaj možnosti za začetek, kajti dali in delali bodo »zase«, v stvari pa razbremenili in delali za skupnost. Carina na pokopališču je namreč tako stroga, da pustiš vse zunaj.

Nesreča ali nezgoda

Ta dva naziva se držita tako skupaj, da že ne veš, kaj je prav. Seveda: eno in drugo je nepotrebno, boli in stane, toda, dokler se pripeti, moramo stvar vsaj prav poimenovati.

Vprašali smo na merodajno mesto in dobili naslednji odgovor:

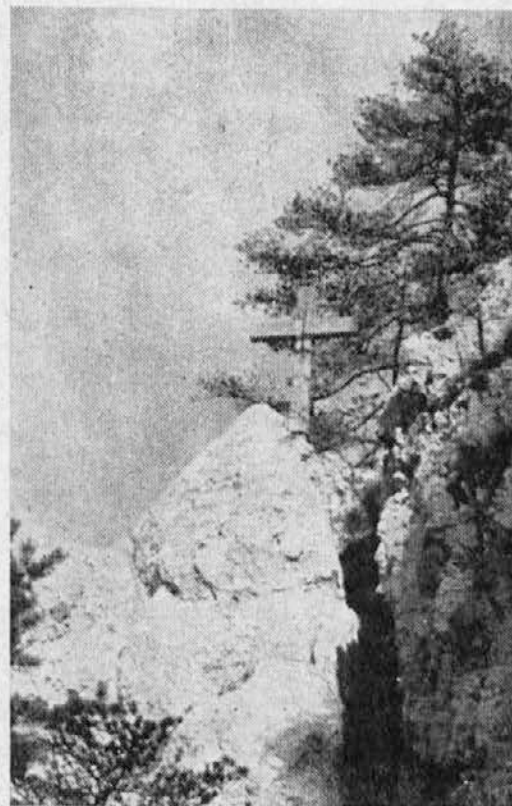
Na vaš cenjeni dopis z dne 18. septembra 1956 Vam sporočamo: besedi nesreča in nezgoda sta obe že stari praslovanski tvorbi; sreča spada h glagolu srečati -am, zгода h glagolu zgoditi se. Sreča je danes v rabi v bolgarščini, srbohrvaščini in slovenščini. Od tod je prešla tudi v madžarščino kot szerencse. Drugi slovanski jeziki danes te besede ne v pozitivnem ne v negativnem smislu (nesreča) več ne poznajo. Nezgoda poznajo Slovenci (izkazano že v 18. stoletju), nesrečo pa že v 16. stoletju; poznajo jo tudi Hrvatje, Srbi, Bolgari in Rusi. V slovenščini imata torej obe domovinsko pravico, vendar je nesreča pogostejše rabljena. Pomenska razlika med njima je v tem, da nesreča lahko pomeni telesno (in materialno) pa tudi duševno neprijetno dogodivščino, nezgoda pa bolj materialno, redkeje duševno slabo dogodivščino. Razlika med njima je tudi v stopnji: nezgoda je manjša, nesreča pa večja slaba dogodivščina. Nesreča pri delu je slovensko stilistično lepše in bi moglo veljati predvsem za človeka, obratna nezgoda pa naj bi bolj ve-

ljala za okvare na strojih. Za vse skupaj pa se je treba zmeniti.

Eno in drugo torej pomeni slabo dogodivščino.

Srečni smo, da je teh slabih dogodivščin pri našem podjetju vedno manj. Še tiste, ki so, so preveč!

Mi bi se torej zmenili za »nesrečo pri delu«, toda pod pogojem, da bo teh dogodivščin res malo.

Slovita »Votlica« med Mežico in Črno. Kužne bolezni so segle samo do sem, naprej pa nikakor in nikoli. Berite Gradišnikove popise »Od Poljane do Tople« v »Fužinarju« prejšnjih let

Nepotrební obiski

Davno se je podrlo ravensko obzidje in tako nihče ni videl, kdaj se je zla večša primotivilila v mesto in po ulicah trosila uroke. Popoldan so pričeli ljudje obolevati in me klicati na domove.

Meni se je bolezen zdela običajna influenza in sem jo pripisoval drobnemu bacilu, toda ljudje so bili čudno prestrašeni.

Pozno sem se vrnil domov, na smrt utrujen. In nisem še utegnil sesti, ko je predirljivo zabrnul zvonec. Vendar do vrat je deset korakov, medtem se utegnem zbrati. Ostra nevolja se omili, preneham misliti nase.

— Dragi električni zvonec — pravim in se premagujem, — dvigaš me od kosila, iz spanja, od knjige in od tihega pogovora z ženo. Ali me res moraš znova klicati? —

Električni zvonec zvoni zahtevno, brezobzirno.

Pred vrati stoji možak srednjih let in zvoni. Prepričan je, da zvoni z najsvetejšo pravico človeka, ki je v sili.

Njegove odgovore poznam vnaprej.

— Zakaj niste prijavili bolnika popoldan? —

— Mislili smo, da bo dobro, pa je na večer postalo slabše. —

— In kaj je? —

— Otrok ima vročino čez 40°... —

Da, po mestu je hodila zla večša in trosila uroke...

Noč je svetla od mesečine. Iz zemlje puhti vlažna megla in sili pod plašč. Na jini koraki puščobno odmevajo po cesti.

Tomažek je tretji dan bolan. Nahod ima, nič ne je in danes mu je narasla vročina...

Prispeva. V kuhinji zrak kar trepeti od vročine. Ubogi Tomažek tiči do vratu pod odejo in se poti. Iz noska mu molita dve sveči in ko ga osluškujem, slišim nevarne hropce.

In razmišljam: Ali je udobnost zapejlala starše, da so zdravnika raje klicali na dom, kakor da bi z otrokom čakali v ordinaciji? Ali niso mogli obiska javiti prej — kot je predpisano? Ali ne vedo ničesar o resnosti in teži bolezni?

In razmišljam dalje:

Podnevi je človek pogumnejši. Ponoči nenadoma ne vidi več okrog sebe. Ostane strašno sam.

Oče in mati sta ostala strašno sama s svojim otrokom in iz mraka so se zazrle vanju neznane nevarnosti.

Civiliziranega človeka še vedno navdaja mističen strah pred nočjo. Prav tako kot v davnini, ko se je skrival pred zvermi in duhovi.

Oče in mati, pogumna podnevi, sta se zbala noči. Neznansko je zrasla teža odgovornosti. Tedaj je mati stisnila otroka v naročje in oče je tekkel po zdravniku.

Ne da bi zdravil, le da bi prevzel neznanost odgovornosti, ki ju duši. (Koliko-krat pišem recepte sredi noči, a nikomur ne pride na misel, da bi šel po zdravila!)

In tako razmišljam o Tomažku, njegovih starših in o potrebnosti nočnega obiska. Za zdravje otroka ni bil potreben. Toda šel sem opravljat starodaven obred sredi noči kot zaklinjevalec zle teme.

Dr. J. S.

Ravenski odbojkaši najboljši v Sloveniji

To je pa že naslov, ki se da brati, in tako bi morali zapisati naši listi z debelimi črkami vsaj na športnih straneh. Ravne smo vendar čisto mala ter oddaljena zadeva, ki je vsaj športno v celoti nova. Pa pogledimo, po kaki lestvici smo prišli do tega prvenstva v letu 1956:

Končna tabela je takale:

Fužinar	12	12	0	36:13	24
Novo mesto	12	9	3	30:15	18
Ljubljana	12	9	3	31:22	18
Olimpija	12	6	6	28:23	12
Ilirija	12	4	8	20:29	8
Jesenice	12	1	11	16:33	2
Kamnik	12	1	11	9:35	2

Nastopili smo dvanajstkrat in dvanajstkrat zmagali. Nismo torej niti prišli na prvo mesto s kakšnimi količniki, temveč s samimi zmagami. Tak je tudi naš način.

Ravenska odbojka je torej res odlična in nam vsem je napravila čast. Ni tako lahko mogoče, da bi Ravne osvojile take rezultate na vseh športnih področjih. To niti ni potrebno, a za vzgled pa je lahko ta športna družina vsem našim športom, kajti potrdila je tisto strašno resnico: uspeš, če delaš, če vadiš.

Robert Jamšek

V listu »Večer« je bilo objavljeno zelo lepo slovo od Roberta Jamška. Tu tako daleč seveda ne bomo šli. O smrti niti ne pišemo radi, kajti vse skupaj je zadosti žalostno in o vseh tudi ne moreš poročati — postali bi pogrebni list, izjeme pa se očitajo celo za smrt.

Toda Robert Jamšek je bil predvsem v tej usodi velika izjema. Delal je tudi krste. Vsem jih je napravil, ki so šli pred njim na tisto tiho njivo, pa dobre krste je delal in imel vedno tudi rezervo. Ko te je gledal, si imel vtis, da že kar jemlje mere tudi zate... No, sedaj je prišla ta rezerva prav tudi zanj. Umrl je nenadoma, čeprav bi po vseh pravilih lahko živel in delal vsaj še dvajset let.

Nazadnje je tak nenadni odhod skoraj še boljši. Ljudje še niso preveličani tarnanja in nestrpnosti, kdaj boš po kakem naveličenem bolehanju umrl. Vse je iznenadno in skoro zamerimo, kakor bi nas kdo ogoljufal. Tako se je umaknil Jamšek.

Bil je mizarski obrtnik prvega reda, tak, ki je še ponosen na svoje delo in hoče biti ob prevzemu zraven. Ne samo, da ti kdo zbiže kako ropotijo, potem pa ti vtakne račun. Jamšku je pomenil soliden izdelek oziroma zadovoljstvo naročnika največ. Tako je vzgajal tudi obrtni naraščaj. S temi poštenimi odnosi, strokovnim razgledom in naprednostjo je sodeloval v številnih odborih ljudske oblasti, bil je organizator in pevec pri »Svoboda«, predavatelj na Vajenski šoli, predsednik pododbora Obrtni zbornice za Mežiško dolino in pri vsem tem delu prijeten družaben človek, da so ga vsi radi imeli.

Kraj je izgubil z njim močan steber obrtniške slave in časti solidnega dela.

KISLA VODA OSTANE

Čeprav je naša Kislava voda oziroma Kotuljska Slatina oziroma prej celó Rimski vrelci nadodlična zadeva vsaj v pogledu izvira naravne zdravilne vode in prelepega kraja, je grozila že večkrat nevarnost opustitve letovišča. Nekaj let je tako tudi bilo, potem pa sta le zmagala smoter in večja korist pred drugimi sicer nenasitnimi, preveličanimi potrebami mimo svrhe.

Sedaj sta izbrala ta pušelj pod Uršljo goro dva obmorska kolektiva za svoj počitniški dom. Kakor hodimo fužinarji in

rudarji Mežiške doline na oddih na morje, bodo prihajali v naše zelenje in uživali zdravilni vir sodelavci ladjedelnice Uljanik iz Pole ter rudarji iz Raše. Kisla voda bo tako počitniški dom delovnih ljudi z Jadrana in na ta način naprej v pravi službi.

Naša dolžnost in naša čast pa sta, da jim bomo pošteno, prijetno in originalno okolje — poleg košatih gozdov in svetlih domov tudi svetli značaji koroškega bistva.

VZGOJA

Na plačilni dan je vsaj nekoliko bolj živo tudi v gostilni. Vrček mošta se kar prileže, samo da ni več tistega ostudnega žetja in zapravljanja zdravja, denarja in dostojnosti kraja.

Pri sosednji mizi opazujem fantka. Kakih sedem let mora imeti. Pred seboj ima pol litra črnega piva. Očividno je bilo, kako se je trudil in mučil, da bi pivo popil. Zelodček je še premajhen. Pri vsem prizadevanju je le še ostalo na dnu nekaj žlic tekočine.

No, to sem vseeno videl na dan plačila. Kdo je temu kriv? Takemu malemu revčku trpiti alkohol! Za 70 dinarjev bi dobil dva litra mleka ali malinovec z vodo za 10 dinarjev, pa bi drugo ostalo za zvezke, če že hodi v šolo.

Zakaj takemu otroku denar, zakaj takemu otroku alkohol? Na ta način gotovo niti za sedaj niti za bodočnost.

F. T.

NESPORNA PREDNOST TEŽKOČ

Spori in težave okrog Sueškega prekopa, alžirsko-maroko-tuniško preklanje, napetost Egipt-Jordan-Izrael, poplave v Indiji, suša pri Elektrogospodarstvu Slovenije, pa če hočete madžarski primer itd., vse to skupaj ni nič proti težavi, ki jo že povzroča in jo bo vedno bolj občutno povzročalo prestrašeno razmnoževanje ljudi. Sedaj jih je že nad sto tisoč na dan več na svetu. Brž ko se kje kaj vsaj nekako uredi, se že zaženemo v nove milijone, čeprav pekarni ni mogoče tako hitro večati. Čisto običajna razsodnost bi lahko stiske precej ublažila.

V muzeju: Pogled, to je vino, ki so ga včasih delali iz grozdja!

Že na tem malem delu Raven vidite dvanajst individualnih hišic, zgrajenih po osvoboditvi

Kako talimo v elektro-obločnih pečeh

(Nadaljevanje s 7. strani)

c) Legiranje z molibdenom

Kolikor vsebuje vložek manjše količine molibdena (Mo) praktično ne bomo imeli nobenih izgub, saj nam tekoče jeklo reducira manjše količine molibdenskega oksida. Ako uporabljamo leguro Mo kot kalcijev molibdat (CaMoO_4), ga moramo legirati najkasneje v začetku redukcijske dobe. To le takrat, če imamo suh kalcijev molibdat. Ker pa ta vsebuje večje količine vode, je najbolje, če ga dodamo že med oksidacijo. Poznejši dodatek med redukcijsko dobo ni več ugoden, ker nastane pri redukciji molibdena iz kalcijevega molibdata določena količina FeO , kateri bi nam po nepotrebnem podaljšal dobo redukcije, preden bi ga izreducirali. Molibdenoksid pa, kolikor ga imamo na razpolago, najugodnejše legiramo takoj v začetku oksidacije. Vendar nam mora biti jasno, da se legiranje s CaMoO_4 ali MoO_3 izvrši le za nižje vsebnosti molibdena.

Če pa legiramo molibden v obliki FeMo ali Mo metala, ga brez skrbi legiramo šele po dodatku bele ali karbidne redukcijske žilindre v dobi rafinacije.

V vložek bomo raje dajali feromolibden kot kalcijev molibdat, ker so izgube zaradi izparevanja z dodatkom FeMo manjše. To pa pri talinah z višjim odstotkom molibdena.

d) Legiranje z manganom

Mangan spada v tisto skupino elementov, ki imajo precejšnjo afiniteto do kisika. Pri bazičnem postopku dosežemo že med raztaljevanjem vložka precejšnjo oksidacijo mangana, katera pa bo tem večja, čim več oksidov bomo imeli v vložku oziroma v žilindri FeO ter ako baziciteta žilindre ne bo prevelika. Zato moramo dobro paziti, da bomo orodna jekla talili tako, da bomo

imeli vse pogoje nizkega mangana, medtem ko konstrukcijska jekla ravno drugače. Pri pretopitvenih šaržah navadno zakladamo ves mangan kar v vložek. Tu končno nimamo velikih izgub, saj mangan iz nekoliko oksidirane žilindre zopet reduciramo v redukcijski dobi. Precejšnje izgube mangana nastanejo pri izdelavi 12 % Mn jekla, ker nam le-ta med raztapljanjem pod električnim oblokom precej izhlapi. Vse to je treba upoštevati pri izbiri načina topljenja. Kombinacija SM peči (EM 1) in obločne električne peči je zelo ugodna, ker nastanejo tu zelo male izgube mangana.

Ker je FeMn odličen preddezoksidant in tudi dezoksidant, ga bomo že v preddezoksidaciji (na golo) nekoliko uporabljali. Dodatek SiMn je metalurško bolj ugoden. Ostalo količino FeMn ali SiMn bomo vedno uporabili takrat, ko bomo želeli iz taline izriniti še precejšnjo količino kisika, torej tudi pri končni dezoksidaciji.

Metalurgom je dobro poznano, da ima SiMn te dobre lastnosti, da tvori pri dezoksidaciji kot kompleksen dezoksidant zelo lahko tekoče dezoksidacijske produkte, ki hitro splavajo v žlindro. Če izdelujemo 12 % Mn šarže po postopku s popolno oksidacijo, moramo zaradi velikih količin FeMn vedno dodajati zelo močno predgret. Večkrat pa se zgodi tudi to, da nekatere jeklarne FeMn najprej raztalijo v manjši peči, nato pa zlijejo mehko železo z raztopljenim FeMn skupaj v ponvico.

e) Legiranje z volframom, kromom, vanadijem, tantalom in niobom

Te elemente dodajamo v bazični obločni peči pri talinah s popolno oksidacijo ali pri pretopitvenih talinah (brez oksidacije) navadno v dobi redukcije (rafinacije). Te elemente dodajamo nekoliko prej, preden se stvori že prava redukcijska žlindra, ker v tem času razne reakcije, katere nastopajo, še ne bodo vplivale na redukcijsko žlindro.

Volframov, kromov in vanadijev legiran vložek uporabljamo v glavnem le pri pretopitvenih postopkih.

Ferovolfram se zaradi svoje manjše afinitete do kisika kot krom lahko tudi prej legira kot krom, posebno pa prej kot vanadij. Pri volframu ne smemo nikoli pozabiti, da se zelo težko topi in gre na dno. Večje količine ferovolframa ali W metala je potrebno predgreti ter dodajati v manjših obrokah s stalnim vmesnim premešanjem. Pri pretopitvenih postopkih bomo dodali del volframa že kar z legiranim vložkom, saj tu ne bomo imeli ravno znatnih izgub.

Legiranje kroma v obliki FeCr zahteva posebno previdnost pri izdelovanju jekel z veliko čistočo. Pri raztaljevanju FeCr se namreč tvorijo z ostankom kisika v železu kromovi oksidi, ki se izredno težko izločijo iz taline. Pravilna izbira časa za legiranje s kromom je odvisna od dveh stvari: od stopnje dezoksidacije taline in od čistoče legure. Najugodnejši je dodatek FeCr proti koncu redukcijske dobe v vročem stanju, ko vsebuje talina manj kisika. Ostale ne-

Izboljšave na delovnih mestih

Na razpis v zadnji številki našega lista se je oglasilo nekaj predlagateljev.

Vabimo vse, ki imajo kake take zamisli, da dostavijo predloge analitskemu oddelku železarne ali pa kar v nabiralnik pri glavnem vhodu.

čistoče, ki pridejo v jeklo z leguro, pa moramo že do konca redukcijske dobe iz jekla odstraniti. Če ne do takrat pa vsaj do pričetka litja. To pa je možno z dobro dezoksidacijo.

Pri izdelavi jekla za kroglične ležaje moramo imeti na redukcijski žlindri talino po dodatku FeCr ca. 80 minut. Če pa vidimo, da imamo zelo dobro preddezoksidirano talino oziroma da je dezoksidacija z redukcijsko žlindro zelo učinkovita, kroma ni potrebno toliko časa držati, ampak se čas lahko skrajša in s tem skrajša tudi celotni potek taljenja šarže.

Podobno kot za ferokrom velja tudi za ferovanadij. Majhne količine ferovanadija moremo mirno dodati 4 do 8 minut pred prebodom taline. Večje količine ferovanadija pa dodamo že 15 minut pred prebodom zato, da lahko nečistoče legure same splavajo v žlindro.

Ako uporabljamo 80-odstotni ferovanadij, ga moramo dodati v talino prav tako predčasno, torej vsaj 15 minut pred prebodom zato, ker vsebuje visokoodstotni ferovanadij precejšnjo količino vanadijevih oksidov, kateri se iz taline ne izločijo, tudi ne, če 10 minut čakamo s ponovco pred litjem jekla. Kakor vidimo, 80-odstotni ferovanadij za metalurške pojme in uporabo ni ugoden.

Feroniob in ferotantal se ravno tako dodajata med redukcijsko dobo, od teh feroniob prej, ker je težko topen. Vendar na Ravnah še nismo imeli opravka v temi ferolegurami.

f) Legiranje s silicijem, aluminijem, titanom in cirkonom

Ti elementi se uporabljajo le za krajno dezoksidacijo jekla, zato se tudi dodajajo popolnoma na koncu redukcijske dobe pred prebodom taline.

Ako legiramo s ferosilicijem je zelo ugodno, če moremo dodati še kakšno količino mangana (če je analiza mangana prenizka). Pri tem se poslužimo Mn-Si (oziroma SiMn), ker nam ta ferolegura omogoča tvorbo takih reakcijskih produktov, ki se izredno lahko izločijo iz taline. Ostali potrebni ferosilicij se legira le kot visokoodstotni (75 %).

Aluminij se daje za dezoksidacijo absolutno samo v peč, in to po dodatku FeSi. Dolgo držanje taline, ki je že dobila aluminij, ni ugodno, ker ima aluminij to lastnost, da iz kiselkaste žlindre lahko izreducira preveliko količino silicija. Ako uporabljamo za legiranje večje količine, potem se lahko legira v ponovco v raztaljeni obliki. Pri legiranju taline z večjimi količinami aluminija moramo upoštevati zelo močno eksotermno reakcijo aluminija, ki zagreje kopel. Torej pazite pri temperaturi!

Ferotitan in cirkon se navadno dadajata v ponovco, kolikor pa imamo opravka z večjimi količinami ferotitana, dajemo en del tudi v peč, vendar tik pred prebodom. Moramo ga pa dobro potopiti, sicer nam že v žlindri oksidira.

g) Legiranje z dušikom

Dušik tvori v jeklu nitride. To pospešujejo krom, mangan in molibden.

Kot leguro običajno uporabljamo nitrirani FeCr oziroma nitrirani FeMn. Tako se skupno s FeCr in FeMn dolegira tudi dušik. Obstaja možnost legiranja dušika s pihanjem dušikovega plina. To pride v poštev takrat, če moramo imeti v talini večje količine dušika, posebno pri brzoreznih jeklih na bazi dušika in bora.

6. Dezoksidacija

Pojem »dezoksidacija« pomeni, da na koncu taljenja jekla dodamo talini takšne elemente, ki imajo do kisika zelo veliko afiniteto. Smoter dodatka omenjenih elementov je razbitje vseh težjih metalnih oksidov, posebno pa železovega oksidula v talini.

Že iz dosedanjih izvajanj nam je poznano, da obstaja že med rafinacijsko dobo dezoksidacija taline, ker skušamo z redukcijsko žlindro reducirati okside, kateri so še po oksidacijski dobi v talini. Obstaja namreč stalno zniževanje železovega oksidula. Vse od preddezoksidacije na golo kopel, po odstranitvi oksidne žlindre ter do konca redukcijske dobe poteka tako imenovana difuzijska dezoksidacija. Posebno je ta učinkovita pri visokoodstotnih orodnih jeklih.

Kot dezoksidacijsko sredstvo uporabljamo mangan, silicij, aluminij, titan in cirkon. Poleg tega obstajajo in so zelo učinkovite razne kompleksne legure kot Si-Mn, Ca-Si ter tudi Mg. Zadnje se v glavnem dodajajo le v ponovco. Po dezoksidaciji nastanejo z ostalim kisikom v kopeli lahko ločljivi dezoksidacijski produkti kot suspenzije v trdnem ali tekočem stanju, katerih odstranitev v mnogih primerih igra odločilno vlogo pri kvaliteti izdelanega jekla. Tekoče suspenzije kot reakcijski produkti dezoksidacije se zelo rade izločajo iz kopeli (taline), medtem ko se trdne mnogo težje. Ako zelo pazimo in po možnosti dezoksidiramo z Mn-Si (silikomangan), računsko največ do 0,3 % Si, lahko v izredni meri vplivamo na kvaliteto taline s tem, da omogočimo veliko količino kisika odpraviti iz taline v zelo tekočih in lahko izločljivih reakcijskih produktih. Torej dodatek SiMn je izredno ugoden.

Ako dodamo aluminij prehitro v kopel moramo računati, da bomo dobili trdne suspenzije, ki se iz taline zelo težko izločijo. Zato se aluminij na golo sploh ne daje, razen če imamo opravka z zelo mehкими kvalitetami.

Začetek dezoksidacije se navadno prične z FeMn ali SiMn, medtem ko sledijo po vrsti, po vedno večji afiniteti do kisika ostali dezoksidanti, kot silicij in nato aluminij. Dezoksidacija z manganom ima namen, da reakcijske produkte, ki v talini obstajajo, prevedemo s pomočjo MnO v lahko taljive, da bi jih iz kopeli čim lažje izločili. Ponovno je poudariti, da igra tu največjo vlogo SiMn (silikomangan), kate-rega se je uporabilo zelo učinkovito že v preddezoksidaciji na golo talino. V vseh primerih je torej uporaba SiMn za dezoksidacijo zelo ugodna, edino v primeru, če imamo na koncu redukcijske dobe mangan dovolj visok, se bomo poslužili za dezoksidacijo samo ferosilicija.

Ferosilicij dodamo vedno na koncu redukcijske dobe (ca. 7 do 10 minut) pred iz-

pustom taline v peč. Potopimo ga z železnimi drogovi. Aluminij ter titan, kolikor sta v normalnih okoliščinah, se navadno dolegirata čisto na koncu v peč. Aluminij dodamo v peč 1 do 3 minute pred izpustom, titan pa prav tako. Če gre za manjše količine, je bolje dodati titan kar v ponovco. Ako dodamo aluminij v peč prej kot tri minute pred izpustom, nam tvori na koncu grobo zrno, ako ga damo prepozno v ponovco (v primeru, če s ponovco pred litjem ne čakamo), pa tvori grobo in fino zrno materiala. Oboje je metalurško neugodno. Najbolj ugodno je samo fino zrno, kar dosežemo z dodatkom 1 do 3 minute pred prebodom taline. Kolikor delamo jeklo na oksidno (črno) žlindro skozi vso rafinacijsko dobo, moramo dodati ferosilicij in aluminij ravno tako kot pri SM šaržah v ponovco, ne v kopel (peč).

Cirkon (Zr) in kalcij (Ca) dodamo le v ponovco. Oba služita za dokončno čisto dezoksidacijo jekla, vendar jih ne uporabljamo, ker nista ravno nujno potrebna. Tudi magnezij (Mg) kot dezoksidacijsko sredstvo lahko uporabljamo, vendar v glavnem le pri jeklih legiranih z nikljem.

Zanimivo je vedeti tudi to, da imajo posamezna dezoksidacijska sredstva različen vpliv na popolno pomirjenje taline. Mangan pomiri talino šele pri 10 % Mn vsebnosti. Silicij pomiri talino sam že pri 0,2—0,3 % Si. Ako pa hočemo pomiriti talino z aluminijem brez silicija, potrebujemo 0,13 % aluminija. Vendar moramo vedeti, da aluminija navadno nikoli ne uporabljamo za pomirjenje talin. Običajno leži aluminij vedno pod 0,1 %, le pri določenih, legiranih jeklih se predpisuje višje, ker to zahteva nadaljnja termična obdelava jekla. Pravilna dezoksidacija močno vpliva na kvaliteto litje ter pravilno strjevanje ingota zaradi pravilno razporejenih kristalizacijskih kali v talini.

Po končani dezoksidaciji se vzame preizkušnja na pomirjenje jekla (lunker preizkušnja). Ako nam po dezoksidaciji z Mn in Si preizkušnja še vedno kaže določeno količino plinov, moramo izvršiti še nadaljnjo dezoksidacijo z aluminijem, nato pa ponovno vzamemo preizkušnjo. Ako nam preizkušnja še vedno ne lunkira, lahko dodamo še magnezija. Če pa vse to ne pomaga pri mnogih premešanih taline, vsebuje talina preveč vodika. Tako jeklo je bilo med oksidacijo ter redukcijo nepravilno vodeno in posledica je, da nam pri litju tvori po strjevanju ingotov plinske mehurčke. Jeklo je neuporabljivo.

7. Prebod

Po končani dezoksidaciji v peči, po pravilno dosegljivi temperaturi ter končni preizkušnji na popolno pomirjenje (lunker), je talina pripravljena za odlitje iz peči v ponovco. Zadnja preizkušnja se mora narediti na žlindro. Paziti namreč moramo, da žlindra ni preveč tenko tekoča, ker bo v tem primeru premočno tekla skupno s talino v ponovco. Prelahko tekočo žlindro moramo odebeliti ali z dodatkom apna (ki mora biti absolutno suho) ali pa sigurnejše z dodatkom dolomita, če ga imamo. Na žalost ga pri nas na Ravnah nimamo.

Med izlivanjem taline v ponovco so mnogi metalurgi mnenja, da je najbolj ugodno, če moremo žlindro zadržati z zato pripravljenimi nezgorljivimi vratci ali pa tudi s suhim lesom. To pride predvsem takrat v poštev, če imamo na talini močno karbidno žlindro, da ne pride do premočnega ogljičenja taline iz žlindre. Na drugi strani pa dobimo premešavanje (emulzijo) žlindre in njenih sestavnih delov s talino, kateri potrebujejo pozneje precej časa, da se iz taline izločijo. To velja predvsem za težje ločljive kromosome spojine itd. Če pa delamo na oksidacijsko (črno) žlindro, lahko pride do redukcije fosfora, kar tudi ni zaželeno. Nekateri metalurgi so zopet nasprotnega mnenja in pravijo, da vpliv mešanja žlindre pri poslabšanju kvalitete jekla ni odločujoč.

V ponovco dodajamo v zelo drobnih kosih, in to v curek tekoče jeklo iz žleba. Z dodajanjem pričemo šele takrat, ko je v ponovci že vsaj ena četrtina jekla. Če to upoštevamo, dobimo močno premešavanje dodatkov in jasno je tudi dobro ter hitro homogeno porazdelitev reakcijskih produktov, katerih oksidi (suspenzije) hitro izplavajo na površino taline (v žlindro).

Zelo važno je, da pri litju v kokile s ponovco vedno počakamo vsaj 10 minut in s tem omogočimo izločenje vseh grobih suspenzij iz taline. Malih suspenzij navadno pred pričetkom litja ne moremo popolnoma odstraniti, niti z daljšim čakanjem ponovce.

Pravilo za vse šarže naj bo sledeče: izdelajmo toplo šaržo, nato pa čakajmo s ponovco vsaj 10 minut pred litjem v kokile. Če je šarža preveč topla, lahko livno hitrost reguliramo. S toplo izdelano šaržo smo dobili prav gotovo zelo čist material, medtem ko nam v nasprotnem primeru nemetalne suspenzije ter razni oksidni reakcijski produkti ne bodo splavali na površino kopeli.

8. Vodenje temperature med topljenjem

Kot je že omenjeno, nam nudi obločna električna peč s svojo visoko temperaturo električnega obloka in s sorazmerno enostavno lahko regulacijo obloka veliko možnost doseči visoko temperaturo poteka fizikalno-kemičnih reakcij in s tem njihov pospešek. Pri taljenjih srednje in višje ogljičnih jekel nam sorazmerno visoka temperatura omogoči ugodno zakuhanje šarže ter po oksidacijski dobi doseg take taline, ki bo imela sorazmerno majhno količino oksidov (FeO). Ravno tako dosežemo tudi manjšo koncentracijo FeO v žlindri, kuhanje pa dovolj živo. Torej, kot smo že omenili, nam visoka temperatura že med oksidacijsko dobo omogoča odlično izločanje suspenzij ter oksidacijskih reakcijskih produktov. Nadalje dosežemo v toploti neko rezervno, katero nujno potrebujemo, ker se med vlečenjem žlindre kopel močno ohladi. S tem smo omogočili tudi mnogo lažji začetek redukcijske dobe ter sigurnejšo hitrejšo raztalitev dodanih ferolegur.

Nadaljnja regulacija temperature je popolnoma odvisna od kvalitete taline, ki jo bomo izdelali, torej od količine in vrste dodanih ferolegur ter od pravočasno dosežene redukcijske žlindre.

Priporočljivo je držati temperaturo čim bolj konstantno ter talino do konca redukcijske dobe privedi na pravo prehodno temperaturo. Nikakor pa ni ugodno temperaturo zniževati popolnoma na koncu procesa taljenja, še manj pa zviševati.

Mnenja za višino absolutne kohe temperature posameznih kvalitete so zelo različna. Zanimivo je, da imajo posamezne jeklarne na svetu popolnoma svoja mnenja. Nekateri metalurgi zagovarjajo visoko temperaturo preboda ter dovolj dolgo čakanje s ponovco, da s tem dosežejo nižjo temperaturo litja taline v ingote, drugi pa zopet zagovarjajo nizko temperaturo preboda ter zelo veliko hitrost litja, celo brez čakanja s ponovco pred litjem v ingote. Eni in drugi imajo prav gotovo uspehe. Evropsko mnenje gre bolj na vroče prebode ter čakanje s ponovco ali tudi brez čakanja, ker lahko s počasnim litjem lijemo tudi vroče taline. Amerikanci pa gredo na hladne prebode ter izredno hitro litje. Smatram, da je prvo ugodno glede čistoče jekla.

Nekaj pa vidimo. Temperatura preboda in litja verjetno ni ravno odločujoča za kvaliteto jekla, ampak pravilno izdelana šarža v peči, in to v celotnem njenem poteku. Po mnenju mnogih so glavni vzroki slabe kvalitete jekla nemetalni mikro vključki (eventualno tudi makro vključki), vendar je količina prvih odvisna popolnoma od načina taljenja ter celotnega talilniškega procesa. Nadalje je za dobro kvaliteto jekla odločilne važnosti poleg ugodnega izločenja raznih suspenzij tudi to, kako doseči najbolj ugodno število kristalizacijskih kali, katere odločilno vplivajo na primarno in tudi po predelavi na sekundarno kristalizacijo.

Zaključek

V celotnem članku ne bomo našli novitet ali kakšnih posebnosti. V ta namen članek ni bil napisan. Njegov namen je, da nekaterim članom kolektiva, ki imajo direktno opravka z izdelavo elektro jekla, osvetli eventualno nekatere ne popolnoma jasne pojme oziroma da še enkrat v celoti ponovijo proces izdelave jekla.

O elektru jeklu se da mnogo pisati, vendar sta prostor in čas za to omejena, zato sem se odločil le za enciklopedično, sicer nekoliko detajlnejše izvajanje celotnega postopka taljenja od zakladanja vložka do litja taline.

Smatram, da nam v sami izdelavi jekla še mnogo manjka, ker ne upoštevamo vseh važnih momentov v dobi taljenja elektro jekla.

Kaj pa je tebe treba bilo

Pridem v hišo. Posadijo me v kuhinji in potem me hodijo otroci gledat. Morava jim biti dokaj nenavadni bitji: moja torba, polna grozljivih skrivnosti in jaz.

Otroci stojijo v spoštljivi razdalji in izpod obrvi opazujejo.

Pravzaprav so me klicali k njihovi materi. Mati me še ni pričakovala in tako sem sedel v kuhinji, da se na obisk pripravi.

Ležala je v spalnici. Ni bila videti slaba. Pozorno sem ji gledal v oči, a so nemirno zaplesale in zbežale proti vratom. Tam so molele otroške glave v sobo.

— V kuhinjo! — je domala zakričala. Glavice so izginile:

Jaz pa sem medtem dojel razdraženost v njenem glasu. Iz izkušnje sem vedel, kaj bo zdaj prišlo: da je zanosila in da nikakor, nikakor ne more imeti še enega otroka...

Peter, Mojcka, Cvetka in Jožek so se medtem razživel in razbijajo po kuhinji. Od nekod je moral pasti lonec, ki se z imenitnim truščem vali po kamenitem podu.

Ali naj se ujamem v mrežo obupane matere? Ali naj zaigram moralista in jo skušam prepričati z maziljenimi besedami pridigarja? Ali naj bom suhoparen kot paragraf, ki splavljenje prepoveduje?

Mati ne čuti nobene krivde. Le strah in obup. Krivda postane očita šele v veliki skupnosti ljudi, ki jo imenujemo narod, človeštvo. Legaliziranje splava bi porušilo ravnovesje porajanja in umiranja, načelo bi moralno odgovornost dekleta in žene, moža in fanta.

Ali naj pripovedujem velike besede ubogi materi, ki kriči v kuhinjo: — Tiho, tiho... —

Potem zre vame. Pričakuje odrešitev. Žal mi je, da jo bom moral razočarati. Jamem ji razlagati metode preprečitve zanositve.

— Tudi v Mariboru bo kmalu začela delovati taka posvetovalnica za preprečitev zanositve...

Trudim se biti miren in veder. Prekričati hočem tisti »ne«, s katerim sem jo razočaral. Svetovati ji hočem nekaj aktivnega za bodočnost, o čemer bo razmišljala —...

Ves čas jo opazujem in njen obraz me na koncu prisili, da pravim:

— Z mazačkami raje ne poskušajte. Take reči se morejo žalostno končati. S tistimi gumiji, koreni in kinini se lahko zastrupite... —

Naslanja se na blazino, roke skrite pod odejo, nenadoma slabotna in tiha pravi:

— ... mi ne morete pomagati? ... —

Zdaj vem, da me bodo čez nekaj dni klicali k njej, ko bo krvavela. To pa bo strogo strokovno delo: preiskava, pisanje napotnice in rešilni avto v bolnico. Brez prave intimnosti. Na obrazu žene pa sproščen nasmeh...

Da bi se srečno končalo! Za menoj zro štiri radovedne otroške glave.

Dr. J. S.

SPET PRILOŽNOST ZA POCENITEV

Ze nekajkrat so elektroskupnosti načele v časopisju razpravo o izboljšanju oskrbe z električno energijo in so v tej zvezi napovedale seveda tudi »nove« cene za električni tok. Tiste žice bodo namreč zvezali in povezali vse daljnovode, da bo potem oskrba boljša. Potrošniki pričakujejo ob izvršitvi tega izboljšanja seveda tudi znižanje cen toka, ali pa vsaj, da te operacije ne bi izkoristili za podražitev toka.

Zena: Šele sedaj prikolovratiš domov, ali ne veš, da je ura že ena?

Mož: Misliš, da bi bila ura sedaj kaj manj, če bi bil doma!

Predlog železnici: V prvem razredu je potrebno rezervirati kakšen sedež tudi za tiste, ki vožnjo plačajo.

29. NOVEMBRA 1956 BO NA RAVNAH ODPRTA

METALURŠKA MUZEJSKA ZBIRKA

DRUŠTVO INŽENIRJEV IN TEHNIKOV ŽELEZARNE RAVNE JE IZPOLNILO SVOJO OBVEZO
NA VRSTI JE KMETIJSTVO

Že četrty zaporedoma je državni praznik tudi praznik graditve naše nove kulturne ustanove — Tehniškega muzeja na Ravnah.

Prvo leto je bil postavljen repač kot spodbuda, simbol in temeljni kamen muzeja. Poleg tega smo tam upostavili prvo zbirko, v kateri smo zbrali, kar smo pač takega našli, samo, da smo začeli.

Naslednje leto se je odzvala nesporno najstarejša delavnost naše »kosmate« dežele in upostavila bogato gozdarsko zbirko, ki je pravzaprav šele utemeljila muzej in ga usmerila na pravo pot.

Tretje leto je izvršila pomembno kulturno nalogo najstarejša industrijska delavnost Mežiške doline in dobili smo prekrasno rudarsko zbirko.

Sedaj se pridružuje tem znamenitostim delovne kulture naše doline že železarska-metalurška zbirka. Ocenili jo boste sami.

Gradnja muzeja na Ravnah torej ni samo neprekinjena, temveč dosledna in logična ter je tudi v tem njena posebnost. V tej doslednosti ohranjanja spomenikov kulture dela v našem kraju bo za naprej vsekakor na vrsti kmetijstvo. Zadržite in kmete vabimo že sedaj, da se pridružijo s spomeniki kmetskega dela in domovanja, da bo naša delovna družina polno zbrana tudi in predvsem v tej večni kulturni ustanovi koroške dežele.

ŽELEZARSKA ZBIRKA

Vse prejšnje zbirke smo v našem listu podrobno popisali in so znane predvsem tudi neposredno z obiskov, ki jih ni malo. Tudi novo metalurško zbirko boste spoznali sami, vseeno pa bo prav, da jo za otvoritveni dan vnaprej označimo vsaj v poglavitnih obrisih.

Društvo inženirjev in tehnikov Železarne Ravne je v sodelovanju s starimi železarji zbralo in ponazorilo osnovne

znamenitosti železarskega dela v Mežiški dolini.

PUDLARSTVO

Na začetku je pudlarstvo, s katerim smo začeli v našem kraju že v prvi polovici prejšnjega stoletja, in ki se je na Ravnah razvilo v zgodovinsko proizvodnjo ter pridobilo našemu jeklu svetovni sloves. Ta stara metalurška praksa je pri naših fužinah pridobila zato zven večnega prisluha. Stari pudlarji so zapisali, da je bilo pudlarstvo tisto, ki je varovalo in ohranilo železarstvo na Ravnah. Tako je sedaj pudlovka na prvem mestu. Pudlovka je tam taka kot je bila v resnici (prednja stran z vratici in ognjiščem). Prikazano je vse pudlarsko orodje, polizdelki in izdelki z znamenitimi lupami ter na kraju še skicna ponazoritev pudlarske peči.

PRIDOBIVANJE JEKLA V LONCIH

Sledi prikaz druge metalurške posebnosti naših fužin — pridobivanje jekla v loncih, nekakega predhodnika prakse in kvalitete visokofrekvenčnih peči. Talilna peč je ponazorjena v skici, ker je materialna ponazoritev v tesnem prostoru nemogoča. Tam pa je vrsta originalnih talilnih loncev ter orodja.

RAVENSKO JEKLO V SVETU

Kot tretje poglavje sledi poglavje zmag ravnenskega jekla v svetu. Ohranjena so originalna jekla v originalnih embalažah, šablone za označevanje ter pečati izvora in kvalitete jekla. Prvič so pokazane Ravne na svetovnem zemljevidu s tokovi ravnenskega jekla v domala vse luke sveta. Ta ponazoritev toliko bolj razveseli, ker so podatki vzeti izključno iz starih odpremnih knjig. V tem poglavju je tudi zbirka odlikovanj ravnenskih proizvodov na mednarodnih razstavah. Žal so bile zlate že davno pobrane, a za zgodovinsko bistvo so važne letnice, kakor 1838, 1845 itd.

SPOMINI NA PREVALJSKO ŽELEZARNO

Če bi Prevalj ne bilo, bi metalurška zbirka naše doline ne bila popolna. Slovita prevalska železarna je udeležena z originalnim profilom in tračnico, ki imata oba še oznake. Tam je tudi poprse ustanovitelja Avgusta Rosthorna. Posebnost zbirke so plinske svetilke iz prevalske železarne. Tudi kosi žlindre nekdanjih prevalskih plavžev bodo tu ohranjeni za zmirom.

MAKETA ŽELEZARNE IN NASELJA RAVNE

Sredi zbirke je maketa tovarne in naselja Ravne kot prva taka pridobitev. Na tlorisu so okvirjeni prostori začetkov naselja Guštanj (nekdanji grad pri Jagru) ter začetkov obratov na Meži (pod gradom).

POPIS ŽELEZARSTVA MEŽIŠKE DOLINE

Na koncu poti po tej zbirki bo obiskovalec obstal ob knjigi »Industrializacija Mežiške doline«, kjer je železarska delavnost našega kraja popisana do vseh podrobnosti. Takih popisov drugi kraji nimajo in je zato na Ravnah še posebnost svoje vrste, predvsem pa spoznanje zgodovine dela polno zaključiti. Tisto Društvo inženirjev in tehnikov, ki je upostavilo zbirko, je takrat tudi pomagalo, da je ta knjiga izšla.

Zbirko bogati še vrsta zgodovinskih slik. Kovačije na Šumcu v Mežici so svojstvena ohranitev. Nekdanje železarske Prevalje — pravo industrijsko mesto — so ohranjene vsaj tako. Komaj bi si jih mogli predstavljati. Tudi z Raven je nekaj edinstvenih starih posnetkov.

Žal pa manjka rojstni kraj železarstva Mežiške doline — Črna. Prireditelji zbirke na to niso pozabili, temveč niso uspeli. To bosta čast in naloga izpopolnitve te zbirke v bodoče.

Kdo je pomagal in podroben opis pa prihodnjič.

OTVORITEV ZBIRKE BO OB 9. URI DOPOLDNE